

Kabirlerin Üzerine Cami ve Kubbe Yapmanın
(Yasak Değil de) Müstehâb Olduğuna Dâir Delillerden

GÖMÜLEN(VE GİZLENENLER)İN İHYÂSI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[Takdîm:]

'Cezâ ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere vardır. İşte dayanılmaz azâb bunlardır. Ama kim sabreder ve affederse, şübhesiz bu hareket yapılmaya değer işlerdendir.'¹

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle (başlıyorum)

Hamdlerin tamamı sâdece Allah celle celâlühû'ya âiddir. O'na hamd eder, O'ndan af diler, O'ndan hidâyet ister ve O'na şükrederiz. Nefislerimizin şerlerinden ve kötü amellerimizden Allah'a sığınırız. Allah kimi hidâyete erdirirse artık onu saptıracak hiçbir kimse yoktur; kimi de saptırırsa ona hidâyet edecek hiçbir kimse yoktur. Şâhidlik ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur; O tektir ve hiçbir ortağı yoktur. Yine şâhidlik ederim ki, efendimiz Muhammed sallellâhu aleyhi ve sellem O'nun kulu ve resûlüdür. Allah celle celâlühû O'nu, -kâfirlerin hoşuna gitmese de- hidâyet ve hakk dîn ile o dîni bütün dînlere gâlib etmek için göndermiştir. O'na, âline ve ashâbına -zikredenler O'nu andıkça ve gâfiller onu anmaktan gâfil kaldıkça- salât ve selâm olsun.

Bundan sonra...

Sen, kabirler üzerine bina yapmanın hükmünü, doğuda ve batıda ilk dönem ve son dönem âlimlerin amel ettiği gibi câiz mi, yâhud da **boynuz mensûb olanların**² ve bu memleketin

1 Şûra, 42/43

2 Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem Yemen ve Şam'a duâ ettiği zaman, Necid için duâdan kaçınmış ve şöyle buyurmuştur: **'Ey Allah'ım! Bizim için Yemen'imizde bereketler ver. Ey Allah'ım bizim için Şam'ımızda bereketler ver'** Bunun üzerine (Ashâb) **Ya Resûlellah! Necid'imiz hakkında da (aynı duâyı yap)** dediler. O, duâyı Yemen ve Şam için tekrâr yaptı, onlar da sözlerini tekrâr söylediler. Bunun üzerine ikinci yâhud üçüncü defa Necid'e neden duâ etmediğinin sebebini açıklayarak şöyle buyurdu: **'Oradadır sarsıntılar ve fitneler. Orada doğacaktır şeytânın boynuzu'** (Ahmed (2/118), Buhârî (990), Tirmizî (3953), İbnu

ahâlisinden onların görüşünü doğru bulan, onların mezhebini güzel gören, bu kimselerin gerçek hâllerini bilememiş ve aralarında yanlış anlama yaygınlık kazanmış; bu yüzden, aşağıda zikredeceğimiz çeşitli hadîsleri delil göstererek evliyâ ve sâlih kulların kabirleri üzerine yapılan kubbeleri yıkmaya da'vet eden kimsenin iddiâ ettiği gibi yasak mı, olduğunu soruyorsun...

Bunların dayandıkları hadîsler şunlardır:

Buhârî ve İbnu Mâce dışındaki (Kütüb-i Sitte) cemâat (i, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî) Ebu'l-Heyyâc el-Esedî'den rivâyet ettiler: Hz. Ali radiyellâhu anhu bana şöyle dedi: 'Seni, Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem'in beni gönderdiği maksadla gönderiyorum; **yıkmadığın timsal ve düzlemediğin yüksek kabir bırakma.**'³

Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Câbir İbnu Abdillâh radiyellâhu anhu'dan rivâyet ettiler: 'Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem kabirlerin kireçle boyanmasını, üzerine yazı yazılmasını, bina yapılmasını ve kabirlerin üzerlerine basılmasını yasakladı.'⁴

Müslim, Ahmed ve Nesâî de bu hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.⁵

Ebû Dâvûd, Kasım'dan rivâyet etmiştir: Hz. 'Âişe radiyellâhu anhâ'nın yanına girdim ve dedim ki: Anacığım! Allah için bana Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem ve iki arkadaşının kabir(ler)ini aç göster. O da bana, **ne çok yüksek, ne de yere yapışık olan, kırmızı düz ve boş bir arazide küçük taşlarla kaplı üç**

Hibbân (7301)]

İşte **'Karniyyûn'**/boynuz mensûb olan kimseler, bu hadîsde geleceği haber verilen **şeytanın boynuzu** Muhammed İbnu Abdî'l-Vehhâb'ın izlerinden gidenlerdir.

3 Ahmed (1/96), Müslim (969), Ebû Dâvûd (3218), Tirmizî (1049), Nesâî (2031), Hâkim (1/524)

4 Tirmizî (1052) Ebû Dâvûd (3225 benzeri)

5 Müslim (970/94), Nesâî (2027,2028)

tane kabir açtı (gösterdi).⁶

Ebû Dâvûd el-Merâsîl'de Sâlih İbnu Ebî Sâlih'in şöyle söylediğini rivâyet etmiştir: **'Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in kabirini bir karış veya bir karışa yakın bir yükseklikte gördüm.'**⁷

El-Âcurrî, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in kabirini anlatırken Ğuneym İbnu Bestâm'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: **'Ömer İbnu Abdülaziz zamanında Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in kabirini gördüm; onu dört parmak kadar yükseklikte görmüşümdüm.'**

Bu hadîslerin aklını karıştırdığını, eski ve yeni zamanda, yeryüzünün doğusunda ve batısında kabirlerin üzerine mescidler, kubbeler ve avluları inşâ etmekte görüş birliğine varmış olan ve hatâ üzerinde ittifak etmekten ma'sûm olan Ümmetin, üzerinde söz birliği ettiği görüşle, bu hadîslerin arasını bulmak ve onları uzlaştırmanın şeklini bilemediğini söyledin. Senin bu husûstaki kafa karışıklığını gidermek için, bu görüşle yukarıda zikredilen hadîsler arasındaki barıştırma ve uzlaştırma yönünü açıklamak, mes'eleyle alakalı doğru görüşü ortaya koymak istedim. Bu husûsta tercih edilen görüşün delillerinden, doğrunun yönünü açıklayacak ve ondan her türlü şek ve şübheyi giderecek olanlarını sana anlatacağım. Bu mes'eledeki suâlîne, güç ve kudretimiz ve Allah teâlâ'nın bize şu mes'ele hakkındaki gösterdiği doğru yön kadarıyla cevâb verdik ve onu sana **'İhyâu'l-Makbûr min Edilleti Cevâzi'l-Binâi ale'l-Kubûr'**⁸ ismini verdiğimiz bu kitâbcıkta resmettik/yazdık. Yüce Allah'tan, insâfla süslenmiş, taassub ve haksızlık rezilliğinden kurtulmuş

6 Ebû Dâvûd (3220) Aynî, şöyle dedi: Hadîsi aynı zamanda **Hâkim** el-Müstedrek'de rivâyet etmiş ve isnâdının sahîh olduğunu söylemiştir. (Şerhu Süneni Ebi Dâvûd: 6/177)

7 Ebû Dâvûd, el-Merâsîl (421), Müessesetü'r-Risâle, 1408

8 Kabirlerin üzerine cami yapmanın câiz olduğuna dair olan gömülmüş delillerin canlandırması

kimseleri bu eserden faydalandırmasını dileriz. Çünkü şübhesiz ki O, kerîmdir, vehhâbdır.

(Ölüyü Evde Veyâhud Mescidde) Defnetmenin Câiz Olduğu Hakkında Bir Fasil

Bil ki; kabir üzerine bina, ya defin işinden önce ya da defin işinden sonra yapılır. Cenâzenin eve, mescide, avluya veya sâhibinin defnedilmek için kendisine önceden hazırladığı bir kubbenin altına gömülmesi, binanın definden önce yapıldığını gösterir. Defin işinden sonra yapılan binalar, ya kabrin bizzat üzerine ya yakınına ya da kabri de içine alacak şekilde uzağa yapılır. Kabri içine alacak şekilde yapılan bu binalar ya içinde namaz kılınan bir mescid, ya bir kubbe, ya da bir avludur. Ölü ise ya sıradan bir insan, ya bir âlim, ya da sâlih velîlerden biridir.

Ölüyü bina içinde defnetmenin, İslâm fakihlerinin söylediği gibi câiz olması hakkında hiçbir kuşku yoktur. Ancak Ahmed İbnu Hanbel rahmetullâhi aleyh bunu câiz görmekle birlikte, insanların çoğunun yaptığı şekilde ölüyü Müslüman mezarlığına gömmeyi daha evlâ görmüş; Hz. Peygamber sallellâhu aleyhi ve sellem'in vefât ettiği eve defnedilmesini, onun lâyük olduğu yüksek makamı ayırd etme maksadı taşıdığını, dolayısıyla bunun Hz. Peygamber sallellâhu aleyhi ve sellem'e hâs bir şey olduğunu söylemiştir. Fakat bu, sınırlandırıcı edici bir sebep olmadan sınırlandırmaktır.

İbnu Sa'd, et-Tabakât isimli eserinde şöyle rivâyet etmiştir: Bize Muhammed İbnu Rabîa el-Kilâbî, İbrâhîm İbnu Zeyd'den, o da Yahyâ İbnu Mehmât'tan (ki bu, Osman İbnu Affân'dır) şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bana gelen habere göre Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **'Cesedler, ancak rûhların alındığı yere defnedilir.'**

Bilindiği gibi rûhlar, çoğu kez evlerde alınır. Dolayısıyla bu hadîse göre evlere defnedilmek daha evlâdır. Ancak bu rivâyet kısa ve eksiktir. Bu hadîs birçok yollarla mürsel ve mevsûl olarak Hazreti Ebû Bekir siddîk radiyellâhu anhu'dan şu lafızla merfû' olarak rivâyet edilmiştir: **'Vefât eden her peygamber mutlaka ruhunun alındığı yere gömülmüştür.'**⁹ Başka bir rivâyette de şöyledir: **'Allah hangi nebînin ruhunu aldıysa, o nebî mutlaka ruhunun alındığı yere defnedilmiştir.'**¹⁰ Bu iki hadîsi **İbnu Sa'd** ve başkaları rivâyet etmiştir ki, binaya

defnedilmenin sadece Hz. Peygamber sallellâhu aleyhi ve sellem'e hâs husûs olmadığını (diğer peygamberlerin de buna dâhil olduğunu) açıkça göstermektedir. Nitekim Sahâbiler de Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer radiyellâhu anhumâ'nın peygamber efendimizin yanına defnedilmeleri husûsunda ittifak etmişler. Böylece İmâm Ahmed rahmetullâhi aleyh'in görüşünün geçerli bir yanı kalmamıştır.

Definden Sonra Bina Yapmak

Definden sonra bina yapmaya gelince... Şâyet bu bina kendi mülkünde ise; mezar hırsız, yırtıcı hayvan ve sel gibi tehlikeler yoksa, binayı sağlamlaştırmak, uzun süre kalmasını sağlamak ve süs maksadı taşıyorsa, âlimlerin ekserîsi bunu tenzihen mekrûh görmüşler ve bunun dışındaki halleri câiz görmüşlerdir. Mâlikiler, eğer bu iş gururlanma kasdı taşıyorsa bunun açık bir harâm olduğunu söylemişlerdir; başka âlimler ise, **-Dürrü'l-Muhtâr** ve hâşiyelerinde geçtiği üzere- gururlanma maksadı olsa bile bunun mutlak olarak câiz olduğunu söylemişlerdir. Âlimlerin ekserîsi, bunun câizliğini **bununla şu mezarın başkalarından ayrılmasının kasedilmesi** şartına bağlamışlardır. Çoğu da, **defin için vakfedilen arazi üzerine yapılmışsa bunun harâm olduğunu ve yıkılmasının vâcib olduğunu** açıkça ifâde etmişlerdir. Bazıları ise yıkılmasını, bu binanın kabirden büyük olması şartına bağlamışlardır. Fakat bu mes'ele bina yapma husûsunun dışındadır. Bir grup âlim de, kabrin bizzat üzerine bina yapmakla avlusunda bina yapmayı birbirinden ayrı görmüş, bu gruptaki âlimlerin çoğunluğu kabir etrafında bina yapmayı câiz görmüşlerdir. Aynı gruptan bazı âlimler ise, bunun câiz oluşunu ihtiyacı karşılayacak kadar küçük, tavansız ve duvarlarının yüksek olmaması şartına bağlamışlardır. Dört mezhebin muhakkik âlimleri ve başka âlimler, ev dahî olsa bunun câiz olduğunu söylemişlerdir.

İbnu Hazm el-Muhallâ'da şöyle der: Eğer kabir üzerine ev veya sütun gibi bir şey yapılırsa bu mekrûh değildir. İbnu Müflih ise Hanbelîlerin fihhina dâir yazılan el-Fürû'da şöyle der: **El-Müstev'ab ve'l-Muharrar** isimli eserin sâhibi (Ebû Abdillâh Muhammed İbnu Abdillâh İbni Muhammed es-Sâmerri, [Ö:616]) şöyle demiştir: Bir kimsenin kendi mülkünde kubbe, ev ve avlu yapmasında bir beis yoktur. Çünkü böyle bir durumda oraya define izin verilmiştir. El-Hattâb'ın Şerhu'l-

Muhtasar'da anlattığı gibi, **İbnu Kassâr** ve Mâlikî âlimlerden bir grubun görüşü böyledir.

Mezheb Âlimlerinin (Bu Husûsta) Söyledikleri Hakkında Bir Fasil

Bunlar sıradan insanlar içindi. Velîlere ve sâlihlere gelince bir topluluk (kabirler üzerine bina yapılmasını) câiz görmüş, hatta onlar hakkında bunun güzel olacağını söylemişlerdir. Bu, onlara hürmet ve kabirlerinin hor ve hakîr düşürülmesi ve de kaybolmaktan korunması icâbı idi. Tâ ki onları ziyâretle bereketlenmek ortadan kalkmasın. **İz İbnu Abdisselâm** Mısır mezarlığında bulunan birçok kubbelerin, evlerin ve binaların vakıf arazisi üzerine yapılmış olduklarından yıkılmasına fetvâ vermiştir. Fakat İmâm-ı Şafî'nin kubbesini yıktırmamış ve şöyle demiştir: Çünkü o Abdu'l-Hakem'in evine yapılmıştır. Bu söz ve gerekçe O'nun, İmâm-ı Şafî gibi olan zâtların üzerine kubbe yapılmasını câiz görmesidir. Ancak husûsî mülk ve vakıf arazisi olmaması gerekir.

Hatta, **Hâfız Süyûtî**, evliyânın ve sâlihlerin kabirlerini -vakıf arazisinde olsa bile- istisnâ tutmuş ve daha sonra gelen bir takım Şafî âlimleri de ona muvâfakat etmişlerdir. Bunu **Bezlü'l-Mechûd fî Hizâneti Mahmûd** diye isimlendirdiği kitabında anlatmış ve şöyle demiştir: **Dördüncü şekil**: Nassdan/âyet ve hadîsten o nassı sınırlandıracak bir ma'nânın çıkartılması câizdir. Bu da bilinen bir şeydir. Eğer bu, Şerîat sâhibinin sözünde böyle olursa, vakfedenin sözünde daha evlâdır. Böylece şöyle denilir: Vakfedenin maksadı menfaatin tam olması ve korumanın tamamlanmasıdır. Eğer evden bir kitâb yazmakta faydalanmaya muhtâc olan birisi bulunursa bu tastamam bir şekilde medresede de mümkün olmuyorsa ve de korunması ve muhafazasının tamamlanmasına güveniyorsa bunun için çıkarmak câiz olup bu, yasaktan istisnâ edilir. İstinbât edilen bu ma'nâ ile vakfedenin lafzının genelliği sınırlandırılır. Nitekim Allah teâlâ'nın **'veya kadınlara dokunduğunuzda'** âyetinde umûmî ma'nâ husûsî ma'nâda olan şehvet ile tahsis edilip **mahrem kadınlar** istisnâ kılınarak hüküm çıkartılmıştır. Oysa mahrem kadınların istisnâ edilmesi ne âyet, ne de hadîsle değil, sadece bu hüküm çıkarma iledir. Bu konuda da durum aynıdır. **Hâfız İmaduddîn İbnu Kesir**, Târîh'inde, bazı senelerde Bağdat'ta çocuk hocalarının câmilerde çocukları okutmasının yasak

⁹ **Abdu'r-Rezzâk** (6534), **Ahmed** (1/7)

¹⁰ **İbnu Sa'd** (2/293) ve diğerleri.

olduğunu anlatmış; ancak, hayırla vasfedilen/sâlih kimseyi bu yasaktan ayrı tutmuştur. (Bağdat ahâlisi) bu mevzûu bizim âlimlerimizden el-Hâvî kitâbının sâhibi **Mâverdî** ve Hanefî âlimlerinden **Kudûrî** ve diğerlerine sordular. Onlar da istisnânın doğru olduğu husûsunda fetvâ verdiler. Buna ise Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in **mesciddeki bütün delikleri tikayıp sadece Ebû Bekir radiyellâhu anhu'ya âid olanın terk edilmesini** delil gösterdiler.¹¹ Ve kendilerinin bu adamı istisnâ etmelerini Ebû Bekir radiyellâhu anhu'nun istisnâ edilmesine kıyâs ettiler. Bu hüküm, çok derin olup bunu, **Mâverdî**, **Kudûrî** ve bunlar gibileri ancak anlayabilir. **Karâfe**'deki binalar hakkında bana fetvâ sorulduğunda onların eskideki bu sözlerine dayandım ve şunların yıkılmasına fetvâ verdim. Nitekim nakledilen de budur. Ancak sâlihlerin kabirleri bunun dışındadır. Bu istisnâ husûsunda da **Mâverdî** ve **Kudûrî**'nin yaptıklarına istinâd ettim. (**Süyûtî'nin Sözü Bitti.**)

Bütün bunlar, eğer kabir, vakıf arazisinde ise böyledir. Eğer vakıf arazisinde değilse, mutlak şekilde câizdir.

Ebû Şuca' metni üzerine yazılan **Şerhu'l-Hatîb** üzerine yapılan **Buceyrimî** hâşiyelerinde şöyle denilmektedir: Eğer yol edinilmiş bir arazide bir bina bulsak, aslı da bilinmese, bir hak bulunması ihtimâli yüzünden, kiliseler hakkın da karar kıldıkları esâsa kıyâsla, bırakılır; (kiliseler yıkılmadığı gibi o da yıkılmaz.) Evet, bazıları nebîler, şehîdler, sâlihler ve benzerlerinin kabirlerini istisnâ etmişlerdir. Bunu, **el-Burmâvî** söylemiştir. **Er-Rahmânî**'nin ibâresi de şöyledir: Evet, sâlihlerin kabirlerine bir kubbe dahî olsa yapmak, ziyâreti canlandırmak ve bereketlenmek için câizdir. Halebî de **'isterse yolda olsun'** diyerek fetvâ verir ve şöyle der: Şeyh Ziyâdî -velî olmasına rağmen- bunu emretmiştir.

Pâk Zeydiyye imâmının fıkı hakkında yazılan **El-Müntezâu'l-Muhtârü mine'l-Ğaysî'l-Midrâri el-Müfettih li Kemâimî'l-Ezhârî** kitâbında ve hâşiyelerinde şöyle denilmiştir: Mekrûhlardan ikincisi ölünün kabrine **inage** yapmaktır, inage ise kabri bir karıştan fazla yükseltmektir. Bu mekrûhluk eğer ölü faziletli ve tanınmış biri değilse böyledir. Eğer saygıyı hak eden biri ise sakıncalı değildir. Meselâ, Ümmetin faziletliileri için yapılan türbe ve kubbeleri gibi. Eğer kubbe

ve tabutu hak etmeyen birisi bunları kabrin üzerine koymayı vasiyet etse el-Müeyyed Billâhî'ye göre yerine getirilir. Çünkü mübâhtır. Zayıf görüşe göre ise yerine getirilmez.

El-Fâsî'nin kitâbının şerhi olan **Şerhu'l-Umeyrî**'de kabirler üzerine bina yapmak câizdir denmiştir. Şeyhlerimizin şeyhi efendim Abdulkâdir el-Fâsî bu husûsta ma'nâ ve murâdî şu olan sözleri yazmıştır: Doğuda ve batıda insanlar Ümmetin âlimlerinin ve sâlihlerinin kabirleri üstüne hâlen bina yapmaya devam etmektedirler. Nitekim bu bilinen bir şeydir. Bunda, Allah'ın hurumâtına ta'zîm, Allah'ın kullarının Allah dostlarını ziyâret etmekle menfaatlerini temin maslahatı, (üzerlerinde) yürüme, eşeleme ve başka zararları savmak, kabirlerinin belirtilmesini ve kaybolmamasını muhâfaza vardır. Eğer geçmiş peygamberlerin kabirleri muhâfaza edilmiş olsaydı, onlar kaybolmaz ve bilinmez hâle gelmezdi. Hatta yine de velîler ve âlimlerin kabirlerinden birçoğu ihtimam gösterilmemesi ve işlerine az itinâ gösterilmesi yüzünden kaybolmuştur. (**El-Fâsî'nin Sözü Sona Erdi.**) Bunu (el-Fâsî kendisine) Mevlânâ Abdusselâm İbnu Meşîş -Allah ondan bizi faydalandırın- hazretlerinin kabri hakkında soran kimseye söyledi. Kabir üzerine bina yapmanın yasaklığına te'sîr eden ancak bununla maksad övünmek ve gururlanmak olduğu zamandır. (**Şerhu'l-Umeyrî'nin İfâdesi Sona Erdi.**)

Mesnâvî Mesâil'inde şöyle denilmiştir: Ona, hayatta ve öldükten sonra bereketleri umulan erkek ve kadının kabri üzerine başka kabirlerden ayrılması, kabrine ve makamına hürmet edilmesi maksadıyla bina yapılması, binanın sıvanması ile güzel olması hakkında bunlar câiz midir, değil midir? Câiz olduğu takdîrde bu binaya kendi malından harcamada bulunan, yâhud da onu kendi eliyle yapan kimsenin bu işten dolayı sevâb alıp almayacağı soruldu. O da şöyle cevâb verdi: Sözü edilen kimsenin üzerine zikri geçen maksadla bina yapmak, bu bina, yapanın kendi tapulu arazisinde olması hâlinde câizdir, hatta (Şer'an) istenilen bir şeydir. Çünkü bu anlatılarda şeyhlerimizin şeyhlerinin muhakkıklarından birisinin de söylediği gibi, sâlihlerden faydalanmayı te'min etmek ve onların kabirlerini kazmak, üzerinden geçmek ve buna benzer kötü işleri defetmek maslahatı da vardır. Çünkü bina olmazsa geçmiş peygamberler aleyhimü's-salavâtü ve't-teslîmât'ın kabirlerinin kaybolup gittiği gibi, onların da kabirleri silinip gider.

Böylece onların ziyâretleri -ki bu ziyâret Şer'an istenen bir şeydir- artık geçersiz hale gelir. Nitekim bu gizli kalmayacak bir şeydir.

Şeyh el-İmâm Ârif er-Rabbânî **Ebû İshâk İbrâhîm et-Tâzi el-Vehrânî**, ilk beyti, **'takvâ sâhiblerinin ziyâret edilmesi iyileştiren bir merhem/ve saadet ve hayır kapılarının anahtarıdır'** olan kasidesinde bunun (Şer'an) istenen bir şey olduğuna ve bundaki fâidelere işâret etmiştir.

Nevâdiru'l-Usûl kitâbında Hz. Fâtîmâ radiyellâhu anha'dan şöyle bir rivâyet yapılmıştır: O, Hz. Hamza radiyellâhu anhu'nun kabrine her sene gelir, onu tamir eder ve eseri ortadan kalkıpta ziyâretçisine gizli kalmaması için islâh ederdi.

İbnu'l-Kaddâh'ın fetvâlarında şöyle denilmiştir: Hayır ehlinden birinin kabrinin üzerine alâmet konulursa bu güzel olur. Onu, -başkalarının ona iştirakleri yüzünden- ayıracak olan alâmet de üzerine yapılacak olan husûsî binadır.

El-Amelü'l-Fâsî üzerinde yazılan **Şerhu'l-Sicilmâsî** şerhinde şöyle denilmiştir. Fas ve diğer yerlerde âdet olan, ta'zîm için sâlihlerin kabirlerinin bina yapılarak süslenmesidir. Nitekim beyitlerin sâhibinin babası olan efendim İmâm Abdulkâdir el-Fâsî böyle fetvâ vermiştir. Sonra geçmiş fetvâsını zikretti ve şöyle dedi: Kabirler üzerine bina yapmanın câiz olması **İbnu'l-Kassâr**'dan nakledilmiştir. Bu câizlik, böbürlenme olmaksızın her bir kabir için geçerli olunca, Şer'an ta'zîm edilecek bir kimsenin ta'zîmi maksadıyla olunca daha da câiz olur. Hatta eğer bina yapılmaktan maksad ta'zîm için ise nakış ve süsleme ile evlerden daha şerefli olması gerekir. Çünkü bütün bunlar ta'zîmin kemâlindedir. (**Kısaltılarak Bitti**)

El-Cesûs'un risâlesinin şerhinde şöyle denilmiştir: Kabirler üzerine bina yapmak mekrûh olur. Bazen harâm, bazen de onu başkalarından ayırmak için olduğu zaman câiz olur. Ehl-i ilmin ve sâlihlerin kabirleri bundan müstesnâdır. Onların üzerine bina yapmaka kabirlerini ziyâret etmekle faydalanılması için mendûbdur. İşte bununla insanların doğuda ve batıda âdetleri inkâr edilmeksizin süregelmiştir. (**Bitti.**)

El-Mesâbih'in üzerine yazılan **Türpüştî** şerhinde şöyle denilmiştir: Selef, meşhûr olan şeyhlerin ve âlimlerin kabirleri üzerine bina yapmayı, insanların onları ziyâret etmesi ve orada dinlenmeleri için mübah görmüşlerdir. (**Türpüştî'nin Sözü Sona Erdi.**)

¹¹ Küçük lafız farklılıklarıyla, **Buhârî** (3691), **Müslim** (2382), **Tirmizî** (3660), **İbnu Hibbân** (6861)

Aynı şekilde **el-Mesâbih**'in şerhi olan **Zeynü'l-Arab** şerhinde şöyle söylenmiştir: Selef, meşhûr âlimlerin ve hürmet edilen şeyhlerin kabirleri üzerinde bina yapmayı, insanların onları ziyâret etmeleri ve tekke ve mescidlerde olduğu gibi, kabirlerin üzerindeki binalarda oturmakla orada istirahat etmeleri için mübâh görmüştür. (**Bitti.**)

Allâme **Ali İbnu Ahmed el-Haddâd'in**, **Misbâhu'l-Enam ve Cilâu'z-Zalâm** isimli eserinde şöyle denilmiştir: Kim kubbelerin bulunduğu bir belde ahâlisinin kâfir olduğuna ve bu kubbelerin put gibi olduğuna hükmederse, bu, uzun seneler boyunca bütün Müslümanların önceki ve sonraki büyük âlimlerini ve sâlihlerini tekfir etmektir. Aynı zamanda Peygamberler ve sâlihlerin uzun yıl ve zaman yapmış oldukları sukûtî icmâ'ya muhâlefettir.

İbnu Teymiyye'nin talebesi olan Hanbelî âlimi **İmâm İbnu Muflih** el-Hanbelî, el-Fusûl adlı eserinde şöyle demiştir: Toprağa yani kabir üzerine kubbe ve avlu yapmak; eğer kendi mülkü ise, kişinin isteğine bırakılmıştır. Ama yol olarak bırakılan bir yerde ise ortamı daraltmak ve asil kullanım hedefinin dışına çıkıldığı için mekrûhtur.

İbnu'l-Kayyim el-Hanbelî şöyle demiştir: Gök kubbesi altında Hanbelî fikhında İbnu Muflih'den daha büyük âlim bilmiyorum. (**İbnu'l-Kayyim'in Sözü Bitti.**)

İbnu Muflih'in 'yolda faydasız olarak yapılması' sözü, kabirde yatanın âlim ve velî olmadığı takdîrine işârettir. Çünkü bu ikisinin kabri peygamberlerin aleyhimü's-salavâtü ve't-teslîmât kabri gibi ziyâret edilir. Buraları ziyâret eden kişi sıcak, soğuk, yağmur ve rüzgârdan korunur. Allah en iyisini bilir. Çünkü, **vesilelerin hükümleri, maksadlarına göredir.**

Velilerin Kabirleri İçün Vakıf Yapmanın Sahîhliği Hakkında Bir Fası

İbnu Hacer, et-Tuhfe ismindeki eserinin **Vasiyetler Kitâbında** şöyle demiştir: Geçmişteki ibârelerden ve âlimlerin, bilinen bir kabir için adak yapmak¹² hakkındaki sözlerinden, bunun sıhhatinin câiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Falanca şeyhin kabri, kabrinin maslahatlarında, üzerindeki câiz olan binaya, o binaya hizmet edecek olana ve şeyhin üzerinde okuyacak olan

¹² Bu adak, hayvan boğazlama adağı değil, bina yapmak sözü demektir.

kimseye harcanmak için yapılan vakıf gibi... Bunu biraz önce bahsi geçen **bir velinin ve âlimin kabirleri üzerine kubbe yapılması sahihtir** sözü de destekler. Eğer **folan şeyh** deyip, fakat kabrine niyet etmezse o zaman bu vasiyet batıldır. (**İbnu Hacer'in Sözü Bitti.**)

İbnu Hacer yine yol olmayan yerde, âlim ve velinin kabri üzerinde kubbe yapmanın ibâdetlerden sayılacağını açıkça ifâde etmiş ve et-Tuhfe'nin vasiyet bâbında şöyle demiştir: Şâyet umûmî bir cihet için vasiyet ederse, onun günah olmaması şarttır: Ve nihâyet şöyle demiştir: '**Günah olmamak**,' -kâfir tarafından bile olsa- mescid ve kubbe gibilerini yol olmayan bir yerde ,bir âlimin kabri üzerinde yapmak gibi ibâdeti de içine alır.

(İbnu Hacer'in) âlim ve benzerleri üzerine yapılan, yoldaki binayı yasak saymasını başında Halebî, Menhac üzerine yazdığı hâşiyesinde reddetmiştir ve ibâresi şudur: Bu yasaktan peygamberler aleyhimü's-salavâtü ve't-teslîmât, sahâbe radiyellâhu anhum, âlimler ve veliler müstesnâdır. Bunların kabirleri üzerine yolda bina yapmak harâm değildir. Çünkü onların kabirini eşmek ve üzerlerine cenâze gömmek harâmdır. Zîrâ bina yapmakta onlara hürmet ve ziyâretlerini canlandırmak vardır. Burada, yani sâhibli arazide değil de yolda **İbnu Hacer**'in ondan başkası gibi düştüğü yanlışlığa aldanma. (**Halebî'nin Sözü Bitti**)

Tâhir İbnu Muhammed el-Alevî şöyle der: İbnu Hacer ve başkaları vakıf ve yolların dışındaki yerlerde, velinin kabrinin üzerine kubbe yapmayı ancak şunun için ibâdet saymışlardır. Çünkü âlimler, âlim ve sûfi birini diri ve ölüyken başkalarından ayrı tutmayı istenen işlerden kabûl etmişlerdir. Bu husûsta da Nebî sallelâhu aleyhi ve sellem'in hanımları hakkındaki şu âyete tutunmuşlardır: '**Ey Nebî!.. Hanımlarına ve mü'minlerin hanımlarına da ki; cilbâblarını üzerlerine sarkıtsınlar. Bu, onların tanınmaları ve eziyet görmemeleri için en asgarî bir iştir.**'¹³

Sen bilmiştin ki, asırlar boyu onların ve nebilerin üzerinde kubbeler bulunmaktadır. **İbnu Hacer** Şerhu'l-İbâb'da şöyle demiştir: Harâm kılınan şeylere gelince; insanların tamamının, avamının ve ileri gelenlerinin hiçbir zaman harâmlar üzerinde ittifak ettiği bilinmemiştir. Nasıl başka türlü olabilir ki? Bu Ümmet sapıklık üzerinde söz birliği etmekten korunmuştur. Bundan korununca da onların tamamının,

¹³ Ahzab: 59

avamının ve ileri gelenlerinin bir şey üzerinde ittifak etmeleri onun câiz olduğuna dâir kesin bir delildir. Bu, ne zaman olursa olsun, ister ilk zamanlarda, isterse sonraki zamanlarda olsun birdir. Usûlcülerin sözü, fiili icmâ'nin sözlü icmâ'da olduğu gibi hüccet olacağı husûsunda çok açıktır. (**İbnu Hacer'in Sözü Bitti**)

Mescidlerin Süslenmesinin Câizliği Hakkında Bir Fası

Şeyh Tayyib İbnu Kîran'ın risâlesinde şöyle yazılmıştır: Şeyhlerden birçoğu sâlihlerin kabri üzerinde kubbeler bina edilmesi, ipek ve başka şeyler asılması, lamba ve benzeri şeyler yakılması husûslarında câiz olmayı tercih etmişlerdir. (Şeyh Tayyib) daha sonra el-Fâsî'nin geçmiş sözünü ve Mâlikîlerin Hattâb'ın bahsettiği görüşlerini zikrettikten sonra şöyle demiştir: Berzelî'nin Nevâzil'inde namaz mes'eleleri hakkında şöyle yazılmıştır: İzzeddin'e, **yakmak için değil de, süs için mescidlerde mumlar, kandiller koymak, perdeler asmak hakkında, kezâ âlimlerin ve sâlih kimselerin kabirlerinde böylesi işleri yapmak câiz midir?** diye soruldu. O da şöyle cevâb verdi: Mescidlerin, mum ve kandillerle süslenmesinde hiçbir beis yoktur. Çünkü o, bir çeşit hürmet göstermek ve ikrâm etmektir. Aynı şekilde perdeler de böyledir. Şâyet o perdeler ipekten olursa, altun ve gümüşten kandillerle süslemeye katılmaları muhtemeldir. Ve bunun tek bir görüş olarak câiz olması ihtimâl dâhilindedir. Çünkü ipeğin işi altun ve gümüşten daha ehvendir. İşte bundan dolayı ipek ve başka şeylerle örülü olan bir kumaşın, ipek azınlıkta olduğu zaman kullanılması câizdir. Ama böylesi bir şey altunda ve gümüşte câiz olmaz. Kâ'be, ikrâm ve hürmet îcâbe hep örtülegelmiştir. Her ne kadar Kâ'be sâir mescidlerden daha çok hürmete lâyık da, Kâ'be'nin dışındaki mescidlerin Kâ'be'ye katılmaları ihtimâlden¹⁴ uzak değildir. Âlim ve sâlih kimselerin kabirlerine gelince; onların hükmü evlerin hükmüdür. Evlerde ne câizse, onlarda da câiz, ne câiz değilse, onlarda da câiz değildir.

Kabirler Etrafına Bina Yapmanın Câizliğinin İhtilâflı Olması Hakkında Bir Fası

Şeyh İsmâil et-Temîmî et-Tûnusî risâlesinde şöyle yazılmıştır: Kabirlerin üzerinde bina yapmak, etrâflarında kubbe, ev, medrese varsa ve bu, binayı

¹⁴ İbârede yer alan (يَعُدُّ)/**yuaddü** kelimesi, -muhtemelen- aslında bulunan (يَعْبُدُ)/**yeb'udü** kelimesinin matbaada bozulmuş hâlidir.

yapanın mülkünde ise, el-Lahmî bunun yasaklığına, İbnu'l-Kassâr'da câiz olduğuna kanaat getirmiş, bu husûsta İbnu Rüşd, İbnu'l-Kassâr'a muvâfakat etmiştir. El-Muvâfik ondan (İbnu Rüşd'den) kabrin kendisinin üzerinde bina yapmanın mekrûh olduğunu, etrâfındaki binanın ise, ancak insanlara yeri daraltma olması yönüyle mekrûh olacağını, bunun tapulu yerlerde yapılmasında da hiçbir beis olmadığını nakletmiştir. **(Tûnusî'nin sözü bitti)**

Şurası mezhepte ma'lûm olan şeylerdendir ki; İbnu Rüşd'ün sözü, kazâ ve fetvâda el-Lahmî'nin sözüne takdîm edilir. Bilhassa bu husûsta İbnu'l-Kassâr'a muvâfakat etmiştir ki, o, rey sâhibi büyük imâmlardandır. İbnu Nâci bunun tercihine işâret etmiş ve Mâzirî'ye yasaklığının meşhûr olduğu iddiâsında şöyle diyerek itirâz etmiştir: Buna el-Lahmî'den başkasının hükmettiğini bilmiyorum. O (el-Lahmî) şöyle dedi: Binalar yapılması yasaklanır, çünkü bu böbürlenektir. Bunda fesâddan emîn olunmaz. Birisi, ikisinin arasında anlaşmazlık yoktur da diyebilir. Çünkü el-Lahmî, mes'eleyi böbürlenme ve fesâddan emîn olmamak ile sebeblendirmiş, İbnu'l-Kassâr'da bu husûsta ona muhâlefet etmemektedir. Yer yasağa götürmeyecek şeylerden sâlim olduğu zamandaki zâtî bir yasaklık hakkında farz edilmiştir. O halde iki söz birbirine uymaktadır. Sâlihlerin üzerine kubbe, yâhud ev, yâhud medrese, yâhud da bunlara benzer bir şey bina etmek, haddi zâtında câiz hâline gelmektedir. Câizlik hususunda konuşan kimsenin sözünün açığı onun üzerinde mescid bina etmenin câiz olmasıdır.

Er-Risâle'yi şerh edenlerden birisi, Cemalüddîn el-Akfehî'den, **mescidlerin yapılmasını istisnâ ettiğini** nakletmiştir. Belki de bu, şu husûsta (hadîslerle) bir nehiy geldiğindedir. Bu yasaklama da, günaha giden yolun tıkanması sebebine bağlıdır. Çünkü bu, kabire karşı namaz kılmaya götürür. O da, işi kabirlere ibâdet etmeye vardırır. Şu halde bu husûstaki yasaklama, ârizî/aslında olmayıp sonradan gelme bir şey olup, o ârizî şeyin ortadan kalkmasıyla yasak da ortadan kalkar. Hâlbuki bizim sözümüz, haddi zâtında (başka şeyler hesaba katılmadığı takdirde, aslında) câiz olduğu husûsundadır. **(Akfehî'den nakil bitti)**

Bu (nakillerimiz), dört mezheb âlimleri ve diğerlerinin söylediklerinin şu mes'eyle alâkalı olarak söylediklerinin hulâsasıdır.

Doğru olan görüş, -delillerin de gösterdiği gibi- **kabirlerin etrafına**

avlu, ev, kubbe ve mescid yapılmasının câiz olduğudur. Âlimlerin zikrettiği bazı şart ve sakinmalar, bina yapmanın hükmünün dışında olan bir şeydir. Çünkü bunlar, vakfedilen arazi üzerinde, yâhud yol üzerinde bulunması yâhud da kendisiyle böbürlenme ve kibirlenmek, yâhud zînet kasdedilmesi ve zikrettikleri benzeri husûslar olup, kendilerine ait husûsî hüküm vardır ki, o hüküm onların var olmasıyla bulunur, yok olmasıyla da ortadan kalkar. Zirâ bunun, kabir üzerine bina yapmanın hükmüyle hiçbir alâkası yoktur. Bu yüzden biz bu bahse girmeyeceğiz. Çünkü bu, mevzû'dan çıkmak olur. Maksud, ancak kendi içinde bina yapmanın hükmünün açıklanmasıdır ki, bunun da kabrin etrafında olması kabrin etrafında Kitâb, Sünnet, icmâ' ve kıyâsla câizdir. Nitekim biz bunu bir mukaddime yazdıktan sonra zikredeceğiz ki, o mukaddime şu delillerin kabûlünün yolunu hazırlayacak, onlara muâriz olarak nasslardan gelen problemi ortadan kaldıracaktır. Biz o muâriz nassların ma'nâlarının hakikatini ortaya koyacak ve onlardan Şerîat sâhibinin murâd ve maksadının ne olduğunu açıklayacağız. Bu açıklama, aralarında bulunan görünürdeki çelişkiyi beyân edecektir.

Şöyle diyoruz: Bil ki, kabir etrafına¹⁵ bina yapmanın câiz olması hakkındaki anlaşmazlık, ancak delil getirmekteki hatâdan ve delile sağlam bir şekilde dikkatli bakmamaktan kaynaklanmaktadır ki, bu (dikkatli bakmamak) evvelâ o delilin ma'nâsını ve hakikatinin ortaya çıkarılmasını anlamamak, sonra ikinci olarak Şerîat sâhibinin o anlaşılan ma'nâ ile neyi kasdettiğini kavramamak, sonra da üçüncü olarak o ma'nâyâ zıt olan delillere derinlemesine bakmamak yanılıdır. Çünkü kabirler üzerine bina yapılması ve mescidler edinilmesi hakkında gelen yasaklama, ne kendi içinde, ne de her bir zamana şâmil değildir. Aksine o, çeşitlerinden bir çeşide hâstır. Sonra bu ittifaktan dolayı teabbudî¹⁶ değildir. Aksine o, ma'nâsı akılla bilinen ve bir takım sebeblere bağlanan her bir hükmün şânı onların bulunmasıyla bulunur, yok olmasıyla da ortadan kalkar. Nitekim bununla kendisinden daha kuvvetli bir delil çelişmektedir ki, bu ikisinin arasını barıştırmaya husûsunda dikkatli bir bakış, nassla amel etmenin ve delile tutunmanın vâcibliği gibi vâcib,

¹⁵ Bu, bizzat üzerinde, tıpatıp onu kaplayacak şekilde değil de, kabri de içine alacak şekilde kenarlarını çevirip, üstü örtülecek bir biçimde bina yapılması demektir.

¹⁶ Teabbudî: Belli sebebe bağlanmayan, sadece ibâdet icâbi yapılan bir şey.

bu ikisinden birisine sırt çevirmek ve diğerine tutunmak da nassa sırt çevirmek ve delile muhâlefet etmenin harâmlığı gibi bir harâmdır. Çünkü hepsi boyun eğilmesi farz kılınmış, kabûlü ve kendisiyle amel etmek vâcib yapılmış bir Şer'î hükümdür. Şu halde, delil olmadan bir tanesine sırt çevirmek Allah celle celâlühû'nun boyun eğmeyi vâcib kıldığı ve kula uymasını farz ettiği bir şeye sırt çevirmeyi ve iki denk şey arasında ayrıma gidip, iki delil arasında da tercih ettirici bir sebep olmadan tercihe gitmeyi câiz kılan bir şeydir ki, bu da icmâ' ile bâtıldır.

Ma'nâyı ve Şerîat Sâhibinin Murâdını Anlamaktaki Hatânın Açıklaması Hakkında Bir Fasil

Ma'nâdaki hatâyâ gelince...

Bunun mekrûh olduğuna hükmeden, bina yapmanın yasaklığının umûmî olduğunu anlamıştır. Hâlbuki delil, onun bizzat kabrin üstünde bulunan, (tıpatıp onu örten ve açığa bırakmayan) binaya has olup çevresinde bulunanlara âid değildir. Çünkü yükselmek, yüksekte olmak ma'nâsı için icâd edilen (على)/alâ harfinin ma'nâsı işte bunu göstermektedir. Şu halde kabrin üzerindeki bina, onun üzerinde yükselen, onun üstünde olandır. Yoksa çevresinde olup onu çeviren, ona kabrin haremi kadar yakın olan değil. O halde geniş ve ondan uzak olan avlular, kubbe ve medrese gibi ondan uzak olan, ya nasıl olur?! Çünkü lafiz onu içine almamaktadır. Bu delilde genelliğe delâlet eden bir şeyin olduğu farz edilse bile husûsiliğini gösteren deliller gelmesi yüzünden tahsîs görmüş veya kendisiyle husûsî bir şey murâd edilen bir nass olmuş olur ki, o deliller de zikredecek olduğum gibi birçoktur.

Şerîat sâhibinin murâdını ve kasdettiğini anlamaktaki hatâyâ gelince... Şübhe yok ki, mekrûluğa hükmeden, ya buna (murâd ve maksada) sırtını çevirmiş, sanki teabbudî olup ma'nâsı akılla bilinmeyen ve illeti açık olmayan bir şeymiş gibi zâhir üzere donup kalmıştır. Hâlbuki o, ittifakla böyle değildir. Çünkü illetin ne olduğuna dâir nasslar gelmiştir. Veyâhud da Şerîat sâhibinin murâdını belirlemede ve hakikatini ortaya koymakta hatâ etmiş veya onu bulmuş, ancak onu ayıklamakta yanılmıştır. Zirâ bunun hakikatinin ortaya konulması ve ayıklanması mutlaka lâzımdır. Tâ ki kendisinin dışında ve hükmüne dâhil olmayan şeyi de içine alır. Veyâhud da illetin muttarid olduğu yani her maddede bulunduğu husûsunda

hatâ etmiştir. Hâlbuki o illet, her bir binada mevcûd değildir. O, sadece onun çeşitlerinden birisinde vardır. Çünkü kesinlikle âlimler Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in, kabrin üzerinde bina yapılmasını hangi illetten dolayı yasakladığı husûsunda anlaşmazlığa düşmüşler, bir takım görüşler bildirmişlerdir.

Yasağın Temel Sebebinin Ne Olduğu Husûsundaki Açıklama ve Onun Hakkındaki Sekiz Görüş

Birinci Kavi: Muhakkak ki bu yasaktaki temel sebep, kireç ve tuğlanın ateşte pişen şeyler cinsinden olması ve bunun da ölüye yaklaştırılmamasının lâzım gelmesindedir. Bu da, ya Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sözlerde, işlerde, sıfatlarda, isimlerde ve sair eşyada güzel fali sevip onunla sevinmesi gibi bir tefaul¹⁷ icâbı veya Şeriat sâhibinin ateşte pişen şey husûsunda bilmiş olduğu bir ma'nâdan dolayıdır. İşte bundan dolayı İslâm'ın ilk yıllarında ateşte pişen şeylerden dolayı abdest almayı vâcib kılmıştır.¹⁸ Sonra zarûret sebebiyle ve zorluk ve meşakkatin kaldırılması maksadıyla, onun hükmünü kaldırdı. Hatta fakihlerden onun neshedilmediği kanaatinde olan ve ondan dolayı abdest almanın vâcib olduğuna tutunan kimseler vardır. İşte bu ma'nâdan dolayı şu yasağı, kabrin dışıyla sınırlandırmayıp, kabrin içinde de tuğla örmeyi mekrûh görmüşlerdir. Çünkü temel sebep birdir. Hatta bu illet kabrin içinde daha evlâdır. Çünkü ateşin temas ettiği şey orada ölüye daha yakındır ve cismine yapışkır. Bu fakihler sanki şu görüşü Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yaş bir hurma dalını alıp (ikiye ayırarak) iki kabre sokmasından ve **'umulur ki, bunlar kurumadığı müddetçe bu iki kabirden azâb hafifletilir'**¹⁹ buyurduğundan almışlardır. Böylece ateşin temas ettiği şeyin güneş ve hava ile kuruyan şeyden daha ileri seviyede olduğunu görmüşlerdir. Bu görüşü Hâfız Irâkî Tirmizî şerhinde hikâye etmiş, fakihlerden bir topluluk da onu kitâblarında zikretmiştir. Bunu,

İbnu Ebî Şeybe el-Musannef'inde Zeyd İbnu Erkam'dan ve bir cemaatten rivâyet etmiştir.²⁰

17 Tefâul: Herhangi bir tevâfuktan iyi ya da kötü ma'nâ çıkarmak

18 İslâm'ın geldiği ilk zamanlarda, ateşin temas ettiği/ateşte pişen şeyleri yiyip içmekten dolayı abdest bozuluyor, yeniden abdest almak lâzım geliyordu.

19 Buhârî (215,1295,1312,5705,5708)

20 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11886,

İbnu Ebî Şeybe şöyle demiştir: Bize Mu'temir İbnu Süleymân Sâbit İbnu Zeyd'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: (O), bana Hammad Uneyse binti Zeyd İbni Erkam'dan, O'nun (Zeyd'in) şöyle dediğini anlatmıştır: Zeyd'in Suveyd denilen bir çocuğu öldü de, onun bir kölesi yâhud câriyesi kireç ve tuğla satın aldı. Zeyd ona **'bunlarla ne yapmayı düşünüyorsun?'** dedi. O da **'kabirini bina edip kireçlemek (badana etmek) istiyorum'** dedi. (Zeyd) şöyle dedi: **'Cefâ ettin, boş iş yaptın; Ona/ölüye, ateş temas eden hiçbir şey yakın olmaz.'**²¹

(İbnu Ebî Şeybe) yine şöyle söyledi: Bize Abdurrahman İbnu Mehdî, Leys'den, o Hayseme'den, O, Suveyd İbnu Ğafele'den şöyle söylediğini anlattı: **'Ben öldüğüm zaman beni kimseye duyurmayın. Bana ne bir kireç, ne bir tuğla, ne de bir çubuk yaklaştırmayın; yanımıza hiçbir kadın girmesin.'**²²

(İbnu Ebî Şeybe) yine şöyle söyledi: Bize Huşeym anlattı. (O), bize Muğire, İbrâhîm'den haber verdi, dedi: **İbrâhîm tuğlayı mekrûh görürdü.**²³

(İbnu Ebî Şeybe) yine şöyle söyledi: Bize İbnu Mehdî Süfyan'dan, O, Mensûr'dan, O da İbrâhîm'den şöyle söylediğini haber verdi: **(Geçmişler) kabirlerinde tuğla konulmasını mekrûh görürlerdi.**²⁴

(İbnu Ebî Şeybe) şöyle söyledi: Bize Veki', Süfyan'dan, O, Muğire'den, O da İbrâhîm'den O'nun şöyle söylediğini rivâyet etti: **(Mezarda) Kerpici güzel bulurlar, tuğlayı mekrûh görürler, kamışı müstehâb, tahtayı da mekrûh sayarlardı.**²⁵

İkinci Kavi: Bu yasaktaki temel sebep, ölünün üzerine ağırlığın bulunmasıdır. Hâlbuki (Şeriatça) istenen, ağırlıkların giderip, ona hafiflik temin etmektir.

Şöyle demişlerdir: İşte bundan dolayı Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, kabrin üzerinin tesviye edilmesini ve üzerine toprak konulmamasını emir buyurmuştur. Fakihler kabirden çıkan topraktan fazla bir toprağın üzerine konulmasının mekrûh olacağını açıkça ifâde etmişlerdir.

İbnu Ebî Şeybe şöyle demiştir: Bize Abdül-A'lâ Muhammed İbnu İshâk'tan, O, Sümâme İbnu Şufeyy'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Biz Muâviye

Câbir radiyellâhu anhu'dan)

21 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11887)

22 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11889)

23 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11890)

24 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11891)

25 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11892)

radiyellâhu anhu hazretleri zamanında mücâhidler olarak şu sokağa çıktık. Başımızda Fedâle İbnu Ubeyd radiyellâhu anhu vardı. (**Sümâme İbnu Şufeyy**) şöyle dedi: Bir amcaoğlum öldü. Ona Nâfi' derlerdi. Fedâle bizimle beraber kabrinin başına dikildi. Onu defnettığımız zaman şöyle dedi: **Mezarını hafifletin (toprağını az koyun), zîrâ Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabrin tesviye edilmesini emrederdi.**²⁶

Üçüncü Kavi: (Yasaklıtaki) temel sebep, kabirde yapılan binanın (onu) çevresindeki diğer Müslümanların kabirlerinden ayırma(sı)dır.

İbnu Ebî Şeybe şöyle demiştir: Bize Şerîk, İbnu Abbâs radiyellâhu anhumâ'nın âzâdli kölesi olan Ebû Fizâre'den rivâyet etti: (Ebû Fizâre şöyle) dedi: Bana İbnu Abbâs radiyellâhu anhumâ şöyle söyledi: **'Kavmi bir ölüyü defnedip de kabirde Müslümanların kabirlerinde olmayan bir şeyi icâd ettiklerini (ve ona bir ayrıcalık kazandırdıklarını) görürsen, o kabri Müslümanların kabirleri ile aynı seviyede yap.'**²⁷

Yine Risâle şerhi üzerindeki hâşiyesinde el-Adevî ve başkaları gibi birtakım fakihlerden kimileri de buna dâir açık ifâdeler kullanmışlardır.

Dördüncü Kavi: Şübhe yoktur ki, bina onunla beraber bir başkasının defnine mânî olur. Çünkü Hicâzlıların kabirleri ve sert yer lahd²⁸ şekli üzerinedir. Nitekim Nebî sallallahu aleyhi ve sellem **'Lahd bizim, yarık²⁹ da başkalarınındır'** sözüyle, buna teşvik etmiştir. Bu hadîsi Ahmed ve Tahâvî, Cerîr'den, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbnu Mâce de İbnu Abbâs radiyellâhu anhumâ'dan rivâyet etmişlerdir.³⁰ Lahdin üzerine bir bina konulduğu zaman, ona bir başkasının konulmasına yol kalmamaktadır. Bunu fakihlerden ve hadîs şârihlerinden kimisi zikretmiş ve Serahsî el-Mebûs'ta buna işâret etmiştir.

Beşinci Kavi: Şübhe yok ki bunda, ehli Kitâb'ın kâfirlerinin ve câhiliyye müşriklerinin yaptıklarına özenle kendini benzetmek vardır. Çünkü onlar kabir kadarı üzerine, mermer yâhud berrak yumuşak taş koyarlar, yâhud da üzerine bina ederler. **Şeriat**,

26 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11916)

27 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11919)

28 Lahd: Mezarın kible tarafında ölünün yerleştirilebileceği kadar yapılan oyuk.

29 Yarık: Lahidsiz olan mezar

30 İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef (11748), **Ahmed** (4/357), **Ebû Dâvûd** (3200), **Tirmizî** (1045), **Nesâî** (2136), **İbnu Mâce** (1554), **Tahâvî**, Müşkilü'l-Âsâr (7/266, H:2844) vd.

hükümlerinin birçoğunda kâfirlere ve müşriklere muhâlefet üzerinde kurulmuştur. Bunu İbnu Kudâme el-Muğnî'de zikretmiş ve İbnu Muflih, el-Fürû'da buna işâret etmiştir.

Altıncı Kavil: Bu (bina yapmak) dünyevî bir zînet hakkındadır. Hâlbuki bu işi yapmak, âhirete intikâl etmiş kimse için yakışık almaz. Bunu İmâm Şafî, el-Umm'de, Serahsî, el-Mebsût'ta, İbnu Kudâme, el-Muğnî'de ve Hanefî fakihlerin birçokları (kitâblarında) açıkça ifâde etmişlerdir.

Yedinci Kavil: Şübhesiz ki bu, kabrin üzerinde oturmaya çağırın bir şeydir. Hâlbuki kabrin üzerine oturmak yasaklanan bir husûstur. Çünkü onda kabri hakîr görmekle ölüye eziyet vardır. İşte bundan dolayı kabrin müsennem³¹ olmasını, düz yapılmamasını güzel görmüşlerdir. Çünkü tesnim, üzerine oturmaya mânî'dir. Bunu bazıları zikretmiştir.

Sekizinci Kavil: Bina, ölü ile, yapılan hitâbı dinleme, zikir, kabrin üzerine Kur'ân okunması ve Müslümanın ona selâm vermesi arasında bir perde olmaktadır. Bunu, İbnu Kudâme el-Muğnî'de zikretmiş ve el-Hattâb fakihlerin bazısından nakletmiştir. Şâfililerden bir topluluk bunu zikretmiş ve buna Abdullah İbnu Mes'ûd radiyellâhu anhu'nun Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'den şöyle dediğine dâir yapmış olduğu rivâyeti delîl getirmişlerdir: '**Ölü kabri toprakla sıvanmadığı müddetçe ezanı işitmeye devam eder.**' Ma'lûmdur ki, kabrin bina ile örtülmesi, toprakla örtülmesinden daha şiddetlidir. Sözü edilen hadîsi onu, herhangi bir kimseye isnâd etmeden ve hâlini (zayıf veya sağlam olduğunu) açıklamadan işte böyle delîl olarak ileri sürmektedirler.³²

Bu illetlerin çoğu, ancak kabrin üzerinde bulunup kabre ağırlık veren, işitmeye mânî' olan bir perde ve kâfirlere kendini benzetmeye sebep olan, kabrin üzerine oturmaya imkân veren, kendisiyle bir başkasının defnedilmesine ve bir kabre bitişik olmasına mânî' olan binalar hakkında gelmektedir. Üzerinde ateş temas eden şeyin ölünün üzerinde bulunması bununla hâsıl olur. Yoksa, kabrin etrâfında, kubbe, ev, medrese ve benzeri uzak olan şeylerin bulunduğu

mekânda bu illetler bulunmaz.

Âhret ehli için yaraşmayan zînetten olması illetine bağlanması ise iki yönden bâtıldır:

Birincisi: Kabrin üzerinde olan binanın zînetle hiçbir alâkası yoktur ve bununla zînet de murâd edilmez. Bununla sadece silinip gitmesinden, hor ve hakîr kılınmasından korunmak veya izinin kaybolup gitmesi, böylece kabrin bilinmez hale gelmesinden muhâfazası murâd edilir. Bununla kimileri zîneti hedefler ve bu bâbdan bir iş yaparsa, bu binanın üzerinde fazlalık bir husûstur ki, hüküm ona bağlı olur, binanın kendisine bağlı olmaz. O zaman binanın süslenmesi ve onda aşırı bir harcama yapılmasının mekrûh yâhud harâm olduğu söylenir. Yoksa binanın aslı değil.

Diğeri (İkincisi): Zînetin dünyevî bir şey olduğu, âhret adamları için yakışmayacağı, delili olmayan bir iddiâdır ki, asılsızdır. Zîrâ Şerîat sâhibi, ölünün süslenmesini, kefeninin güzel yapılmasını ve kokulanmasını emretmiştir. Fukahâ tırnaklarının kesilmesi, sakalının ve başının kıllarının düzeltilmesi ve benzeri zînet işlerini müstehâb görmüştür ki, bunlar canlı için ancak bayramlarda ve Cuma günlerinde talep edilir.³³ Yine farz etmek ki, bina dünya zînetindedir; bu da dünyadadır ve dünyada kalan insanlar içindir. Çünkü kabrin görünürdeki kısmı dünyadandır. Âhret sadece içidir. O halde öyle bir sebeblendirme asılsızdır. Aynı şekilde onun ayırd edilmesiyle sebeblendirmek de bâtıldır. Zîrâ ayırd etmek her bir şey için ondan ayrılmayan bir vasıftır. Zîrâ hiçbir şey yoktur ki, onu başkalarından ayırmasın. Şâyet bunun mekrûh olduğunu kabûl etsek, hiç şübhe yoktur ki bu, insanlardan ayırma ve onlara üstün olmak maksadı dışında kendisinde hiçbir faydanın bulunmadığı ve hiçbir ihtiyâcın kendisine çağırmadığı bir kabre mahsûstur. Hâlbuki kabrin üzerine bina yapmak böyle değildir. Velîler ve sâlihlerle kubbeler yapmak ile bu ayırd etmek gerçekleşir. Çünkü Şerîat onlara hürmet etmeyi emretmiş, onların (başkalarından) ayrılmasını ve apayrı bir şekilde hürmet edilmelerine teşvik etmiştir. Hatta dünyevî bile olsa herkesin rütbe ve kıymetiyle ayırd edilmesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: '**İnsanları kendi yerlerine yerleştiriniz.**'³⁴ Aynı şekilde, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in

33 Ancak Hanefî mezhebinde tırnakların kesilmesi ve diğerleri mekrûh sayılmıştır.

34 Müslim, Mukaddime (1/5), Ebû Dâvûd (4842)

halk ile olan muâmelesi de böyleydi. Şerîatının temel esâsları buna delâlet etmiştir. Fukahâ, sûfiler ve velîler bu husûsta açık ifâdeler kullanmışlardır ki, onlar, başka yerlerde de açıkladığımız gibi insanların yapmacıklıktan ve ileri atılmaktan en uzakta olanlarıdır.

Böylece geriye ancak diğer illetler kalmaktadır ki, onlar da, kabrin çevresini çevreleyen etrâfındaki binalar değil, (tam ve tıpatıp) üstündeki binalara hâstır. İşte bundan dolayı yasağı genelleştiren ve içine kubbeleri, medreseleri ve avluları dâhil eden kimse hatâ etmiştir. Çünkü bunlar yasağa dâhil değildir.

Kabirler Üzerine Mescid Yapmanın Yasaklığı Hakkında Bir Fasıl

Bu illetler sadece mutlak bina hakkında gelen yasak husûsundadır. Kabirlerin üzerine mescidleri bina etmenin yasaklığına gelince; âlimler bunu iki temel sebebe bağlamışlardır:

Birincisi: Çünkü bu, mescidin pislenmesine sebep olmaktadır. Zîrâ kabirlerin dışındaki yerler kabirlerden daha temizdir. Nitekim İmâm Şafî el-Umm'de ve başkaları (başka yerlerde) böyle demektedir.

Diğeri(İkincisi): Bu da çoğunluğun hatta geçmiş illeti açıkça ifâde edenlere varıncaya kadar herkesin görüşüdür. Bu illet bunun (kabir üzerine bina yapmanın) sapıklık ve fitneye götüreceğidir. Çünkü bu mescidde bulunur ve hayır ve salâhla meşhûr olan bir velînin kabri olursa, uzun müddet geçtikten sonra câhillerin onun hakkındaki itikâdında fazlalıklar hâsıl olmasından ve ona olan aşırı hürmetin onları kabir mescidin kible tarafında bulunduğu ona doğru namaz kılmayı kasdetmeye götüreceğinden emîn olunmaz. Böylece bu iş onları küfre ve şirk koşmaya sevk eder.

İmâm Şafî el-Umm'de şöyle demiştir: Ben, kabrin üzerinde mescid yapılmasını ve üzeri düzgün olmadığı halde düzeltilip üstünde namaz kılınmasını, yâhud da ona doğru namaz kılınmasını mekrûh görürüm. Şâyet ona doğru namaz kılsa bu ona kifâyet eder/ namazı kılınmış sayılır, ama edesizlik yapmış olur. Bize Mâlik'in haber verdiğine göre Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: '**Allah Yehûdileri ve Hristiyanları kahretsin. Nebîlerinin kabirlerini mescidler edindiler. Arab topraklarında iki din kalmayacak (birakılmasın)**'³⁵

35 Mâlik (1716), Abdurrezzâk (10/359-360), Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ (9/208),

31 Müsennem: Balık sırtı gibi, sırtlı

32 **Ğumârî** burada bu hadîsin **Hâkim**'in **Târîhu Neysâbur**'unda onun yoluyla **Deylemî**'nin Mûsnedü'l-Firdevs'inde rivâyet edildiğini aktardıktan sonra, bunun İbnu'l-Cevzî'nin el-Mevdûat'ında bulunduğunu ve uydurma olduğunu bazılarından nakletmesinin akabinde fakihler hakkında bir takım yakışsız sözler söylemiştir ki, onları buraya almadık.

Bu yüzden ben bunu Sünnetten ve eserlerden dolayı kerih görüyorum. Bu mekrûhluk ancak -Allah en iyisini bilir ya- Müslümanlardan birisinin ta'zîm edilmesi, yani kabrinin mescid edinilmesi, bu husûsta sonradan gelecek olan kimseler üzerine fitne ve sapıklıktan emîn olunmaması, kabrine basılmaması ve yine ölünün konulduğu yerin yeryüzünün en temiz mahalli olmaması ve başka toprakların daha temiz olması sebebiyledir.

İbnu Kudâme el-Muğnî'de şöyle demiştir: Çünkü husûsan kabirlerin yanında namaz kılınması putlara, onlara secde edilmesi ve yaklaşılmaları suretiyle ta'zîm etmeye benzer. Bize rivâyet edilmiştir ki, putlara ibâdet etmek, onların sûretlerini edinmek, onlara dokunmak ve yanlarında namaz kılmak sûretiyle ta'zîm etmekle başlamıştır.

Hakîm-i Tirmizî Nevâdiru'l-Usûl'ün 15. aslında Abdullah İbnu Amr İbni As'ın Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in Hazreti Fâtîmâ'ya söylediği **'onlarla beraber kabre ulaşsan, kesinlikle sen cenneti babanın babası olan deden onu görmedikçe göremeyeceksin'**³⁶ hakkındaki hadîsi getirdikten sonra şöyle demiştir: Allah teâlâ Muhammed sallellâhu aleyhi ve sellem'i câhiliyye izlerini silmek üzere peygamberlik vazifesiyle göndermiştir. Onların işlerinden birisi de şuydu: Bir adamları öldüğü zaman, yüzleri çirmalarlar, saçları yolarlar, yakaları yırtarlar, evleri yakarlardı. Bunun üzerine Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Traş eden, yâhud yırtan veya yüksek sesle bağırان kimse bizden değildir.'**³⁷ Bir başka hadîste saçları dağıtan ve eşeklerin sesiyle (onlar gibi) bağırان kadınlara la'net etmiş, küfürden henüz kurtulmaları yakın olduğu için insanları kabir ziyaretinden yasaklamıştır. Çünkü kabir ziyaretinde fitne vardı. O kadar ki bu, Müslümanlıkları muhkemleşene, yakîn, iyilik ve takvâ sâhibi olana ve kabirler kendileri için fitne unsuru olmaktan kurtulup çıkıp ibret mahalli hâline

'Allah Yehûdileri ve Hristiyanları kahretsin. Nebilerinin kabirlerini mescidler edindiler' kadarı: Buhârî (426), Müslim (530), Ebû Dâvûd (3227)

36 El-Hakîmu't-Tirmizî (1/70), İbnu Hibbân (3177), ('**babanın babası olan deden onu görmedikçe**' kısmı olmaksızın) Ahmed (2/169), Ebû Dâvûd (3123), Nesâî (4/27), Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ (3/60)

37 El-Hakîmu't-Tirmizî (1/70), ('Allah'ın Resûlü la'net etti...' lafzıyla) Ahmed (4/396), Müslim (104), Ebû Dâvûd (3130), Nesâî (4/21), İbnu Hibbân (3154), ('**ben Resûlullah'ın uzak durduğundan uzağım....'** lafzıyla) Ahmed (4/397), İbnu Mâce (1487), İbnu Hibbân (3150)

gelene kadar devam etti. Sonra da onların önü açıldı ve Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Ben sizi kabirleri ziyâret etmekten yasaklamışım. Artık onları ziyâret edin. Şübhe yok ki, sizin için bunda ibret alınacak şeyler vardır.'**³⁸ Kadınları zikretmekten zayıf, ince, yufka yürekli olmaları ve fitneye sür'atli bir şekilde düşmeleri yüzünden bahsetmedi, sustu. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem kadınları cenâzelere gelmekten men ederdi. Ebû Bekre radiyellâhu anhu'nun hadîsinde şöyle vardır. Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem bir cenâzede kadınları gördü ve onlara şöyle buyurdu: **'Günâhkârlar ve sevâb almayanlar olarak geri dönün.'**³⁹

Enes radiyellâhu anhu'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem ile beraber bir cenâzede çıkmıştık. Kadınları gördü de, onlara; **'Siz onu taşıyacak mısınız? Onlar, hayır dediler. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem siz onu defin mi edeceksiniz dedi. Onlar da hayır dediler. Bunun üzerine onlara; günâhkârlar ve sevâb almayanlar olarak geri dönün'**⁴⁰ buyurdu.

İbnu Abbâs radiyellâhu anhumâ'dan şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem kabirleri ziyâret eden kadınlara ve üzerinde mescidlerle, lambalar edinen kimselere la'net etmiştir.

İşte bu yüzden kıyâmete kadar yasak onların üzerinde kalmıştır. Bir kadın bu işlerden boş kalır ve kabre onu düzeltmek yâhud selâm vermek veyâhud duâ etmek yâhud da ibret almak için gelirse, bu yasaklamanın dışındadır.

Sonra **Hakîm-i Tirmizî** (Fâtîme aleyhesselâm'dan) Hamza radiyellâhu anhu'nun her sene kabrine geldiğini ve onu düzelttiğini ve tamir ettiğini (isnâdıyla) rivâyet etmiştir. Kadınlardan birçoğundan onların, şehîdlerin kabrine gelip şehîdlere selâm verdiğini de rivâyet etmiştir.

Kabri tamir etmek mes'alesine gince... Bu, izi kaybolmaması ve şekli gittiğinde içerisindekinin dışarıya çıkarılmaması içindir. Eğer böyle olursa/izi kaybolursa ziyâret

38 El-Hakîmu't-Tirmizî (1/70-71) Ufak lafzî farklala **Kütüb-i Tis'a'da** ve sâir mecmâlarda sayılamayacak kadar fazla yollarla gelmiştir.

39 El-Hakîmu't-Tirmizî (1/71), (Ali radiyellâhu anhu'dan) İbnu Mâce (1578), **Bezzâr** (2/249, H: 653), **Beyhakî** (4/779, **İbnu'l-Cevzî**, el-İlelü'l-Mütenâhiyye (2/902, H:1507 **'isnâdı ceyyiddir/iyidir'** dedi),)

40 Ebû Ya'lâ (7/109, H: 4056), el-Hakîmu't-Tirmizî (1/71)

ortadan kalkmış olur. (Böylesi bir kabir) henüz sağlam olan kabir gibi değildir. **Fâtîma** radiyellâhu anhá hadîsinde gelen teşdîd, bizim görüşümüze göre İslâm'ın ilk zamanlarındaydı. Bunun cenneti harâm kılan bir şey olduğunu bilmiyoruz; fakat ma'nâsı şudur: Kim bunu yaparsa onun hakkında Allah'ın îmânı ondan söküp almasından korkulur. Allah îmânı ondan söküp alırsa o zaman ebediyyen cenneti göremez. Allah'ın kulu üzerindeki en büyük nimeti İslâm'dır. İslâm'ın da yol işâret taşları gibi yolları ve işâret taşları vardır. Bu yüzden içinde, Allah'ın Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem'in kılıcıyla söndürdüğü câhiliyyenin âdetlerini ihyâ bulunan bir iş yaparsa, şübhesiz ki o, bundan dolayı İslâm'a nankörlük yapmıştır. Nankör olan kimse, kızılan (îmânın) kendisinden soyulmasından emîn kılınmayan bir kimsedir. İşte bu yüzden kabirlere varmak câhiliyyenin âdetlerindendi. Şu âdetlerin ölmesi için de yasaklama şiddetli olmuştur. (**Hakîm-i Tirmizî'nin sözü bitti**)

Fakihlerden ve hadîs şârihlerinden sayılamayacak kadar kimse bu (kabirler üzerinde mescid edinmeyi) yasaklamadaki temel sebebin, (kabirlere) ibâdet edilmesi korkusu olduğuna dâir açık ifâdeler sarf etmişlerdir.

(Yasağın) Kabirlere İbadet Etmek Korkusu Temel Sebebine Bağlanmasına Dâir Bir Fasl

Bu sübût bulunca, îmânın mü'minlerin kalbinde iyice kökleşmesi ve hâlis tevhid, Allah'la beraber olacak ortağın nefyedilmesi i'tikâdi ve onun yaratmakta, var etmekte, tedbir ve tasarrufta tek olduğuna, ondan başka hiçbir fâilin bulunmadığına, mülkünde onun dışında hiçbir te'sîr sâhibinin var olmadığına, kabirdeki ölü şöyle dursun canlı olan yaratılmışın bile, Allah'ın yaratması ve icâd etmesi olmadan kendi için hiçbir menfaati celb etmeye ve hiçbir zararı kendinden defetmeye kudretinin bulunmadığına dâir olan i'tikâd üzerinde terbiye edilmeleri sebebiyle zikredilen temel sebep artık ortadan kalkmıştır. İletin ortadan kalkmasıyla da ona dayandırılan bu evliyâ ve sâlihlerin kabirleri üzerinde mescidler ve kubbeler bina etmenin mekrûh olması hükmü de ortadan kalkmaktadır. Zirâ hiç şübhe yoktur ki, mescidleri ve kubbeleri onların kabirleri üzerinde yapan, bunu onlara ibâdet etmek ve kabirlerini Allah'ın dışında kendilerine karşı secde edilen mescidler edinmek veya onlara doğru

namaz kılmak için yapmamaktadır. Aksine bu, şu Ümmette işitilmeyen, Allah'ın dinini kendine din edinen hiçbir Müslümanda asla bulunmamış bir şeydir. Bu kubbelerle sırf sâlihlerin kabirlerine hürmet ve ta'zîm, onların hor hale sokulmaktan ve kaybolup yok olmaktan korunması hedeflenmektedir ki, bu yok olup gitmekle onların kabirlerini ziyâretleriyle faydalanmak ve onlarla bereketlenmek kaybolmaktadır. İşte bu yüzden faraza bir kabrin üzerinde ona ibâdet etmek ve onu kible edinmek için kubbe veyâhud mescid yapan bir kimse bulunursa, o katledilmesi ve yaptığının yıkılması vâcib olan mürted bir kâfirdir. Çünkü o bir mescid değil, mescid sûretinde kilise yapmıştır. Bununla beraber bu tür hiçbir şey elhamdülillâh bu Ümmet'te vukua gelmemiştir. Avam olan bazı câhillerin sâlihlerin kabrine gelip şekli ibâdete benzeyen bir hürmet yapması binanın mekrûh olmasını gerektiren bir şey değildir. Çünkü bu (mekrûhluk) bina cihetinden gelmemiş ve ondaki illet de değildir. Onun illeti ancak Şer'an ta'zîm yollarını ve ona lâyük olan haddi bilmemektir. Şâyet bina bunun illeti olaydı elbette bina yapıldığı zaman bu kerâhetin de bulunması gerekirdi. Bununla beraber üzerinde kubbelerin ve mescidlerin yapıldığı velîlerin kabirlerini ziyâret edenlerin çoğunda böyle bir şey bulunmamaktadır. Bu ancak cidden çok az olan avamın câhillerinde bulunmaktadır. Nitekim (şâyet illet binanın yapılması olsaydı) bu (ibâdet yapmak yine) ancak üzerinde bina yapılan kabirlerde bulunması lâzım gelirdi. Bununla beraber biz bazı câhilleri bu işi, üzerinde ne bir mescid, ne bir kubbe bina edilmeyen ve ne de asla üzerinde hiçbir bina bulunmayan kabirlerde yaparken de görmekteyiz.

Onları biz onlara yemin ederken ve haklarında zâhiri açık küfür olan sözleri konuşurken, hatta şeksiz ve şübhesiz hakikaten küfür olan sözleri söylerken görmekteyiz. Onlar bununla beraber sâlihlerin kabirlerinden, hatta şehirlerinden ve kıt'alarından çok uzakta bulunmaktadırlar. Mağrib'de avamın câhillerinden birçoğu, kabri Bağdat'ta bulunan Mevlânâ Abdulkâdir Geylânî [radiyellâhu anhu] hakkında açık küfür sözlerini söylemektedirler. Irak'la Mağrib arasındaki uzaklık kadardır. Ve onların hiçbirisi ne Geylânî'nin kabirini görmüşler, ne O'nu, ne O'nu göreni görmemişler ve ne de O'nu göreni göreni görmemişlerdir. Sen dilediğin kadar izâfetleri artırabilirsiniz. Aynı şekilde, bazıları bu işi diriler olarak

î'tikâd ettiği kimseye yapmakta ve önünde secde hâlinde yeri öpmekte, elini, teslîm olma ve aşırı valyarıp ilticâ etme alâmeti olarak arkasına koyar ve o halde ondan şifâ, zenginlik, çocuk ve benzeri sadece Allah'tan istenecek şeyleri isterken görmekteyiz. Hatta ben bunu velîlerin kabrinde yapmakta olanı görmedim ama, onlardan canlı olanların huzûrunda yaparken gördüm. Şâyet onların bu câhilliği kabrin üzerine bina yapmasının harâmlığını îcâb ettirecek olsaydı, elbette sâlih olmayı, velî olmayı ve Allah'tan ittikâ'yı da harâm kılmayı îcâb ettirmiş olurdu ki, onların bunlardan doğan î'tikâdi câhillerin onlarla fitneye düşmesine götüren bir şeydir. Zirâ memleketimizde, Mağrib'de Kutb-i Ekber Mevlânâ Abdusselâm İbnu Meşîş [radiyellâhu anhu] hakkında, dîni de o, dünyayı da o yarattı diyen kimse vardır. Onlardan kimileri de '**Ey Mevlânâ Abdusselâm, kullarına lütufkâr davran, sözünün şiddetinden dolayı yağmur yağmaktadır**' diyenler vardır. Bu ne bir mescidden, ne de bir kubbeden neşet etmeyen bir küfürdür. Zirâ kutub İbnu Meşîş [radiyellâhu anhu]'nun üzerinde ne bir mescid, ne bir kubbe, ne de bir zâviye yoktur. O sadece dağ başında binalardan uzakta bir yerdedir. Etrâfında tavanı olmayan basit bir avlu, avlunun içinde ağaçlar, odunlar ve taşlar vardır. Kabrin eseri görülmemekte ve onun yerini hiç kimse bilmemektedir. Bununla beraber avamın onun hakkındaki î'tikâdi (biraz evvel) işittiğin noktaya varmıştır. Nice velî vardır ki, üzerinde büyük bir kubbe, geniş bir mescid bulunmaktadır ama, onu hiçbir kimse ziyâret etmemektedir. Bununla beraber onun hakkında bu hadde varan bir î'tikâd edilmemektedir. Öyleyse, bu ne binadan, ne kubbeden ve ne de mescidden değil, sadece o velînin elinde peşpeşe zuhûr eden kerâmetlerden doğan aşırı î'tikâddir. Ki bu kerâmetler hakkında tevâtür hâsıl olmuş ve o velînin rütbesi insanların gönüllerinde iyice köklemiştir. Bu velî ister onların kendi memleketlerinde veyâhud isterse ondan uzak yerlerde bulunsun, birdir. Öyleyse mescid ve kubbe için bu husûsta hiçbir eser kalmamıştır. Şu şeytân boynuzuna mensûb olan Necid'liler Mekke'de ve Medîne'de şehîdler üzerinde ve ehli beytin meşhûrlarının üzerindeki kubbeleri yıkmışlar, kabirlerini yerle bir etmişler ama bununla beraber insanlar o kabirleri ziyâret etmek için koşuşturuyorlar, onlarla tevessül ediyorlar, onların yanında medetler istiyorlar. Şâyet şehîdlerin efendisi Hazreti Hamza radiyellâhu anhu'nun

kabri gibisinin üzerine insanları kabri öpmekten, ona secde etmekten ve onunla ondan yüksek sesle medet istemekten men eden bekçiler koyan İbnu Suud olmasaydı, elbette bu kesilmeyecek, kubbelerin yıkılmasıyla gitmeyecekti. Hamza radiyellâhu anhu hazretleri kubbeli de olsa kubbesiz de olsa Hamza'dır. Fâtîmâtü'z-Zehrâ kubbeli de olsa kubbesiz de olsa Resûlüllah'ın kızı Fâtîmâ'dır. Müminlerin anası Hatîce aynı şekilde Müminlerin anasıdır. İmâm Mâlik'de aynı şekilde o İmâm Mâlik'tir.

(Cennetü'l-)Bakî'de ve (Cennetü'l-) Muallâ'daki diğer kimseler de böyledir. Onlara hürmet etmek ve ziyâretlerini yapmak husûsunda ne binanın, ne kubbenin ve ne de mescidin hiçbir dahli yoktur. Buna sevk eden sadece ve sadece onların velîliklerinden, sâlihliklerinden ve onlar için sevgiyi ve muhabbeti kalblere koyan Rablerinin katındaki yüksek rütbelerinden kaynaklanmaktadır. İşte bu yüzden şeytânın boynuzuna mensûb olan bid'atçiler ve sapıkların (mescidleri ve kubbeleri yıkmaktansa) şu î'tikâdı yıkmaları ve gönüllerden onun izini sökmeleri, sâlihlik, velîlik, takvâ ve Allah'ın kalblerine bunu koymakla sâhiblerine ikrâm ettiği korkuyu yok etmeleri gerekmektedir. Tâ ki yaratılana hürmet etmekten ve ondan medet istemekten kurtulsunlar. Binanın yıkılmasıysa onlara herhangi bir netice getiremez. Eğer bu yapılabilsen, yıkımdan sonra kabirlerin yanında bunlardan men edecek bekçilere elbette muhtâc kalmayacaklardır.

Ben (Ğumârî) Hazreti Hamza radiyellâhu anhu'nun kabirini üzerindeki bina yıkıldıktan 15 seneden daha ziyâde sonra ziyâret ettim ve bekçiyi kabrin yanında ziyâretçileri kabre yaklaştırmaktan ve ona dokunmaktan ve onu öpmekten men ederken gördüm. Yıktıktan sonra 15 senenin geçmesi gönüllerden bu düşünceyi söküp çıkarmaya yetmedi. Bu îmân, Allah'ın, Resûlünün, velîlerinin ve seçkin kullarının sevgisi bulunduğu müddetçe böyle devam edecektir. Anlatmak istediğimiz, bu son asırlarda yasaklama illetinin tahkiki husûsunda binanın hiçbir katkısının olmadığıdır. Aksine bu, binadan zâil olmuş, muhabbet ve î'tikâda intikâl etmiştir. Bina ile alâkalı hiçbir hüküm kalmamıştır. Nehyin zâhirine tutunup da illetin hakikatinin ortaya konulmasına ve Şeriat sâhibinin murâdına yüz çeviren kimse, hükmünde hatâ etmiş, ictihâd ve anlayışında isâbet etmemiştir.

Kabirler Üzerinde Mescidler Edinmeyi Yasaklamak Hakkındaki Hadîslere Daha Kuvvetli Delillerle Karşı Çıkmak Hakkında Bir Fası

(Bu yasa deliline daha kuvvetli başka delillerin) zıt düşmesine gelince... Bunun kerâhetine hükmeden kimse yasağa tutunmuş ama onunla zıtlaşacak, ona ters düşecek ve onunla boy ölçüşecek delillere iltifât etmemiştir. Bu da, hükümde hatâ etmeyi ve ictihâdda isâbet etmemeyi icâb ettiren şeylerdendir. Zîrâ iki delilin cem edilmesi gereklidir ve farz kılınmıştır. Bu kişiden birisine nesh sâbit olmadan sırt çevirmek ise harâm, hüküm de bâtildir. Çünkü, binayı yasaklamak ve yasaklayan delile, sâbit oluş ve ma'nâyı gösterme bakımından ondan daha kuvvetli deliller zıt düşmektedir. İşte bu yüzden ona sırt çevirerek hüküm vermek kabûl edilemez. Bu (onunla çeliştiğini söylediğimiz) delil birçoktur ki, biz onlardan (sadece) on beş delil zikredeceğiz:

Birinci Delil;

Kabirler üzerinde mescidler yapmanın câizliğine dâir Allah teâlâ'nın Ashâbı Kehf kıssasındaki şu âyeti celîlesidir: *'...Elbette onların üzerine bir mescid edineceğiz.'*⁴¹

İşlerine gâlib gelen kimseler sahîh görüşe göre mü'minlerdir. Çünkü mescidi, mü'minler bina eder. Kâfirlere gelince onlar üzerlerine bir bina yapın dediler. Bu âyet-i celîleden çıkarılacak delil Allah'ın onları bu dediklerinde ikrâr etmesi, onlara cevâb vermemesi ve bu işleri inkâr etmemesidir.⁴² Zîrâ

⁴¹ Kehf:21

⁴² Müellifin kardeşi **Abdullah İbnu Muhammed es-Siddik el-Ğumârî** şöyle demektedir: Bid'atçı el-Elbânî, kardeşime, **bir kabrin üzerine mescid kurulabileceğine dâir Kehf sûresi âyetini -Allah teâlâ'nın onları söylediklerinde ikrâr etmesi sebebiyle- delil getirmesi**, hususunda i'tirâz etti ve i'tirâzını iki noktaya dayandırdı (ve şöyle dedi):

'Birincisi: Allah'ın onlara cevâb vermemesini, **onları ikrâr etmesi** olarak kabûl etmek, ancak, onlar sâlih Müslümanlar olduğu takdirde doğru olabilir. Hâlbuki âyette buna hiçbir işâret yoktur; aksine, onların kâfirler ve fâcirler olmaları muhtemel olup, doğruya en yakın olan ihtimâl de budur.

İkincisi: Allah teâlâ onların yaptıklarını Resûlünün diliyle reddetmiştir.'

(El-Elbânî sonra da) **'Allah Yehûdîlere ve Hristiyanlara la'net etsin, onlar Nebîlerinin kabirlerini mescidler edindiler'** hadîsini zikrettikten sonra şöyle demiştir: Bundan daha açık zikredilen hangi red vardır? Bu âyetle sahîh hadîslerin aksine delil ileriye süren kimse, timsâller ve putları yapmanın câizliğine Allah teâlâ'nın Süleymân aleyhisselâm'ın emrine

verilen cinler hakkındaki '(O cinler) O'na (Süleymân aleyhisselâm'a) **dilemekte olduğu mihramları, timsâlleri... yapıyorlardı'** (Kehf:21) sözünü delil getiren kimseye benzer. (*El-Elbânîden Nakil Bittî.*)

(*Cevâb*)

(El-Elbânî'nin burada) ortaya koyduğu süzme bir hatâ olup, doğrudan hiçbir nasibi yoktur. Bunun açıklaması şudur: Şübhe yok ki, mescidi yapmak isteyenlerin kâfirler olduğu ihtimâlî (hak olmaktan) cidden çok uzaktır ki, -bazı müfessirler bu kanaatte olsalar da- sözün gidişi buna müsaade etmemektedir.

Doğrusu, İbnu Abbâs radiyellâhu anhumâ'nın, **Süddî** rahimehullah'ın ve başkalarının söyledikleri şu sözdür: O memleketin ahâlisi arasında öldükten sonra tekrâr dirilmeyi inkâr eden müşrikler vardı. Padişahları ve onunla beraber olanlar da Müslümanlardı. O memleketin ahâlisi onların asırlarca sonra kalktıklarını gördükleri zaman padişah, öldükten sonra diriltilmeyi inkâr edenlere karşı maddî ve hissedilir bir delil ile intikâm almış oldu. O gençler, mağaralarına geri dönünce, o memleket ahâlisi, haklarında tartışmaya başladılar ve müşrikler **'üzerlerine bir bina kurun'**, işlerine gâlib olanlar da -ki onlar padişah ve arkadaşlarıydı- **'üzerlerine bir mescid edinelim'** dediler. Müslümanların, mü'min delikanlıların üzerine bina etmeleri cidden akla yatan şeylerdendir. Müşriklerin mescid bina edilmesini istemeleri ama ona muvâfakat etmemeleri ebediyen akla yatmayacak şeylerdendir.

Allah teâlâ'nın bir kâfire âid iş veyâhud sözü hikâye edip de onu, onun üzerinde ikrâr etmesi (ve reddetmemesi) vâkı' olmamıştır ve câiz olamaz. İşte sana bunun misâlleri: ...

Aynı şekilde, biz bir kâfire veyâhud bir müşriğe âid Allah teâlâ'nın hikâye ettiği bir sözü bulduğumuz zaman, illâ Allah teâlâ onu akabinde reddetmiştir. Bu da mağaradaki delikanlıların üzerine mescid bina edilmesini isteyenlerin Müslümanlar olduklarını ağır bastıran bir şeydir. **'Allah teâlâ Yehûdîlere la'net etsin; (çünkü) Nebîlerinin kabirleri üzerine mescidler edindiler'** hadîsi şerîfi, geçen açıklamadan dolayı delil olarak ileri sürmek sahîh değildir, onunla amel etmek de câiz olmaz. Öyleyse Kehf sûresindeki âyeti delil getirmek sahihtir. Ona ters düşecek bir şey bulunmamaktadır. Bunu Sebe' sûresindeki âyeti delil olarak ileri sürmeye benzetmek iki âyetin gidişinden, sonundan çok büyük bir gaflet içerisinde bulunmaktır. Siyâka, yani sözün gidişine, sözde Kur'an-ı Kerim âyetlerinden herhangi bir âyette i'tibâr etmek gerekir. (Başka bir âyette) (ise) i'tibâr etmemek büyük bir hatâyâ düşürür. Nitekim burada böyle olmuştur. Sebe' sûresindeki âyetin siyâkı Allah'ın Süleymân aleyhisselâm'a tahsis etmiş olduğu mülk üzerinedir ki, O şöyle demiştir: **'Ya Rabbî, bana mağfret et, bana benden sonra hiç kimsenin elinde olmayacak bir mülk hibe et, dedi.'**(Sad Sûresi:35) Bunun üzerine Allah teâlâ Onun bu isteğini kabûl etti ve cinlerin O'nun emrine verilmesini ona hâs kıldığı şeyler cümlesinden olduğunu zikretti. Öyleyse bu âyetle timsâllerin mübâhlığına delil getirmek sahîh ve câiz olmaz. Bunu Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in namazında kendisini meşgûl eden bir şeytânı tutması, boğazını sıkması ve nihâyet salyalarının şerefli ellerine akması ve onu mesciddeki bir direğe bağlamayı düşüncesi, tâ ki sabah olup Medîne çocuklarının onu

Allah teâlâ kitâbında bir kavimden râzı olmayacağı bir şeyi hikâye ettiği zaman bununla beraber onun bozukluğuna dâir bir şeyi zikreder ve ondan önce veya sonra onun bâtil olduğuna dâir bir tenbîhte bulunur. Buna tenbîhte bulunmayınca, bu, Allah teâlâ'nın buna râzı olduğuna ve eğer amelse sahîh olduğuna, şâyet haberse doğru olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Allah teâlâ'nın şu sözünde olduğu gibi: **'Hani dediler ki, Allah hiçbir beşere hiçbir şey indirmemiştir.'**⁴³ Bunu şu sözyle ta'kib etti. **'De ki, Mûsâ(aleyhisselâm)'ın getirdiği kitâbı kim indirdi.'**⁴⁴ Yine Allah teâlâ; **'Allah teâlâ için ettiği tarla ve davarlardan bir pay ayırdılar'**⁴⁵ buyurdu. Şübhesiz ki O Allah celle celâlühû (aynı âyette) **'iddiâlarına göre'** ve **'ne kötü hükmetmektedirler'** sözyle iddiâlarının bozukluğuna işâret etmiştir. Allah teâlâ şöyle buyurdu: **'...Dediler ki, bunlar davarlar ve tarla(daki ekin) dir ki onlar yasaktırlar...'** Allah teâlâ bunu (aynı âyette) şu sözyle reddetti: **'Yaptıkları şey karşılığında Allah teâlâ onları cezalandıracaktır'**⁴⁶

Yine Allah teâlâ şöyle buyurdu: **'Kâfirler, bu (Kur'an) onun uydurup attığı ve başka kavimlerin ona yardımcı olduğu bir iftirâdan başka bir şey değildir, dediler.'** Allah bunu da (aynı âyette yer alan) şu sözyle reddetti: **'Şübhesiz ki, onlar büyük bir zulüm ve yalana geldiler.'**⁴⁷

Yine Allah teâlâ şöyle buyurdu: **'Zâlimler, siz ancak sihirlenmiş bir adama uymaktasınız, dediler.'**⁴⁸ Allah teâlâ bunu da şu sözyle cevâblandırdı: **'Bak, nasıl sana misâller verdiler ve böylece sapıtıp gittiler.'**⁴⁹ Ve zikri uzayıp gidecek olan başka âyetler... Kim Kur'an üzerinde derinlemesine düşünürse onu söz olsun, yâhud iş olsun hikâye ettiği hiçbir bâtilde takrîr ederken

görmesi(ne dâir hadîsi) te'yîd etmektedir. Şöyle buyurdu: **'Sonra kardeşim Süleymân aleyhisselâm'ın 'bana benden sonra hiçbir kimsenin elinde olmayacak bir mülk hibe et' sözünü hatırladım da, onu saldim.'** Bu hadîs Süleymân aleyhisselâm'a verilen O'na hâs olduğu, başkası için olmayacağını açıklamaktadır. O'na Kehf sûresinin âyetinin siyâkı bunu câiz kılmaz. O bundan son derece farklı bir şeydir ki, tafsilâtının açıklaması geçti. (**Abdullah İbnu Muhammed es-Siddik el-Ğumârî, I'lâmu'r-Râki'î's-Sâcidi bi Ma'nâ İttihâzi'l-Kubûri Mesâcid, 70 - 72, Mektebetü'l-Kâhire**)

⁴³ En'am:91

⁴⁴ En'am:91

⁴⁵ En'am:136

⁴⁶ En'am:138

⁴⁷ Furkân:4

⁴⁸ Furkân:8

⁴⁹ Furkân:9

bulamayacaktır. Çünkü O'nun kitabının tamamı, hakdır, nûrdur, hidâyettir, beyândır ve Allah'ın yarattıkları üzerinde bir hüccettir. Bu yüzden onda hak olmayan hiçbir şeyi, onun bâtilliğine tenbîhte bulunmaksızın anlatmaz. İşte bu yüzden bir mühim haberi zikredince ve onu ikrâr edince, bu, onun sahîh ve doğru olduğuna delâlet eder. İşte bu sebeple (âlimler) birçok mes'elelerde böylesi bir şeyle hüccet ileri sürerler.

Usûlcüler kâfirlerin Şeriat'ın fer'î mes'elelerine muhâtab olduğuna dâir Allah teâlâ'nın şu sözüyle onlardan yaptığı hikâyeyi delîl olarak ileri sürerler: **'Biz namaz kılıcılar olmamıştık; yoksulları doyurmuyor idik.'**⁵⁰ (Usûlcüler şöyle) dediler: Eğer bu bâtil olsaydı, elbette onu hikâye ettiği zaman reddederdi. Fukahâ cûl/ ayak kirası⁵¹ ve tazminatın câizliği husûsunda '... **onu (ölçek veya tası) getirene bir deve yükü (tahıl) vardır; ben ona kefilim**⁵²; öldürülenin **'kanım falancanın yanındadır'** sözüne itimâd etme husûsunda Bakara sûresi kissasını, hizmet ve menfaatler mukâbilinde nikahlanma husûsunda Allah teâlâ'nın Şuayb aleyhisselâm'dan hikâye ederek buyurduğu **'Ben sana şu iki kızından birisini, bana sekiz sene hizmet etmen karşılığında nikahlamak istiyorum'**⁵³ sözünü hüccet olarak ileri sürdüler.⁵⁴

Ve başkaları...

Allah teâlâ şu kavimden **'elbette üzerlerine bir mescid edineceğiz'** sözünü hikâye edince ve de onu reddetmeyince ve ardında da bunu kınamayınca, bu, hiçbir yasaklamanın bulunmadığı câiz bir iş olduğunu gösterir.

Eğer denilse ki, şâyet Şeriat'ımız onu kınamasaydı senin bu dediğin kabûl edilebilirdi. Hâlbuki Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'den sahîh yollarla şöyle buyurduğuna dâir bir rivâyet gelmiştir: **'Allah Yehûdî ve Hristiyanları kahretsin. Nebilerinin kabirlerini mescidler edindiler. Arab topraklarında iki din kalmayacaktır.'**⁵⁵ Yine Ümmü Seleme radiyellâhu anhâ Habeş topraklarında gördüğü bir kiliseden ve o kilisede gördüğü sûretlerden bahsedince Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **'Onlar öyle bir topluluktur ki, içlerinden sâlih bir adam öldüğü zaman kabri üzerinde mescid bina**

ettiler ve onun içerisinde şu sûretleri yaptılar. Onlar yaratılanların Allah katında en şerileridir.'⁵⁶ Ve yine Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'den sahîh bir rivâyetle şöyle buyurduğu nakledilmiştir: **'Hey! Sizden evvelki kimseler Nebilerinin kabirlerini mescidler ediniyorlardı. Hey! Siz kabirleri mescidler edinmeyiniz. Şübheniz olmasın ki, ben bunu size yasaklıyorum.'**⁵⁷

Bu itirâza birçok yönlerle cevâb verilebilir.

Birinci Vecih: Allah teâlâ şunu mü'minlerden hikâye etmiş, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'de Yehûdî ve Hristiyanlardan nakletmiş ve iki grubun arasını ayırmıştır. Zîrâ şübhe yok ki, mü'minler bunu Allah teâlâ'nın bu âyetle ikrâmda bulunduğu rûhlarını ve cesedlerini şu uzun asırlar içerisinde muhâfaza ettiği sâlihlerin eserleriyle bereketlenmek için işlemişlerdir. Yehûdî ve Hristiyanlar ise bunu ibâdet etmek ve Allah teâlâ'ya ortak koşmak için yapmışlardır. O halde iki delîl bir husûsta gelmemiştir. Çünkü şübhesiz ki Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem Yehûdî ve Hristiyanlara sadece nebilerinin kabirlerini mescidler edindikleri ve şu kabirlere ibâdet yaptıkları, onlara doğru secde ettikleri veya Nebilerini ibâdeti hak etmesinde Allah'a ortak koştukları için o kabirleri kıble

edinmeleri yüzünden la'netlemiştir. Bu dediğimizin delîli Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in: **'Arab topraklarında iki din kalmayacak'**⁵⁸ habîsinde yer alan sözüdür. Yani onlar gibi yapmayın. Aksi takdirde küfre girersiniz ve böylece Arab topraklarında iki din bulunmuş olur. Hâlbuki Allah teâlâ hükmetmiş ve emretmiştir ki, Arab topraklarında ancak bir din kalacaktır. O da İslâm dinidir ve sadece Allah'a ibâdet etmektir. Küfür, teberrük ile de olsa sırf kabirler üzerinde mescidler edinmekle olmaz; ancak onları ibâdet veya Allah teâlâ'ya ortak koşmak için edinmekle olur. Bu hiçbir Müslümanın şübhe etmeyeceği şeyler cinsindedir. Aksi takdirde Ümmetin tamamı kâfir olur, Resûlüllah sallellâhu aleyhi ve sellem'in Arab topraklarında iki din kalmayacak sözü doğru olmazdı. Zîrâ ondan biraz sonra, hatta ileride de geleceği gibi onun hayatında kabirler üzerinde mescidler edinilmiştir. O'nun şerefli kabri üzerinde Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in şahidliğiyle O'nun asrından sonra en faziletli olan bir asırda tâbiîn'in büyükleri asrında mescid edinilmiştir. **Âyete gelince...** O, birçok müfessirin de zikrettiği gibi sâlihlerle bereketlenmek, onları ziyâret etmek ve izlerini korumak maksadıyla kabirleri üzerinde mescidler edinmenin câiz olduğuna işâret etmektedir. O halde Kitâb delîli bir vâdide, Sünnet delîli de başka bir vâdidedir. Bunu ikinci vecih de te'yid etmektedir.

İkinci Vecih: Bu da şudur: Şâyet bir kabrin üzerine -bereketlenmek ve ziyâret maksadıyla da olsa- bina yapan herkes hadiste geçtiği gibi mel'ûn olsaydı, elbette Allah'ın kendilerinden haber verdiği şu mü'minler de mel'ûnlar olurdu ve Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in kendilerinden aktardığı fiili yapanlara la'net etmesine dâhil olurdu. Şâyet böyle olsaydı kesinlikle Allah teâlâ onları kınamak ve onlara la'net etmekten ve yaptıkları işler husûsunda sapıklıklarına ve sırât-ı müstakîmden çıkmalarına işâret etmekten susmazdı. Nitekim, ne önünden, ne de arkasından bâtil gelmeyen Kitâb-ı Kerîm'inde bilinen âdeti budur. Harâm kılınan ve fâili la'netlenen bir hikâye üzerinden hikâyeyi ikrâr bâtil olan şeyler cinsindedir. İşte bu yüzden bu şunu göstermektedir: Şu kavmin yaptıkları Allah'ın Nebîsinin diliyle la'net ettiği Hristiyan ve Yehûdîlerin yaptıklarından başka bir şeydir ve onların yaptıkları şübhesiz ki câizdir. Nitekim bizim o husûsta hiçbir şübhemiz yoktur ki, ama onlara uyma yönüyle değil. Zîrâ onların şeriatı bize lâzım ve vâcib değildir. Lâkin

50 Müddessir:43

51 Cûl: Ayak kirası

52 Yûsuf: 72

53 Kasas:28

54 Hanefî mezhebinin ictihâdı böyle değildir.

55 Yukarıda, 20. dipnotta geçti

56 Buhârî (427,1341), Müslim (528) İmâm Ahmed (4/28,4/29), Buhârî (3 225,3 226,3 322,4002,5949), Müslim (2106/84), Ebû Dâvûd (4153,4155), Tirmizî (2804), Nesâî (7/185),7/186), İbnü Mâce (3649), Tahâvî (4/282, 4/285) Matbaatü'l-Envârî'l-Muhamme diyeye), Ebû Ya'îla, el-Müsned (1410, 1426,1428) Ebû Talhâ'dan. Buhârî (3227), İbnü Ömer radiyallâhu anhu mâ'dan. Tahâvî (4/282), İbnü Hibbân (5858), Taberânî, el-Kebîr (8895), İbnü Abbâs radiyellâhu anhumâ'dan. Müslim (2105), Ebû Dâvûd (4157), Nesâî (4276), Tahâvî (4/ 283), İbnü Hibbân (5856), Meymûne radiyallâhu anhâ vâlidemizden. Buhârî (3224), Müslim (2104), İbnü Mâce (3651) ve Tahâvî (4/282), Âişe radiyallâhu anhâ vâlidemizden. Ahmed (2/208,h:8065), Müslim (2112), Ne sâî (8/216, h:5365), Tahâvî (4/287) ve İbnü Hibbân (5853,5854), Ebû Hureyre radiyallâhu anhu'dan. Ahmed (815), Dârimi (2697), Ebû Davûd (227, 4152), Nesâî, İbni Mâce (3650), Tahâvî (4/282) Emîru'l-Mü'minîn Ali radiyallâhu anhu'dan. İmâm Mâlik Muvatta'ında (2/965,966), Ahmed (3/90), Tirmizî (2805) İbnü Hibbân (5849), Ebû Saîd el-Hudrî radiyellâhu anhu'dan. Tahâvî (4/283), Taberânî, el-Kebîr (8893 Farklı bir lafızla. Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'in sûrete karşı tavrı...), Üsâme İbnü Zeyd radiyallâhu anhu'dan. Tahâvî (4/282), Taberânî, el-Kebîr (3860), el-Evsat (2770), Ebû Eyyûb el-Ensârî radiyallâhu anhu'dan. (Bir takım cevheri olmayan farklılıklarla.)

57 Müslim (532), Nesâî, es-Sünenü'l-Kübrâ (11123), Ebû Avâne (1192), İbnü Hibbân (6425)

58 20. dipnotta geçti.

bu Allah teâlâ'nın bunu bizden hiçbir zaman ayrılmayacak olan Şeriat'ımızı indiren Kitâb'ında zikretmesi yönüyledir ki, o Şeriat o Kitâbın açık ibârelerinden mefhumundan, tasrihinden ve işaretinden alınmadır. Bu dediğimizi şu da te'yid etmektedir:

Üçüncü Vecih: Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Onlar içlerinde sâlih bir adam öldüğü zaman kabrinin üzerinde mescid edinir ve içerisinde timsaller/heykeller yaparlardı.'**⁵⁹

Şu halde onların mescidde sûretler ve timsal edinmeleri bunu onlara ibâdet etmek maksadıyla yaptıklarının delilidir. Şübhesiz ki, gözle görmek buna şahidlik yapmaktadır ve târih bunun gibisini isbât etmektedir. Bu şunu da göstermektedir ki, onlar, putlara ibâdet etmeye sâlihlerin sûretlerine ve kabirlerine ibâdet etmekle başladılar. Bu öyle bir şeydir ki, bundan hiçbir şey Müslümanlarda bulunmaz.

Dördüncü Vecih: Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'İnsanların en şirretlilerinden bazıları da şu kimselerdir ki, onlar diriye kiyâmetin kopuşu onları yakalar. Ve yine o kimselerdir ki, kabirleri mescidler edinirler.'**⁶⁰Bunu Ahmed İbnu Hanbel, Abdullah İbnu Mes'ûd'dan rivâyet etmiştir. Sünnetle sâbit olmuştur ki, kiyâmetin kopuşunun kendilerini canlı olarak yakalayacağı kimselerin tamamı kâfirler, müşrikler ve putperestlerdir. (Ve yine Sünnetle sâbit olmuştur ki), yeryüzünde Allah'ı tevhid eden⁶¹ ve Allah'ın ismini anan bir kişi kalmayınca ve göğüslerden Kur'ân kalkmayınca, kırmızı bir rüzgar estirilip mü'minlerin her birisinin rûhu kabz edilmeyinceye, hiçbir dini kendisine din edinmeyen pisboğaz küçük sinekvâri kimseler kalıncaya kadar kiyâmet kopmayacaktır. Kiyâmet işte onların üzerine kopacaktır. Şu halde kabirler üzerine mescidler edinilenlerin bunlarla yanyana getirilmesi onların küfrüne ve yaratılanların ne sebeble en şerlileri oldukları hususunda onlara ortak olmalarını göstermektedir. Usûl âlimlerinin iktirân/beraberliğin delâletinin zayıflığına dâir, bunun bazı sûretlerde zayıflığı ifade etmesine tutunarak söyledikleri, iddiâ ettikleri iktirânın delâletinin zayıflığından daha zayıftır. Dolayısıyla ona iltifât etmemek lâzımdır. Çünkü o, hisse(duyularla bilinen şeye) karşı bilerek bir direnmektir.

59 41. dipnotta geçti.

60 Ahmed (1/405), 1/435),Buhârî (7067), İbnu Hibbân (2325,6847)

61 Tevhid eden: Allah'ın birliğini tasdik eden, dorulayan.

Denilse ki, kâfirlerin tamamı insanların en şerlileridir. Zîrâ Allah'a küfretmekten daha büyük şer yoktur. Öyleyse şu sayılan kimselerin onların arasında husûsî olarak zikredilmesi nasıl câiz olabilir? (Şöyle) cevâb (verilir). Bu (husûsî olarak zikredilmek) onların şer ve fesâda iyice dalmaları, küfürlerine ilâve olarak da bir takım suçları ve büyük günahları husûsan işlemeleri sebebiyledir. Diriye kiyâmetin kopmasının kendilerine kavuşacağı kimselere gelince; şübhesiz ki, Sünnet delâlet etmekte ve vasıflarını, ahlâklarının bozukluğunu, kâfirlerden hiçbirininin yapmadığı helâk edici günahları ve sâir dinlerde harâm olan hatta dindarlık bir yana, insan olmanın bile müsaade etmeyeceği şeyleri işlemelerini anlatmaktadır. İşte bundan dolayı onlar insanların en şerlileri olmuşlardır. Elhamdülillâh gözle görünenler Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in haber verdiği şeylerin doğruluğuna şahidlik yapmaktadır. Çünkü hiç şübhe yoktur ki, kiyâmetin şartları artık ortaya çıkmış, işaretleri de peşpeşe gelmiş, kiyâmetin üzerine kopacağı şerhilerin öncülere zuhûr etmiştir. Onlar ifsâd çıkarıcı mülhîd zındıklar olan çağdaş kimselerdir ki, dine yapışan mü'minleri gericiler ve donmuşlar olarak isimlendirmektedir. Onların küfürlerinden, ilhadlarından, dinden çıkmalarından, fücûrlarından, bozuk ahlâklarından, hayâlarının azlığından, utanmazlıklarının şiddetinden, ar perdelerini yırtmalarından, dinle muhârebe edenlerin ve dinin çizgilerini yırtan kimselerin Şeriat'ı yırtan ve onu yok etmeye çaba sarf eden kimselerin kadrini yükseltmeleri ve onları medihte mübâlağa etmeleri, aşırıya kaçmalarını, onu onda bulunmayan şeylerle vafsetmekte yalan söylemelerini ve bunun dışında Allah'a ve Resûlüne imân eden her bir mü'minin yaratılanların en şerlileri olduğuna şahidlik ettikleri diğer vasıflarını biz gördük. Bu, onlar işlerinin başındayken böyleydi. Ya kiyâmetin kopacağı zamanda bu vasıfları zaman nasıl olacak?! Nitekim biz, kâfirleri de bâtil dinlerinden çıkmış olarak, geçmişlerinde bulunmayan ve dinlerinde küfür, çizgiden çıkmak, isyân ve fisk olarak bilinen şeyleri işlemeleri, icâd etmeleri, bozuk ahlâklarının ortaya çıktığını görmekteyiz. İşte bununla kâfirliklerine ilâve olarak insanların en şerlileri oluyorlar. Nebîlerinin kabirlerini, onlara doğru secde etmek ve onlara ibâdet etmek için mescid edinilen kimselere gelince... Şübhesiz ki onlar imândan sonra küfre, tevhidten sonra da şirke girmişlerdir. İlimden sonra

câhil olmuşlar, dinle kucaklaştıktan, hakkı bulduktan ve tanıdıktan sonra da dinden dönmüşlerdir. Böylece, Allah'ın yarattıklarının en şerlisi olmuşlardır. İşte bundan dolayı imândan sonra dinden dönen öldürülür ve tevbesi kabûl edilmez. Yehûdiler kendilerine kızılan kimseler, Hristiyanlar da sapıtan kimselerdi. Âlim olan kâfir de kiyâmet gününde insanların en çok azâb göreceği olanı olup tevbesi de kabûl edilmez.⁶²

Beşinci Vecih: Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem kabirleri mescidler edinilen kimseler hakkında şöyle buyurmuştur: **'Onlar yaratılmışların en şerlileridir.'**⁶³

Kitâb ve mütevâtir Sünnetle şunlar sâbit olmuştur: O'nun Ümmeti, insanlar için çıkarılan en hayırlı bir Ümmettir, o Ümmet her bakımdan her Ümmetten daha şerefli ve daha faziletlidir. Onlar, Allah teâlâ'nın (kiyâmet gününde) geçmiş Ümmetler üzerine şahidler tutacağı kimselerdir. **'İşte böylece sizi biz insanlara şahidler olmanız için vasat (âdil) bir Ümmet yaptık'**⁶⁴ **'Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı Ümmetsiniz'**⁶⁵ Allah teâlâ onlar için, Nebîlerin ve Resûllerin rağbet ettikleri bir fazileti zikretti ve O'nun Ümmetinden olmayı temenni ettiklerini anlattı. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem de **'Onların sapıklık üzerine bir araya gelmeyeceklerini, onların yolundan gitmeyen kimselerin cehennemlikler olduğunu'** haber verdi: **'Kendisine hidâyet iyice açığa çıktıktan sonra kim Resûle muhâlefet eder ve Müslümanlardan başkasının yoluna tâbi olursa biz onu üstlendiği şeye (sapıklığa) vâli (sâhib ve yönetici) yapar ve cehenneme sokarız. O (cehennem) ne kötü varılacak bir yerdir.'**⁶⁶

(Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şunu da haber vermiştir): O'nun Ümmetinin güzel gördüğü, Allah katında da güzeldir. Ve buna benzer birçok şeyler sâbit olmuştur. Allah teâlâ geçmiş ilminde bilmiş, ezelde hükmetmiş ve takdir etmiştir ki, bu Ümmet, Nebîlerin en şerflisi, Resûllerin de en faziletli olan Nebîsinin kabri üzerinde mescid bina etmekte başından sonuna kadar ittifak ve icmâ' edecektir. Niceleri de -Allah teâlâ'nın bunu kendisine bildirmesiyle- ileride de geleceği üzere bunu bilmiştir. Ve onlar selefleri ve halefleriyle veliler, sâlihler,

62 Bu tevbenin kabûl edilmemesi görüşü müellife âid olup, âlimlerin cumhuru bu görüşte değildir.

63 41. dipnotta geçti.

64 Bakara:143

65 Âlü İmrân:110

66 Nisâ:115

âlimler ve âbidlerin kabirleri üzerinde mescid edinmek üzerinde ittifak edecektir. Bizzat bu velilerin içlerinden, kendinden önce geçen şeyhlerinin kabirleri üstünde mescid edinlenler vardır. Ve onları, üzerlerinde mescidlerin ve kubbelerin binası varken ziyâret etmiştir. Ve uzak beldelerden onların ziyâretlerine gelmişlerdir. İmâm Nevevî Şam'dan Mısır'a üzerinde mescid ve kubbe bulunan İmâm Şafî'nin mezarını ziyârete gelmiş olup, bunun doğuda ve batıda binlerce benzeri vardır.

Bütün bunlardan; (1) Allah teâlâ'nın haberiyle, Resûlünün haberi; (2) Bu Ümmetin, insanlar için çıkarılan ve ma'rûfu emreden, münkerden de nehyeden bir Ümmet olmasıyla, münker işini yapmak üzerine Nebîlerinin ve kezâ Ümmetin velîlerinin ve sâlihlerinin kabri üzerine mescid kurmakta ittifak eden insanlar için çıkarılan en şerli Ümmet olması, (3) Vasat ve âdil kimselerden meydana gelen bir Ümmet olmasıyla, Allah teâlâ ve Resûlüne isyân etmek ve Resûlünün emrine açıkça muhâlefet etmek üzerinde ittifak eden fâsık bir Ümmet olması, (4) Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in buyurduğu gibi rahmete mazhar olmuş ve affedilen, bağışlanan bir Ümmet olmasıyla, peygamberlerinin kabirlerini mescidler edinen, -Yehûdî ve Hristiyanlara la'net edildiği gibi- Nebîsinin kabri üzerine mescid edinmekle mel'ûn olan bir Ümmet olması, (5) Ümmetin, menkıbe ve zâhir kerâmetlerin sâhibleri, Allah teâlâ'nın dostları, üzerlerinde hiçbir korkunun olmayacağı, hiç de üzülmecek olan seçkin kulları olan velîleri, ilmiyle âmil olan âlimleri olmasıyla, (Mevlâ teâlâ'nın) emrine muhâlefet etmek, harâm kılınan ve fâili mel'ûn olan münker üzerinde ittifak etmek suretiyle, Allah teâlâ'nın, O'na isyân eden ve O'nunla muhârebe eden düşmanları olmaları, (6) Ümmetin sapıklık üzerinde bir araya gelmeyecek olması, nihâyet Ümmetin bir iş üzerinde icmâ' etmesinin Kitâb ve Sünnet gibi bir hüccet olması ile Ümmetin sapıklık üzerinde icmâ' etmesi, münker üzerinde ve Allah ile Resûlüne muhâlefet etmekte ittifak etmesi arasında çelişki olması **lâzım gelir**. Bu da olacak bir şey değildir.

Altıncı Vecih: Bu yasak, hadîsin kendisinde de açıkça ifâde edildiği gibi **ibâdet etmek korkusu** temel sebebine bağlanmıştır. Dolayısıyla her zamanda umûmî bir hüküm koyma olmaz. Aksine bu, illetin varlığından korkulduğu zamanla sınırlı bir teşrî'dir/hüküm koymaktır. O zamanda insanların şirke yakın olduğu zamandır. O zaman ahâlisinin şirke dönmeyecekleri ve de akıllarına ondan bir şey gelmeyeceği

zaman değil. Aksine îmân, yakîn, tevhîd ve Allah'ın yaratmakla tedbir etmekte tek olduğu, Allah'tan başka hiçbir fâilin olmadığı i'tikâdî üzere yetişmişlerdir. Şu halde bu, kitâbın her zaman için geçerli olan deliline muâzır değildir. Aksine o (mescid bina etmenin yasaklığına dâir olan hadîs) kitâbın genelliğini, ibâdet korkusunun kalkması zamanıyla tahsîs edici, yani sınırlayıcıdır ki, o da, îmânın iyice yerleşmesi, tevhîdin yayılması, Allah teâlâ'nın tek oluşu akîdesinin, ulûhiyet ve rubûbiyet ma'nâlarının her birisinde münferid olması husûsunda en küçük bir şekk ve bozukluğun yol bulamayacağı bir kökleşmeyle yerleşme zamanıdır. Bu gibi hükümler Şerîat'ta cidden çoktur. Bu da bir temel sebebdendir dolayı meşrû' kılınıp sonra onun yok olmasıyla ortadan kalkan, belli bir vakit için yapılan bir teşrî'dir. Bu bazen Şârî'nin kendi tarafından hakkında açıkça konuşulan bir şey olur ki, buna nâsîh ve mensûh derler. Bazen de Şârî' illeti her vakit bulunacağı ihtimâline binâen bu hükmün yok olmasına ve kalkmasına dâir açık bir söz söylemez. Fakat bu, hükmün, devamlı olarak lâzım olan bir şey olmadığına, ancak illeti bulunduğu zaman lâzım geleceğine işâret eder. Bu yüzden birinci hükme muhâlif bir şey söyler yâhud yapar. Tâ ki ilk bakışta iki iş arasında bir çelişkinin olduğu zannedilir. Hâlbuki vâk'a birinci hükmün illetinin bulunduğu anda idi. İkinci hüküm de illetin bulunmadığı andadır. İşte bundan dolayı sahâbeden birisi, kendine göre bir iş içinden çıkılmaz hâle gelirse ve Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'e '**Ya Resûlellah sen böyle yapmıştın, yâhud böyle demiştin**' derse, bununla da şu andaki sözüne, yâhud fiiline ters düşmeyi kasederse, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem ona '**Ben bunu sadece şundan dolayı yâhud şunu düşündüğümden dolayı yaptım**' şeklinde cevâb verdi. Ondandır yasaklamak illeti bulunan kimse hakkında gelen yasak ile yasaklama illeti üzerinden kalkan kimse hakkında gelen câizlik izni işte böyle olur.

Birinci nev'iden (olanın misâli): Önce, Müslümanlar şirk zamanına yakın oldukları vakit, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in kabirleri ziyâret etmeyi yasaklamasıdır. Ne zaman ki, îmân onların göğüslerinde iyice yerleşince, onlara kabirleri ziyâret etmeyi ibret almak, nasihatlenmek ve dünyaya rağbetleri azalması için mübâh kılmıştır. Fakat o, bununla beraber onlara, kabirlerin yanında ölümlere îmâna uymayacak ve îmânın ikrâr etmeyeceği sözleri söylememelerini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: '**Ben sizi kabirleri ziyâret etmekten yasakladım. Artık**

onları ziyâret ediniz; zîrâ ziyâret size âhireti hatırlatacaktır.'⁶⁷ Bir başka hadîsi şerifte şöyle denilmiştir: '**Zîrâ o dünyaya olan râğbeti azaltır.**'⁶⁸ Şöyle buyurmuştur: '**Kötü ve bâtil da söylemeyiniz.**' Kezâ, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in kurban etlerini üç günden sonra yemeyi ve onların insanların başına gelen açlık sebebiyle saklanmasını yasaklaması böyledir. Bu ortadan kalktıktan sonra şöyle buyurmuştur: '**Ben sizi kurban etlerini üç günden sonra yemekten yasakladım idim. Artık yiyeceğiniz ve saklayınız. Ben size (saklamayı) ancak gelecek cemaat yüzünden yasakladım.**'⁶⁹

Aynı şekilde, hâl Medîne'de zayıf olduğundan dolayı **hurmayı ikişer ikişer yemeyi** önce yasaklamıştı.⁷⁰ Sonra da Allah teâlâ Müslümanlara genişlik verince bunu mübâh kıldı.⁷¹

İkinci nev'iden (olanın misâli): Ki o en fazla olandır. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in kadınları kabir ziyâretlerinden yasaklamasıdır. Zîrâ o bu ziyâreti erkeklere mübâh kıldığı zaman yasaklığı husûsan kadınlara devam ettirdi. Onlara bu husûsta şiddetli davrandı. Çünkü onlar akılları ve dinleri noksan kimselerdi. Ve yine onların bâtil inanışlara kendilerini benzetmeleri çok güçlüdür. Şöyle buyurdu: '**Allah teâlâ kabirleri ziyâret eden kadınlara la'net etsin.**'⁷² Ve kabristanlıkta gördüğü kadınlar topluluğuna; '**Ölü mü gömüyorsunuz? Taşıyor musunuz? Günah kazanmışlar, sevâb kazanmamışlar olarak geri dönün!**'⁷³

Fakat O, bir gün kabrin yanından geçerken kabirde oğlunun mezarına oturup ağlayan bir kadın gördü. Ona dedi ki: '**Allah'tan kork ve sabret.**' Kadın dedi ki: '**Birak beni, işine bak; benim başına gelen senin başına gelmedi.**' Kadın O'nu tanııyordu. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem onu kendi başına

67 Ahmed (1/145), **İbnu Ebî Şeybe** (23770), **Ebû Ya'lâ** (1/240, H:278), **Tahâvî** (4/185)

68 İbnu Mâce (1571)

69 Müslim (1971), **Ebû Dâvûd** (2812), **İbnu Hibbân** 5927) vd.

70 Buhârî (2455,2489,2490,5446), **Müslim** (2045/150-151) vd.

71 Beraber yemekte olanların arkadaşından izin almaksızın ikişer ikişer hurma yiyemeyecekleri söylenmektedir. Bunun '**sonradan mübâh kılınması**' rivâyetinin sonundaki '**ancak arkadaşından izin alması müstesnâ**' denilmesi kasediliyorsa açık değilse, mutlak olarak ne zaman mübâh kılındığını bilmiyoruz.

72 İbnu Hibbân (3178), '**Resûlüllah la'net etti**' lafızıyla: **Ahmed** (3/442), **Tirmizî** (1056, 'hasen sahîhdir' dedi), **İbnu Mâce** (1574,1575,1576)

73 İbnu Mâce (1578), **Bezzâr** (653), **Ebû Ya'lâ** (456), **Hakîmu't-Tirmizî** (1/71), **İbnu'l-Cevzî**, el-İlel (2/902, isnâdı ceyyiddir, dedi.)

bıraktı ve döndü gitti.⁷⁴

Diğer kadınlara günahkârlar olarak dönün dediği gibi onu kabir ziyâretinden men etmedi. Çünkü kadın çocuğunu ancak içinde duyduğu üzüntüden ve ayrılığınasabredememesi sebebiyle ziyâret etmişti ve ziyâretinde başka kadınların yaptığı gibi şehîdlerin kabirleri gibi hürmet edilen kabirlerde başa gelmesinden korkulan fitnelere yol yoktu. Ondaki sonra evliyânın ve sâlihlerin kabirlerini ziyâret eden kadınlar da böyledir. Çünkü illet -ki o fitneye düşme korkusudur- şu kadınlar hakkında mevcûddur. İşte bundan dolayı onları nehyetmiş ve onlara la'net etmiş, ama çocuğunun kabirini ziyâret edenini yasaklamamıştır.

Aynı şekilde, **'Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ölünün herkese duyurulmasını men etmiştir.**⁷⁵ Bu hadîsi Tirmizî ve İbnu Mâce Huzeyfe'den hasen bir senedle rivâyet etmişlerdir. Bu yasağa tutunarak sahâbe ve tâbiinden birçokları öldüklerinde ölümünün başkalarına bildirilmemesini vasiyet etmişlerdir. Ancak, **Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Necâşî'nin Habeşistan'da vefât edişini ilan etmiştir. Zeyd ve Ca'fer'in de şehid edildiklerinde şehidlik haberlerini vermiştir.** Nitekim bu rivâyet es-Sahih'te mevcûddur.⁷⁶ Böylece O'nun evvelâ ilanı yasaklaması câhiliyye âdetlerini kesmek ve onların gönüllerdeki izlerini kökünden kazımak sebebiyle idi. Sonra da temel sebep ortadan kalktığı ve bulunmadığı için bizzat kendisi duyurdu. Yine, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem (bir şeyleri) uğursuz saymaktan men etti ve onu şirk diye isimlendirdi; varlığını tamamiyle inkâr etti ve üç kez şöyle buyurdu: **'Uğursuz saymak şirkdir. Uğursuz saymak şirkdir.'**⁷⁷ Yine O, **'bulaşıcı hâstalık ve uğursuzluk yoktur'**⁷⁸ buyurmuşlar; ama bununla beraber bir çeşit uğursuzluk demek olan **fali**

74 Beyhakî, Şuab (7/119, H:9702) Ancak burada **'benim başıma gelen musibet senin başına gelmedi'** yerine, **'başıma gelen musibete sen aldırış etmezsin'** ifâdesi var.

75 Ahmed İbnu Hanbel (5/385,5/406), Tirmizî (984,985,986) Tirmizî,(986) için **'hasen-sahihdir'** dedi, İbnu Mâce (1476)

76 Ahmed (3/355), Buhârî (1245), Müslim (951,952), Nesâî (1970), İbnu Hibbân (3099)

77 Tayâlisî (47, H:356), Ahmed (1/440), Ebû Dâvud (3910), İbnu Mâce (3538), Hâkim (1/61), Beyhakî Şuab (1167), Buhârî, el-Edebu'l-Müfred (909), Ebû Ya'lâ (5219),İbnu Hibbân (6122) vd.

78 Tayâlisî (1961), Ahmed (3/118 sadece **'uğursuzluk yoktur'** sözüyle), Buhârî (5755, 5756,5757), Müslim (2220/102, 2224/107), Ebû Dâvud (3916), Tirmizî (1615), İbnu Mâce (3537)

severdi. Urve İbnu Âmir el-Kureşî şöyle dedi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında uğursuzluktan bahsedilince şöyle buyurdu: **'Onun en güzeli faldır;'' o (uğursuzluk) bir Müslümanı (hâcetini yerine getirmekten) geri çevirmez (veyâhud geri çevirmesin). Eğer sizden biriniz sevmediği bir şeyi görürse, şöyle desin: Allah'ım iyilikleri ancak sen getirirsin, kötülükleri ise ancak sen defedersin; bütün güç ve kuvvet ancak senindedir.'**⁸⁰ Bunu Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.

Bureyde şöyle söyledi: **Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir şeyde uğursuzluk görmezdi. Bir vâliyi bir yere göndereceği zaman ismini sorardı. İsmi beğenince bununla sevinirdi. Bunun sevinci yüzünde görülürdü. İsmi beğenmezse, ondan hoşlanmamak yüzünde müşâhede edilirdi. Bir köye girdiği zaman o köyün ismini sorardı.** (Râvî) vâli hakkındaki sözünün benzerini zikretti. Bunu Ebû Dâvud rivâyet etti.⁸¹

Enes İbnu Mâlik de şöyle rivâyet etti: Adamın birisi ya Resûlellah, biz mallarımızın çok olduğu bir memlekette bir başka memlekete gittik. O memlekette sayımız ve mallarımız azaldı. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Orayı kınanmış olarak bırakınız.'**⁸² İşte bundan dolayı câhiliyye ehli eşyanın bizâtihâ ve tabiatıyla te'sîrine inandığı ve buna inananın da müşrik olduğu, Allah'la beraber Allah'ın dışında bir fâil ve müessir kabul ettiği için bir şeyi uğursuz kabul etmeyi yasaklamış ve onu şirk diye isimlendirmiştir. Bununla beraber onun cinsinden olan falı Allah'tan gönderilen bir şey olduğuna inanması sebebiyle severdi. Nitekim Nebî sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz; **'fal (Allah teâlâ tarafından) gönderilen bir şey, aksırmak da (söylenilen sözün doğruluğu için) âdil bir şahiddir'**⁸³ buyurmuştur. Bunu, Hakîm(-i Tirmizî), en-Nevâdir'de Ruveyhib'den rivâyet etmiştir ve ma'nâsı şudur: **Fal Allah teâlâ tarafından gönderilen bir şeydir; Allah teâlâ'nın kula bundan sonra vereceği bir şeyi müjdeleyendir.** İşte bu yüzden Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Allah

79 Buradaki **'fal'**, bilinen manada bir **'fal'** değil, aksine hadîsin birçoğunun metninde geçen **'o ne demektir'** diye sorunca **'güzel bir sözdür'** buyrulması, meseleyi açıklamaktadır. Meselâ, doktora gitmek için harekete geçen birinin **'sâlim'** isminde biriyle, karşılaşınca sevinip bunu iyileşeceğine yorması, gibi.

80 Ebû Dâvud (3919)

81 Ebû Dâvud (3920)

82 Ebû Dâvud (3924)

83 Hakîm-i Tirmizî (2/66) İlimiyye, 1413

teâlâ'nın bu işte hayır, salâh, bereket ve kurtuluş olanı murâd ettiğini bilmesi sebebiyle bunu bir müjde kabul ederdi. Çirkin olan falı da, Allah teâlâ'nın kulun dilemekte olduğunun aksini murâd ettiğini bilmesinden dolayı kerih görürdü. İşte bundan dolayı kötü fal anında ve tetayyür (uğursuzluk) görüldüğü zaman Allah teâlâ'nın takdîr ettiğinin ve imza ettiğinin mutlaka vuku bulacağını bildiği için geri dönmez ve geri dönülmemesini emrederdi. Ama bu câhiliyye ahâlisinde tam zıddıdır. Onlar şuna itikâd ediyorlardı. Olacak olanlar buna bağlı olup, bundan doğacaklardır. Onlar olacak olanların bundan doğduğuna, uğursuzluk görüldüğü zaman geri dönüldüğünde Allah'ın takdîr edip hükme bağladığı şeylerden hiçbir şeyin kendilerine isâbet etmeyeceğine inanırlardı.

Yine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem birçok hadîslerde hastalık bulaşmasını inkâr etmiş, ama bununla beraber **'cüzamıdan arslandan kaçır gibi kaç'**⁸⁴ ve **'hasta olan kimse, sıhhatli olan kimselerin yanına sakın sokulmasın'**⁸⁵ da buyurmuştur.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, şirk dönemi halkının hakkındaki bâtil itikâdlara sâhib olmasından dolayı, **'ğul'**⁸⁶ inkâr etti (yani **'ğulyoktur'** dedi);⁸⁷ fakat bir hadîste onun varlığını kabul etti ve şöyle buyurdu: **'Eğer karabasanlar üzerinize gelirse, ezan okuyunuz; çünkü şeytân ezânın sesini işitince yellener ve geri geri kaçır'**⁸⁸ Ebû Eyyüb ve Ebû Hureyre radiyellâhu anhuma'ya **'ğul'** evlerine girip onlarla beraber sadaka hurmalarından yedikleri zaman, onu tutmalarını ve ona **'Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e icâbet et'** demelerini emretmiştir. Nitekim bu, bilinen bir şey olup, **Sünenler'**de ve

84 Ahmed (2/443), İbnu Ebî Şeybe (25031,26936), Buhârî, muallak olarak (5707), O'nun yolundan Beğavî (3247), Şeyh Şuayb **'râvileri Şeyhayn'ın râvileri olup sağlam kimselerdir'** dedi. İbnu İbnu Cerir, Tehzib, Müsnedü Ali (17,18,H:38,39), Beyhakî, es-Sünenü'l- Kübrâ (7/218)

85 Ahmed (2/406), Buhârî (5437), Müslim (2221), Ebû Dâvud (3911), İbnu Mâce (3541)

86 Ebû Dâvud (3913)

87 Taberânî el-Evsat (7/256, H:7436) Heysemî, bunun **'isnâdında Adıyy İbnu'l-Fazl vardır ki O, metruktür'** dedi.

Lâkin hadîsin **'ezan okunması hâlinde yellener ve kaçacağı'**na dâir olan kısmının dışındaki lafzıyla şu zatlar tarafından da rivâyet edilmiştir: İbnu Ebî Şeybe (30360, benzeri 7829,26879), Abdurrezzâk (5/163), Bezzâr (Keşf:4/34, H:3129) Heysemî, 'râvileri sağlam kimselerdir; ancak Hasen-i Basrî, Sa'd'dan işitmemiştir' demiştir. (O takdîrde sahîh bir mürsel olmuş olur ki, Cumhûr katında makbûldür.).

88 Ahmed (5/423), Tirmizî (2880)

başka kitâblarda mevcûddur.⁸⁹

Rukye/okuyup üfleme ile yapılan tedâvileri, nazar boncuklarını ve büyüü yasaklamış ve bunları şirk diye isimlendirmiştir. Hâlbuki bunlar(dan) efsunu⁹⁰ başka bir takım hadîslerde emretmiştir. Allah teâlâ fal okları atmayı yasaklamış, fakat Nebîsi sallellâhu aleyhi ve sellem'e çubuklarla kur'a çekmeyi meşrû kılmıştır. Bu da bir nev'i nasîb belirleme çeşitlerinden bir çeşittir. Şu kadar var ki, müşrikler putların kendileri için bir şeyler seçtiğine inanıyorlardı. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in meşrû kıldığı şey ise o mü'minlerin kendileri için seçenin Allah teâlâ olduğuna itikâdı sebebiyleydi ki, Allah teâlâ onlar için çıkacak olan çubuğu kendilerine seçer. Artık bu, kulun murâd ve seçiminden bir çıkış ve Allah teâlâ'nın murâd ve seçimine ilticâ edîştir. Bunun için nice benzerler vardır ki, onların anlatılması uzun gider, sayılıp dökülmesi de imkânsızdır. Hatta bu birçok ciltlerde yer alacak şeylerden müstakil eserlerdir. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem Kâ'be'yi yıkıp onu İbrâhîm aleyhisselâm'ın kurduğu temeller üzerine bina etmek murâd etmiş, sonra da kavminin şirk zamanına çok yakın olduğu, şirkten yeni çıktığı için bundan geri durmuştur. İşte bu yüzden kavmi şirkten uzaklaşınca Abdullah İbnu Zübeyr radiyellâhu anhu onu yıkmış, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem nasıl bina etmeyi murâd ettiyse o şekilde onu kurmuştur. İmâm Buhârî bu husûsu bahis mevzuu eden hadîste şu sözlerle bir başlık atmıştır: **'İnsanların Anlayışları Eksik Gelir ve Daha Kötüsüne Diğerler Korkusuyla İstenilen Bazı Şeyleri Terk Etme Bâbi.'**

Sonra **İmâm Buhârî** el-Esved'den şu rivâyeti getirdi: Abdullah İbnu Zübeyr bana şöyle dedi: 'Âişe radiyellâhu anhâ sana çok kere gizli şeyler söylediler. Kâ'be hakkında sana ne söyledi. Ben de dedim ki; o şöyle dedi: 'Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Ey Âişe! Şâyet senin kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı, elbette Kâ'be'yi yıkar, ona iki kapı yapardım. İnsanlar bir kapıdan girer, diğer kapıdan çıkarlardı.'**⁹¹ İşte bu sebeple bunu İbnu

89 Efsun: Kur'ân ve Sünnette gelen şeylerle okuyup üfleme ile yapılan tedâvî

90 Yaklaşık lafızlarla, **Mâlik** (807), **Ahmed** (6/171, 239), **Buhârî** (1509), **Müslim** (1333), **Tirmizî** (875), **Nesâî** (2901, 2903)

91 İmâm Şafîi, seddüzzerâ'i'yi yani, hakkında nass bulunmayan suça giden yolların ve vâsıtaların da dolayısıyla suç olduğu görüşünde değildir. (**Mütercimnin notu:** Ancak el-Kârâfî'nin el-Fürûk'unda da söylediği gibi bu asıl bütün mezheplerin gözönünde bulundurduğu bir asıldır. Kimileri buna daha fazla itinâ gösterse, başkaları biraz az gösterse

Zübeyr yaptı.

(Bütün bu görünürde çelişkili gibi olan misâllerden) kasdedilen şudur: Şeriat binası kulların dini ve dünyevî faydalarını gözetme temeli üzerinde kurulmuştur. Onların dini menfaatlerinden biri de, akîdelerine ve Allah'ı tevhid etmelerindeki ihlâslarına zarar verecek her bir şeyden, bu aslında mübâh bile olsa mahzûrlu şeye götürecektir bir sebep bulunmasından dolayı yasaklanmalarıdır. O sebep ortadan kalktığı zaman da şu iş aslındaki mübâh hâline döner. Kabirler üzerine mescidlerin bina edilmesi de bu bâbtandır.

Yedinci Vecih: Bu yasağın ibâdet etmek ve (kabirlerin) namaz anında kible edinilmesi korkusu temel sebebine bağlanması sâbit olunca yasaklama o zaman kabrin kible tarafına konulmasına hâs olmuş olur. Ama kabir onda (meselâ batı duvarına bitişik olarak) kendisine doğru namaz kılınması mümkün olmayacak bir şekilde konulması hâlinde, bu yasağın dışındadır. Velîlerin kabirleri üzerindeki birçok mescidler bu şekildedir.

Bütün bu îzâhlardan hadîslerin âyet deliline muâriz olmadıkları ortaya çıkmış, bunlardan kasdedilen ma'nânın cevaz olduğu sâbit olmuştur.

Allâme et-Temîmî risâlesinde **'Allah Yehûdî ve Hristiyanlara la'net etsin'** ve **'Onlar Allah katında yaratılanların en kötüleridir'** geçmiş hadîsleri hakkında şu sözlerle cevâb vermiştir: Bu iki hadîsi şeriften birincisine gelince; ondaki kabirler üzerine mescidler bina etmenin yasaklığı açık değildir. Bu, (mescid bina edilmesi) sadece Şeyhu'l-İslâm'ın da dediği gibi kabirlerin mescidler edinilmesinden ayrılmaz bir şeydir. Nitekim, kabirler üzerinde mescidler edinilmesinden, kabirlerin mescidler edinilmesi lâzım gelir. O şöyle demiştir: Bununla Buhârî'nin mevzû başlığı mutâbık düşmüştür. Bu da şunu ifade etmektedir. Mescidler kurulmasının yasaklığı, kabrin (ibâdete) götürülen mescid yapılmasına götürmesi temel sebebine bağlanmıştır. Bu da mescid kurulmasının yasaklığının, ibâdete götürülen kabrin mescid yapılmasına vardırması illetine bağlanmıştır. Böylece (bu yasak günaha götürülen) yollar babından olmuş oluyor.

İkinci hadîsten de şu anlaşılmaktadır: Mescid yapmanın kınanması örfte, insanların teâmüllerinde içine sûretlerin konulması ve o sûretlere ibâdet edilmesi lâzım gelmesi temel sebebine

de bu böyledir.)

bağlanmıştır. Çünkü bu, hükme münâsib bir ma'nâdır. Şeriat bu yerden başka yerde buna iltifât etmektedir. Böylece mesleklerinde (illet çıkarma yollarında) iyice yerleşmiş ve oturmuş olduğu gibi illetin bu olduğuna vakıf olmak hâsıl olmaktadır. Şeyhu'l-İslâm bu hadîs hakkında şöyle dedi. İmâm Şafîi bunu kerâhete hamletmiştir. Bu da bizim bu günaha giden yolun tıkanması kabîlindedir dediğimizi te'yid etmektedir. Çünkü İmâm suça giden yollar ile hükmetmemektedir. (Yani suça giden yolların da suç gibi yasak olduğu kanaatinde değildir)⁹² O yasağın temel sebebinin buna döndüğünü bulunca, onu harâmlıktan çeviren şu karîne sebebiyle mekrûhluğa hamletmiştir. Onda yasaklama günaha giden yolun tıkanması sebebiyle olunca, önceden geçen câizlik delili ile çelişme olmaz. Çünkü günaha giden yolların tıkanması, meşrû olmaya ters düşmez. Çok kere bir şey açık birçok delillerle meşrû olur ve yasaklanan bir şeye götürür. Bu yüzden de o yanıyla yasaklanır. Nihâyet bu temel sebep ortadan kalkınca, asla (yani mübâhlığa) döner. Üstaz İbnu Lüb'ün fetvâlarından birinde **'bu mes'eledeki yasak, kabir-lere ibâdet etmek korkusudur'** demesi işte buna dayanmaktadır. Nitekim, bu Ümmetten evvel geçmiş kimselerin başına bu gelmiştir.

(İbnu Lüb) izleri ortadan kalkmış bir kabristanlıkta kabirlerin kazılıp kemik yerine ulaşması olmadan üzerlerine bina edilmesi sûretiyle kabirlerin eşilmesinden emîn olunulduğu zaman kabristanlıkta bina yapılmasının câiz olduğuna fetvâ verdi. Çünkü bunda yasaklığın bağlandığı ibâdet etme temel sebebinin korkusundan emîn bulunmuştur. Buna binaen, mescid, içinde namaz kılmak, kabir ancak namaz kılınan arkasında yer alacak şekilde mümkün olacak ve -Afrika'nın bazı mıntıklarındaki birçok tekkelerde de olduğu gibi- kiblenin karşısındaki duvara bitişik olarak kurulduğu zaman kabre doğru namaz kılmaktan emîn olunulduğu için câizdir. Allah'tan başkasına ibâdet etmenin yasak olduğunun dinden zarûrî olarak bilinen şeylerden olduğuna ve bunun Müslümanı dinden çıkardığına dikkatlice bakarsan, burada vesîle, iptal edilen yani yasaklanan kısımdan olur. Çünkü o husûsta maksadın vesîleyle dayandırılması (isâbetli davranmaktan) çok uzaktır. (**İbnu Lüb'den Nakil Son Buldu**)

92 Ahmed (1/7), **Abdu'r-Rezzâk**, Musannef (3/516, H:6534)

İkinci Delil:

Allah Teâlâ Nebîsinin Kabri Üzerinde Mescid Edinilmesine Hükmetmiştir.

Şübhe yok ki Allah teâlâ ezeli ilminde Nebîsi sallallahu aleyhi ve sellem'in kabri üzerinde mescid edinilmesine hükmetmiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'de şerefli cesediyle Allah'ın kızdığı harâm olan bir şey olmaktan ve fâili la'net edilmekten Rabbi azze ve celle'nin katında kıymet olarak daha üstün, rütbe olarak da daha korunmuştur. Hatta bu, îmân sâhibi için kesin olan ve bâtıllığı kat'î olan bir şeydir. Şâyet O'nun üzerinde mescid edinilmesi yasak olup, onu edinen kimse mel'ûn olsaydı, elbette Allah teâlâ Nebîsinin tarafını ondan himâye eder ve elbette kulları başka şeylerden çevirdiği gibi Nebîsinin ondan da çevirirdi. Bunu yapmayınca bu, şu işin câiz ve istenen bir şey olduğunu göstermektedir. Kim bunun aksine inanırsa o, boynuz mensûb olan, Allah'ın gadab ettiği, îmânın tadını tatmayan ve de Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Rabbi katındaki yüksek rütbesini ve yüce kadrinden hiçbir şey bilmeyen bir kimsedir. Artık o, inancı ayıplı hâle gelmiş, îmânı bozulmuş birisidir.

Üçüncü Delil:

Nebî sallallahu Aleyhi Ve Sellem Bina İçinde Defnedilmeyi Emretmiştir.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz bina içinde defnedilmeyi emretmiş ve şöyle buyurmuştur: **'Bir Nebî ancak öldüğü yerde gömülmüştür.'**⁹³ Bunu Sıddîk radiyellâhu anhu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in defnedileceği yer hususunda sahâbe ihtilâfa düştüğü, bir topluluğun (Cennetü'l-Bakî mezarlığında gömülmesini, diğerlerinin de mescidde gömülmesini, başka bir takımlarının da babası İbrâhîm'in yanına taşınıp ve onunla beraber defnedilmesini söylediği zaman rivâyet etmiştir. Sıddîk radiyellâhu anhu bu husûstaki bilgiyi onlara söyleyince söz birliğine varmışlar ve bunun üzerinde ittifak etmişler ve onu Hazreti 'Âişe radiyellâhu anhâ'nın evinde gömmüşlerdir. Bu da kabrin etrafında binanın bulunması ve yasağın kabrin üzerinde olmasına hâs olduğuna dâir açık bir delildir. Çünkü biz kaçınılmaz olarak bilmekteyiz ki, bina yapmanın yasaklığı bunu yapacak olanın filinden ve bina yapmaktan değildir. O sadece binanın kabrin üzerinde bulunmasından yapılan bir yasaklamadır. Şârî' ölünün

⁹³ Hakîm-i Tirmizî (bulunamadı), İbnu Adıyy (8/64, Tercüme:1834) İlimiye, 1418

binanın içinde bulunmasını câiz görünce, şübhesiz ki binayı da câiz görmüştür. Çünkü binanın gömdükten sonra kurulmasıyla gömmeden evvel yapılması arasında hiçbir ayırıcı sebep yoktur. Çünkü gaye ve maksad birdir. Şekil de aynıdır. O da kabrin, binanın içerisinde bulunmasıdır. Bu câiz olunca binanın ev yâhud da kubbe veya medrese olması arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü hepsi binadır. Temel sebep onun kendisinde olup, şekillerinde ve sûretlerinde değildir. O hâlde yasaklama kubbenin, yâhud medresenin sûretiyle değil, aksine nasıl bulunursa bulunsun, binanın kendisiyle alakalıdır. Şerîat sâhibi bir bina olan evin içerisinde gömmeyi câiz kılınca biz bundan bilmiş oluruz ki, bu yasak geçmiş temel sebepten dolayı kabrin üzerindeki binaya hâs olup, bütün binaları içinde bulundurmaz.

Dördüncü Delil:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir bina olan evinin içerisinde gömülmeyi emrettiği kesinlik kazanınca artık fıkıh kâidelerinde kesinleşmiştir ki; bir şeye râzı olmak, o şeyin sonunda varacağı şeye râzı olmaktır.

İşte bu yüzden bir kimse bir kadının hasta olduğunu bildikten sonra onunla nikahlanır, sonra da şu hastalık o kadından faydalanmaya mâni' olacak hadde kadar artarsa, artık o kişi için dönüş yoktur. Çünkü o bu işin başlangıçlarına râzı olmuştur. O yüzden varacağı şeylere de râzı olmuş sayılır. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in evi mescide yapışık, kapısı da ona açılıyordu. Tâ ki O, i'tikâfa girdiği zaman mübârek başını mescidden 'Âişe radiyellâhu anhâ'ya çıkarır, kendisi mesciddeyken O da O'nun başını yıkar ve tarardı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Ümmetinin çoğalacağını ve Medîne'nin genişleyip büyüyeceğini, tâ ki binalarının pazara kadar varacağını biliyordu. Nitekim, bunu kendisi haber vermiş, kabri şerifini ziyâret için bineklere binilmesini ve mescide, içinde namaz kılınmak için gelinmesini emretmiş ve bu husûsta şu sözleriyle teşvikte bulunmuştur:

'Kim benim kabrimi ziyâret ederse, şefaetim ona vâcib olur'⁹⁴

'Bu mescidimde bir namaz kılmak, bunun dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan daha üstündür, ancak Mescid-i Harâm bu hükümün

⁹⁴ Tayâlîsi (195, H:1367), Ahmed (4/5), Tahâvî (3/127), İbnu Hibbân (1620), Bezzâr (21096), Heysemî, 'bunu Taberânî el-Kebîr'de rivâyet etmiştir ki, *râvileri Sahih'in râvileridir*' dedi. vd.

dışındadır.⁹⁵

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidi kendi asrında (bugün) Ümmetinden ona gitmeyi niyet eden kimselerin binde ikibuçuk kadarını içine alamayacak kadar küçüktü. Şerefli kabri de Hazreti 'Âişe radiyellâhu anhâ'nın oturmakta olduğu odanın içerisindeydi. O zarûri olarak biliyordu ki, kendisinin ziyâret edilmesi, içinde hürmet ve ta'zîmi vâcib olan bir kadının oturduğu sâhibli bir evde imkânsızdır. Nitekim, bu ihtirâm, O'na, O'ndan sonra mâlik olacak ve içinde oturacak kimseye de vâcibtir. Ve yine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şunu da biliyordu ki, Ümmeti kıyâmetin kopuşuna kadar sürecek ve kendisini ziyâret etme maksadları Ümmeti var oldukça devam edecektir. Ve içinde defnedileceği ev âdeten yüz seneden fazla devam edemeyecektir. Çünkü o ev, toprak ve kerpiçle yapılan, muhkem olmayan bir binadır. Böylece O kesin olarak bilmektedir ki, sözü edilen evinin âkıbeti mescide dâhil olmaya varacaktır. Bunu bilip de içinde defn olunmayı emrederse, nihâyet bu kabri şerifinin mescide dâhil olmasına râzı olmuştur ki, Ümmeti artık O'nun kabrini mescid edinmiş olacaktır. Nitekim bugün bu görülmektedir. İmkânsızlığı kesin olan bir şey vardır ki, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bilhassa şerefli cesediyle alâkalı bir husûsta harâm kılınan ve fâili la'net edilen bir şeye râzı olmaz. Bu da kabrinin üzerinde bina edinilmesinin ne harâm, ne de mekrûh olmadığını göstermektedir. Bu husûs onun için câiz olursa, başkaları hakkında câiz olması evlâ bâbından olur. Çünkü O'nun kabri hakkında korkulan fitne, O'ndan başkasının kabri hakkındaki korkulan fitneden daha büyüktür. Çünkü fitne ancak ta'zîm yönünden meydana gelir. Ümmet içerisinde Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrine ta'zîmden daha fazla ta'zîm edilecek hiçbir kimse yoktur.

Beşinci Delil: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kabri şerifinin mescidin içinde olacağını haber vermiştir.

Şübhe yok ki, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kabri şerifinin mescidin içinde olacağını haber vermiş ve ilâve ederek kabriyle minberi arasının cennet bahçelerinden bir bahçe olduğunu da bildirmiştir. Bu, O'nun kabri şerifinin mescide dâhil edilmesini güzel bulduğuna bir işârettir. Çünkü o, buna çağırın bir teşviktir. Zirâ murâd edilen kabirle minber arasında namaz

⁹⁵ Ahmed (3/64), İbnu Ebî Şeybe (32316) Ebû Ya'lâ (1341), Tahâvî, Müşkil (2872, 2874), Beyhekî, Şuab (3/491, H:4163), İbnu Ebî Âsım, es-Sünnet (731)

kılmanın fazileti ve o yerde bunu yapmaya teşviktir. Kabri şerif mescide dâhil olmadığı takdirde kabirle minber arasında namaz kılmak tasavvur edilemez. **'Kabrimle minber arası cennet bahçelerinden bir bahçedir'**⁹⁶ sözünü ifâde etmesi hâsıl olmazdı. Çünkü minber mescidin ortasında, içinde kabri şerifinin bulunduğu ev de mescidin dışında olduğu ve husûsan namaz kılma murâd edildiği zaman âdetle 'arasında' olma ta'bîrinin kullanılması doğru olmazdı. Zîrâ ev ve duvarları kabirle minber arasında yerinde namaz kılmaya mânî'dir. Bu yüzden **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir'** demezdi. Ancak kabrin, mescidin içinde olacağını, onunla minber arasında ev engeli bulunmayacağını murâd ederek söylerdi.

Eğer dense ki; hadîsin lafzı isnâdlarının çoğunda ancak **'evimle minber arası'** şeklindedir. Hatta Buhârî hadîse başlık atarken *hadîsin başlığını 'Kabirle minber arasının fazileti bâbı'* başlığını atmış ve hadîsi Abdullah İbnu Zeyd el-Mâzinî ve Ebû Hureyre'den **'Evimle (minberim). arası'** lafzıyla rivâyet etmiştir. Hâfız (İbnu Hacer) bunu Fethu'l-Bârî'de şu sözlerle şerh etmiştir. (İmâm Buhârî) mevzû başlığında **'Kabir'** lafzını ifâde etmiş, ancak altında da iki hadîsi **'ev'** lafzıyla getirmiştir. Çünkü kabir artık evin içinde bulunur hâle gelmiştir. Hadîsin bazı isnâdlarında **'kabir'** lafzıyla gelmiştir. Kurtubî şöyle demiştir. Sahih olan rivâyet **'evim'** şeklinde olan rivâyettir. **'Kabrim'** şeklinde de rivâyet edilmektedir. Sanki bu, ma'nâyla rivâyettir. Çünkü O, oturmakta olduğu evinde defnedilmiştir. (**İbnu Hacer'in Sözü Bitti.**)

İbnu Hacer, Fethu'l-Bârî'nin bir başka yerinde de şöyle demiştir: **'Evimle minberim arası'** sözü ekserî isnâdlarda bu şekilde gelmiştir. Sadece İbnu 'Asâkir'in rivâyetinde **'evim'** yerine **'kabrim'** lafzı gelmiştir. Bu yanlıştır. Çünkü biraz evvel hadîs bu isnâdla **'evim'** lafzıyla önceden geçmişti. Bu, kezâ Buhârî'nin şeyhi Musedded'in Müsned'inde de böyledir. Evet, hadîs **Bezzâr**'ın râvileri sağlam olan bir senedle Sa'd İbnu Ebî Vakkas'tan, Taberânî'nin de İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan yaptığı rivâyette **'kabir'** lafzıyla gelmiştir. (**İbnu Hacer'in Sözü Bitti.**)

Ben (Ğumârî) şöyle derim: Buna verilecek cevâb değişik şekillerdedir:

Birinci Şekil: Bu, hadîsin diğer yollarına nisbetle değil, sadece Buhârî'nin rivâyetine nisbetle böyledir.

⁹⁶ Tahâvî, Müşkil (2874)

Nitekim, Hâfız İbnu Hacer'in kendisi, hadîsin **'kabir'** lafzıyla Sa'd İbnu Ebî Vakkas'tan râvileri sika olan bir senedle ve kezâ İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan geldiğini açıkça ifâde etmiştir. Bununla beraber **'kabir'** lafzı sadece şu iki hadîste gelmemiştir. Aksine bu, Ümmü Seleme, Ebû Saîdî'l-Hudrî, Abdullah İbnu Zeyd, Ebû Hureyre, Câbir İbnu Abdillâh ve Ömer İbnu'l-Hattâb hadislerinde de gelmiştir. Sonra, Hâfız İbnu Hacer'in İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan rivâyet edip, **Taberânî'**ye nisbet ettiği hadîsi başka topluluklar da hepsi **'kabir'** lafzıyla rivâyet etmişlerdir.

Tahâvî, Müşkilü'l-Âsâr'da şöyle dedi: Bize Muhammed İbnu Ali İbni Dâvûd rivâyet etti. (O), bize Ahmed İbnu Yahyâ el-Mes'ûdî rivâyet etti, (dedi). (O), bize Mâlik İbnu Enes Nâfî'den O da, İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan rivâyet etti, dedi. Resûlüllâh sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.'**⁹⁷

Hatib, Târih-i Bağdad'da şöyle dedi: Bana İbnu Allân haber verdi. (O), bize Ebu'l-Fazl Abbâs İbnu Muhammed İbni Ahmed İbni Temim el-Enmâtî rivâyet etti, (dedi). (O), bize Mûsâ İbnu İshâk el-Kadî el-Ensârî rivâyet etti, (dedi). (O) bize Mâlik İbnu Yahyâ İbnu'l-Münzir rivâyet etti, (dedi). (O), bunu bize Mâlik **'kabir'** lafzıyla O'nun gibi rivâyet etti, (dedi).⁹⁸

(**Hatib**), el-Mehrevâniyyât'ta yine şöyle dedi: Bize Muhammed İbnu'l-Hüseyn İbni'l-Fadl haber verdi. (O), bize Ebu'l-Hüseyn Ahmed İbnu Osman rivâyet etti, (dedi). (O), bize Muhammed İbnu Abdillâh İbni Süleymân rivâyet etti, (dedi). (O), bize Ahmed İbnu Yahyâ rivâyet etti, (dedi). (O), bize Mâlik bunu O'nun gibisini rivâyet etti, (dedi).

Tahâvî, şöyle dedi: Bu Mâlik'in hadîsindedir. Hadîs âlimleri şöyle demektedirler: Bunu Mâlik'ten Ahmed İbnu Yahyâ ve Abdullah İbnu Nâfî es-Sâiğ'den başka hiçbir kimse rivâyet etmemiştir. (**Tahâvî'nin Sözü Bitti.**)

Hatib, el-Mehrevâniyyât'ta şöyle dedi: Bu, Mâlik'in Nâfî'den rivâyet ettiği hadislerden garîb bir hadîstir. Bunu rivâyet etmekte **Ahmed İbnu Yahyâ el-Ahvel** tek kalmış, ona bu husûsta **Abdullah İbnu Nâfî'**, Mâlik'ten rivâyet etmekte mutâbeat etmiştir.⁹⁹

Ben (Ğumârî) şöyle derim: Bu

⁹⁷ [Hatib, et-Târih (12/160), Taberânî e-Kebir (13516)], Muhammed Avvâme, el-Musanef hâmişi:16/399

⁹⁸ Mutâbeat: Tâbi olmak

⁹⁹ [Ebû Nuaym, el-Hilye (4/29), Muhammed Avvâme, el-Musanef hâmişi:16/401

Sahih'in râvilerinden olan sika bir kimsedir. Onun mutâbeatını Ebû Nuaym el-Hilye'de rivâyet etmiştir.

(**Ebû Nuaym**) bize Muhammed İbnu Ahmed İbni'l-Hasen rivâyet etti, dedi. (O), bize İshâk İbnu Ebî Hassân rivâyet etti, (dedi). (O), bize el-Kâsım İbnu Osman el-Cûî rivâyet etti, (dedi). (O) bize Abdullah İbnu Nâfî' el-Medenî, Mâlik'ten, O Nâfî'den O da İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan rivâyet etti, (dedi). **İbnu Ömer** Resûlüllâh sallellâhu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu söyledi: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir ve şübhe yoktur ki, minberim elbette havzımın üzerindedir.'**¹⁰⁰

Nâfî'den gelen bir başka tarîk:

Dûlâbî, el-Künâ ve'l-Esmâ isimli kitâbında şöyle dedi: Bize (...) İbnu Ma'bed İbni Nûh rivâyet etti, (dedi). (O), bize Mûsâ İbnu Hilâl rivâyet etti, dedi. (O), bize Abdurrahman'ın babası, Ubeydullah'ın kardeşi Abdullah İbnu Ömer, Nâfî'den O da İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan rivâyet etti, (dedi). İbnu Ömer Resûlüllâh sallellâhu aleyhi ve sellem efendimizin şöyle buyurduğunu söyledi: **'Kim benim kabrimi ziyâret ederse, ona benim şefaetim vâcib olur.'** (Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem yine) şöyle söyledi. **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçe vardır.'**

Tahâvî, Müşkilü'l-Âsâr'ında şöyle söyledi: Bize İshâk İbnu İbrâhîm İbni Yûnus rivâyet etti. (O), bize Mûsâ İbnu Abdurrahmân el-Mesrûkî rivâyet etti, (dedi). (O), bize Muhammed, Abdullah'dan (O), Nâfî'den, (O), İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir; minberim de havzımın üzerindedir.'**

Nâfî'den gelen bir tarîk daha vardır:

Ebû Nuaym Târih-i Eshbahân'ında şöyle dedi: Bize Ahmed İbnu Ca'fer İbni Ma'bed rivâyet etti. (O), bize Ömer İbnu Ahmed İbni Sünnî rivâyet etti, (dedi). (O), bize Nasr İbnu Ali rivâyet etti, (dedi). (O), bize Ziyâd İbnu Abdillâh Mûsâ el-Cüheyri'den, (O) Nâfî'den, (O da), İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ'dan şöyle dediğini rivâyet etti, (dedi): Resûlüllâh sallellâhu aleyhi ve sellem'i şöyle söylerken işittim: **'Bu mescidimde bir namaz kılmak Mescid-i Harâm'ın**

¹⁰⁰ Burada muhtemelen bir râvî düşmüştür. Veyâhud da metindeki an harfî cerrî yanlış olarak fazlalık yazılmıştır ve Dûlâbî'nin şeyhi İbnu Ma'bed İbni Nûh'tur. El-Künâ isimli eser elimizde bulunmadığından mes'elenin aslına vâkıf olamadık.

dışındaki sâir meşiclerde bin namaz kılmaktan daha üstündür. (Râvî), İbnu Ömer şöyle söyledi, dedi: **'Kabirle minber arası cennet bahçelerindedir.'**

Hatîb Târîh'te Sa'd İbnu Ebî Vakkas'ın hadîsini de yine, (Sa'd'ın) kızı 'Âişe'nin kendisinden (Sa'd'dan) yaptığı bir rivâyette **'kabir'** lafzıyla rivâyet etmiştir.¹⁰¹

Tahâvî Müşkilü'l-Âsâr'da **Ümmü Seleme**'nin hadîsini rivâyet etmiştir: Tahâvî, bize Abdülğânî İbnu Ebî Akîl rivâyet etti, dedi. (O), bize Süfyân İbnu Uyeyne Ömer ed-Duhnî'den, (O), Ebû Seleme'den, (O), Ümmü Seleme radiyellâhu anhâ'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdular: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Bu minberimin direkleri cennette yüksek dağlardır.'**

İmâm Buhârî, **Ebû Saîd** hadîsini et-Târîhu'l-Kebîr'de rivâyet etmiştir. (Buhârî) şöyle demiştir: Ömer İbnu'l-Hattâb el-Kureşî el-Adevî'nin oğlu Abdullah'ın âzâdlı kölesi İshâk İbnu Şarkî, Abdullah İbnu Ömer'in oğlu Abdurrahman'ın oğlu Ebû Bekir'den işitti; (O), Abdullah İbnu Ömer'den, (O) Ebû Saîd'den, (O) Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'den şöyle dediğini rivâyet etti: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.'**¹⁰²

(Buhârî şöyle söyledi:) Bana el-Haremî İbnu Hafs söyledi: Ona, Affân, Abdülvâhid İbnu Ziyâd'dan, İshâk'tan işittiğini rivâyet etmekte mutâbeat etti.

Ben (Ğumârî) şöyle derim: Affân'ın mutâbeatini Hatîb Târîh'te Ebû Nuaym'dan, (O), Ebû's-Şeyh'ten, (O), İbnu'l-Cârud'tan, (O), Muhammed İbnu Ahmed İbni Cehur'dan rivâyet etti. (O) bize Affân rivâyet etti, (dedi). (O), bize Abdülvâhid İbnu Ziyâd rivâyet etti, (dedi). (O), bize İshâk İbnu Şarkî 'onun gibisini **'kabir** lafzıyla' rivâyet etti, (dedi). Bunu (mutâbeati) **Tahâvî** Müşkilü'l-Âsâr'da rivâyet etmiştir: Bize Ali İbnu Abdirrahman İbni Muhammed İbni'l-Muğîre ve Muhammed İbnu Ali İbni Dâvûd rivâyet ettiler ve bize Affân bunu yine **'kabir'** lafzıyla onun gibi rivâyet etti, dediler.

Abdullah İbnu Zeyd'in hadîsini yine **Tahâvî** rivâyet etti: (**Tahâvî** bize Yûnus rivâyet etti) dedi, (O), bize İbnu Vehb rivâyet etti, dedi. İbnu Vehb Mâlik'in ona Abdullah İbnu Ebû Bekir'den, (O), Abbâd İbnu Temîm'den, (O), Abdullah İbnu Zeyd el-Mâzinî'den rivâyet etti: Resûlullah sallellâhu aleyhi

ve sellem şöyle buyurdu: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.'**¹⁰³

(**Tahâvî**) ve yine bize er-Rebî' el-Cîzî rivâyet etti, dedi. (O), bize Muttarîf İbnu Abdillâh rivâyet etti, dedi. (O), bize Mâlik Abdullâh İbnu Ebî Bekir'den, (O), Abbâd İbnu Temîm'den, (O) da, Abdullah İbnu Zeyd el-Hatmî'den Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti, dedi: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.'**¹⁰⁴

(**Tahâvî** şöyle) dedi: Bize yine Muhammed İbnu Huzeyme ve Fehd İbnu Süleymân beraberce rivâyet ettiler ve bize Abdullah İbnu Sâlih rivâyet etti, dediler. (O), bana el-Leys İbnu Sa'd rivâyet etti, dedi. (O), bana İbnu'l-Hâd, Ebubekr İbnu'l-Muhammed'den, (O), Abbâd İbnu Temîm'den, (O), Abdullah İbnu Zeyd'den O'nun Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittiğini rivâyet etti, dedi: **'Şübhemiz olmasın ki, kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.'**¹⁰⁵

Ebû Hureyre hadîsi aynı şekil-de İmâm Mâlik'in bazı Muvatta' nüshâlarındaki rivâyetinde bulunmaktadır. Bu Muvatta' rivâyeti ise Hâfız Süyûtî'nin Tenvîru'l-Havârik şerhiyle beraber olan matbû nüshâdır.

Câbir'in hadîsini **el-Hatîb**, et-Târîh'te Muhammed İbnu Kesîr el-Kûfî'den rivâyet etmiştir. (O), bize Süfyân es-Sevrî, Ebû'z-Zubeyr'den, (O) da) Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti, (dedi): Resûlullah sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: **'Kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.'**¹⁰⁶

Ömer'in hadîsini, İsmâîlî Müsned-i Ömer'de Atâ İbnu Yezîd el-Leysî'den rivâyet etmiştir: (Atâ) bize Saîd İbnu Museyyeb, Ömer'den rivâyet etti, dedi. Lafzı şöyledir: **'Kabrimle tevbe direği arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.'** Bir lafızda da **'kabrimle minberim arası'**¹⁰⁷

İkinci Vecih: Hâfız (İbnu Hacer)'in,

103 Elimizdeki nüshalarda verilen bu yerlerde **'kabrim'** değil de **'evim'** lafzı geçmektedir. Buna göre ya ğumârî hatâ etmiş veya nüsha farklılığı var; veyâhud da tahkikde bir kasıtlı tasarruf var.

104 Burada da öyle.

105 Burada da öyle.

106 [**Hatîb**, Târîh (11/228), **Beyhakî**, Şuab (3866,4163)], Muhammed Avvâme, el-Musannef hâmişi:16/399

107 [**Ukaylî**, Duafâ (4/73), **İbnu Abdî'l-Berr**, et-Temhîd (17/180), **İsmâîlî** (İbnu Kesîr, Müsnedü'l-Fârûk:1/379, İbnu Hacer, Lisân:4/64), Muhammed Avvâme, el-Musannef hâmişi:16/399

Buhârî'nin rivâyetine nisbetle bile olsa İbnu 'Asâkir'in rivâyetine hatâ hükmüyle hükmetmesi kabûl edilmez. Çünkü doğrunun **'kabrim'** diyenin beraber olması ve **'evim'** diyenin hatâ etmiş olması veyâhud zihninin **'evim'** lafzıyla gelen bir başka hadîse intikâl etmiş olması câizdir. Çünkü onun **'kabrim'** lafzı Muvatta' rivâyetinde de aynı şekilde bulunmuştur. Ve sahîh olduğunu Buhârî'nin **'kabir'** lafzıyla başlık atması te'yîd etmektedir. İmâm Tahâvî, Müşkilü'l-Âsâr'da **bu hadîse âid rivâyetlerin çoğunun 'kabrim' lafzıyla olduğunu, 'evim' lafzıyla olmadığını** açıkça ifâde etmektedir.¹⁰⁸ Nitekim ben onun sözünü olduğu gibi yakında zikredeceğim. Bu böyle olunca, Buhârî'nin rivâyetinde **'kabrim'** diyenin hatâ etmekle suçlanmasının hiçbir izâh yanı kalmamaktadır.

Üçüncü Vecih: Başka rivâyetlerdeki **'evimle'** (minberim arası...) sözüyle murâd edilen bu hadîslerde geçen **'kabrim'** dir. Çünkü biz kaçınılmaz olarak bilmekte ve anlamaktayız ki, minber ve evin sırf bu minberdeki odunlar ve evdeki taşlar ve topraklar sebebiyle faziletleri yoktur. Çünkü ne bir odunun başka bir oduna, ne de bir taşın başka bir taşa hiçbir üstünlüğü yoktur. Hatta kesinlikle dinde bir faziletin varlığına bunların katkısı mevcûd değildir. Bu, sadece minberin Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in onun üzerinde vaazda, nasihatta ve Rabbinin emrini tebliğde durması sebebiyle şereflenmesi ve kabri şerifinin evin içerisinde bulunması yüzündendir. Çünkü murâd edilen kabrin kendisidir. Zîrâ fazilet O'na dônmektedir, eve değil. İşte bu sebeble asrımızın adamlarından Nebî sallellâhu

108 Ğumârî, burada İmâm Tahâvî'nin **çoğu rivâyetlerinin kabrim lafzıyla olduğunu** söylüyorsa da, elimizdeki Müşkilü'l-Âsâr'da bunun aksi görülmektedir. Ğumârî'nin, **'kabir** lafzıyla yaptığı rivâyetlerin üç tanesinin **'evim** lafzıyla olduğu görülmektedir. Bu noktada birkaç ihtimâl vardır: Ya nüshâ farklılıkları bahis mevzûdur; ya O'nun hatâsı, veyâhud matbu nüshâda bir hatâ vardır. Şöyle ki, **İmâm Tahâvî'nin**, rivâyet ettiği **on dört** hadîsden sonra, **"bu hadîsde üzerinde durulması gereken bir ma'nâ vardır ki, o da şu eserlerin çoğunda olduğuna göre Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in 'kabrimle minberim arası, diğerlerinde olduğuna göre de 'evimle minberim arası' sözüdür..."** İfâdelerini kullanması cidden düşündürücüdür. Çünkü, eldeki matbû' nüshada şu **on dört** rivâyetten sadece üç tanesinde **'kabir** lafzı gelmiştir. **'Üç'** rivâyetin **'on dört'** tanenin **ekserisi/çoğu** olmadığı açık olduğuna göre işin içinde bir iş vardır ki, işin aslına ve hakikatine vakif olmak için yazma nüshalara müâcaat etmek gerekir. Üstelik, İmâm Tahâvî **'kabrim'** lafzının geçtiği rivâyetleri tercih etmektedir; bu da şu noktada mes'elenin başka bir mühim tarafıdır. Allah en iyisini bilir.

101 [**Hatîb**, Târîh (11/290)], Muhammed Avvâme, el-Musannef hâmişi:16/399

102 Bulunamadı.

aleyhi ve sellem'in kabrinin faziletinin olmadığını isbât edebilmek için **'kabrinden'** rivâyetinin mevcûdiyetini kim inkâra yeltenirse sadece boş bir iş yapmaya teşebbüs etmekte ve gece gözü görmeyen avradın yanılması gibi yanılmaktadır. Şu hâlde hadîs, ister **'kabrîm'** yahud **'evim'** lafzıyla gelmiş olsun, birdir. Buna göre iki lafzın ma'nâsı aynıdır, ikisi de kabri şerîfe dönmektedir. Muhaddislerin çoğunun hatta hadîs yâhud şerhi üzerinde konuşanların ekserisinin ifâdeleri bu ma'nâ üzerindedir.

Tahâvî Müşkilü'l-Âsâr'da şöyle demiştir: Bu hadîste üzerinde durulması gereken bir ma'nâ vardır. O da Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bu eserlerin çoğunda bulunan **'Kabrîmle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir'** ve onların dışındakilerde bulunan **'evimle minberim arası'** sözüdür. Bunların tashihleri şöyle olmaktadır. Bununla evi kabri olmaktadır. Ve bu Nübüvvet alâmetlerinden kadri yüce bir alâmet olmuş oluyor. Çünkü Allah azze ve celle (Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in dışında) her bir nefse nerede öleceğini gizli kılmıştır. Çünkü O şöyle buyurmuştur: **'Hiçbir nefis nerede öleceğini bilemez.'**¹⁰⁹ Böylece ona nerede öleceğini ve kabrinin hangi yerde olacağını bildirmiştir. Hatta bu, O'na hayatında bildirilmiştir. Ve hatta bunu Ümmetinden kimilerine de öğretmiştir. İşte bu, üzerinde hiçbir rütbenin bulunmayacağı bir rütbedir ki, Allah teâlâ O'na bir şeref ve hayır olarak ziyâdesiyle vermiştir. (**İmâm Tahâvî'nin sözü bitti**)

İbnu Hazm el-Muhallâ'da şöyle demiştir: Aleyhissalâtü vesselâm, kabrinin yerini **'Kabrîmle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir'** sözüyle bildirmiş ve bunun şu evinde olduğunu haber vermiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kabrin evin içerisinde olmasını inkâr etmemiştir. Kâim olan bir binayı da yasaklamamıştır. O, sadece kabrin üzerinde yapılan kubbe binasını yasaklamıştır. Yani kabrin kendi üzerine ona bitişik olarak kubbe şeklinde olanı. Nitekim, insanların çoğunun âdeti böyle sürüp gitmektedir. Ev ile murâdın kabir olduğunu, hadîs şârihlerinin tamamı bu şekilde açıkça ifâde etmişlerdir. Nitekim Buhârî'nin, Müslim'in ve diğerlerinin şerhlerine müracaat edecek olan bir kimse bunu bilecektir. İşte bu yüzden onların ifâdelerini anlatmakla sözü uzatmayacağız.

Dördüncü Vecih: Farz edelim ki,

O, evin kendisini murâd etti, kabri değil. Şübhe yok ki, aleyhissalâtü vesselâm efendimiz Allah'ın kendisine bildirmesiyle evinin kabrin içerisinde olacağını ve kabrinin o evin içerisinde bulunacağını, dolayısıyla kabrin mescidin içerisinde kalacağını ve bununla evle minberin arası cennet bahçelerinden bir bahçe hâline geleceğini bilmiştir. Hadîs nasıl dönerse dönsün, matlûbu göstermektedir ki, o da Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kabri şerîfinin mescide sokulmasına izin vermesi ve **'kabrîmle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir'** sözüyle buna işâret etmesidir.

Altıncı Delil:

Sahâbenin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in evinde defnedilmesinde icmâ' etmeleridir.

Sahâbe radiyellâhu anhum'un, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in nereye gömüleceği husûsundaki ihtilâflarından sonra, Ebû Bekir radiyellâhu anhu'nun Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den verdiği bir haberle amel ederek evinde gömülmesi üzerinde icmâ' ve ittifakları tamamlanmış oldu. Şâyet bu haber Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den sahîh olarak gelmeseydi veya -haber için nesh bahis mevzuu olmamakla beraber- ölüm hastalığında zikrettiği sözüyle mensûh olsaydı, sahâbe elbette bunun üzerinde icmâ' etmezdi. Hâlbuki icmâ'ın ve husûsiyetle sahâbenin icmâ'ının hüccet olduğu üzerinde delil gelmiştir.

Yedinci Delil:

Tâbiînün ve sonrakilerin icmâ'

Tâbiîn'in ve onlardan sonrakilerin Ömer İbnu Abdülaziz, Hasan, İbnu Sîrîn gibi büyük imâmları, Medîne'nin, Kûfe'nin, Basra'nın, Şam'ın ve sâir İslâm memleketlerinin fukahâsının bulunduğu arada icmâ' etmişlerdir. Ümmet onlardan sonra kabrini içinde bulunduran evini mescidin içine sokmaya ve ortasında bulundurmak üzerinde bir araya gelmişlerdir. Onların icmâ'ları kesin bir delildir. Şâyet bu iş yasak olmuş olsaydı, eğer onlar bu yasaktan, murâd edilenin îmânın yerleşmesi ve akîdenin iyice kökleşmesi ile ortadan kalkan yasaklık illeti olduğunu anlamasalar, Ümmetin Tâbiûn asrında yanlış ve günah bir şey üzerinde ittifak etmeleri ve sapıklık üzere toplanmak imkânsız olurdu. Onların bu husûstaki susmalarının, mescidi genişletme sebebiyle olduğu söylenemez. Çünkü bu genişletmenin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrinin bulunduğu kuzey tarafından değil de, kible tarafından ve onun karşısından ve güneyden yapıma

imkânı vardı. Bilhassa bunu emreden, evlerimescidesokmak için malmukâbili satın alan asrın halîfesi olunca... Onun Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrinin tarafından başka yanlarda olan evleri satın alıp kabri şerîfin bulunduğu Hazreti 'Âişe'nin evini mescidin dışına bırakıp ona komşu yapması imkânı vardı. Nitekim Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in asrında böyle olmuştu. Bunu Tâbiûn ve imâmların gözü önünde yapınca onlardan hiçbirisi bunu nehyetmeyince bu kesin bir şekilde kabrin üzerine mescid edinmenin câizliğini ve yasaklananın ibâdete ve onu Allah'a ortak koşmaya götürecek olan kabre doğru namaz kılmak maksadıyla olduğunu göstermiştir. İşte bundan dolayı Ömer İbnu Abdülaziz o evi mescid içerisine dâhil edince, içinde kabir bulunan evi üçgen biçiminde yapmış, tâ ki, kabirlere karşı namaz kılmak mümkün olmasın.

Sekizinci Delil:

Sahâbe radiyellâhu anhum Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatında kabir üzerinde mescid kurmuşlardır.

Sahâbe, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatında kabir üzerinde mescid bina etmişler ve Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onları bu husûsta ikrâr etmiş, o mescidi yıkmayı onlara emretmemiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bir bâtil üzerinde ikrârda bulunması imkânsızdır.

İbnu Abdilberr el-İstîâb'da Ebû

Basîr radiyellâhu anhu'nun hayatını anlatırken şu ifâdeleri kullanmıştır: O'nun gazalarda İbnu İshâk ve başkalarının zikrettiği acib bir kıssası vardır. O'nu Abdu'r-Rezzâk Ma'mer'den, O İbnu Şihab'dan Hudeybiye senesindeki hâdisenin kıssasında şöyle rivâyet etmiştir. (İbnu Şihab şöyle demiştir.) Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem döndü ve Ebû Basîr Ona geldi. O Kureys'ten Müslüman olan bir adamdı. Hemen arkasından Kureys onu istemek için iki adam gönderdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dediler: Sen bize verdiğin sözde sana Müslüman olup gelen herkesi geri çevirmeyi vâd ettin. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Basîr'i o iki adama verdi. Çıktılar ve nihâyet onu Zül-Huleyfe denilen yere götürdüler. Hurmalarından yemek üzere konakladılar. Ebû Basîr o iki adamın birisine Vallâhi elbette ben senin şu kılıcını çok güzel görüyorum ey falanca! Diğeri atıldı ve dedi ki; evet Vallâhi o çok güzeldir, ben onu tekrâr tekrâr tecrübe ettim. Ebû Basîr, bana göster bir bakayım, dedi. Onu elinden kaptı ve onu, onunla gebertti.

Diğeri kaçtı ve nihâyet Medîne'ye geldi. Koşarak mescide girdi. Onu Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem gördüğü zaman **'Şübhesiz ki bu adam büyük bir korku gördü'** buyurdu. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'e varınca dedi ki; **'öldürdü vallâhi arkadaşımı ve şübhesiz ki ben öldürülecektim.'** Ebû Basîr geldi ve **Ya Resûlellah** sallellâhu aleyhi ve sellem, dedi. **Vallâhi sen Allah'a verdiğin sözü yerine getirdin, beni onlara geri verdin, ama Allah teâlâ beni onlardan kurtardı.** Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem de, **'vay anasını!.. Kendisiyle birisi bulunsaydı harb ateşini alevlendirecekti.'** buyurdu. Ebû Basîr bunu işitince onu onlara geri vereceğini bildi ve derhal çıktı, tâ ki, Seyfü'l-Bahr denilen yere geldi. Onlardan Ebû Cendel İbnu Süheyl İbni Amr kurtuldu ve Ebû Basîr'e katıldı. Nihâyet onlardan bir topluluk bir araya geldi. Dedi ki; Vallâhi Kureyş'in çıkarılan bir kervanını işitmiyorlardı ki, önlere geçmesinler, onları öldürmesinler ve mallarını almasınlar. Bunun üzerine Kureyş, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'e adam gönderdiler, onu Allah'a salıyor ve merhâmete çağırıyor ve onlara birilerini göndermesini istiyorlardı. Artık sana onlardan kim gelirse, o emindir, diyordu. Ebû Basîr ashâbı için namaz kılıyor ve şu sözü çokça söylüyordu. Allah en yücedir, en büyüktür, kim Allah'a yardım ederse, Allah'da ona yardım edecektir. Ebû Cendel onlara gelince, onlara imâmlık yapardı. Ebû Cendel'in gelişini insanlar işitince onun başında toplandılar. Benî Gıfar'da, Eslem'de, Cüheyne'de ve Arablardan birçok tâifede insanlar başına toplandılar. Artık sayıları 300'e varmıştı ve onlar Müslümanlardı. Ebû Cendel ve Ebû Basîr'le beraber ikâmet ettiler. Resûlüllah sallellâhu aleyhi ve sellem Ebu Cendel'e ve Ebû Basîr'e yanlarındaki Müslümanlarla beraber kendi yanına gelmesini ve kendi memleketlerine ve âilelerine katılmalarını yazdı. Resûlüllah sallellâhu aleyhi ve sellem'in mektubu Ebû Cendel'e gelmişti ki, Ebû Basîr ölmekteydi. Resûlüllah sallellâhu aleyhi ve sellem'in mektubu elindeyken ve onu okurken öldü. Ebû Cendel onu olduğu yerde defnetti ve kabrinin üzerinde bir mescid bina etti.¹¹⁰(**İbnu Abdilberr'in Aktardığı Kıssa Kısaltılarak Sona Erdi.**)

Şübhesiz ki, sahâbenin Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'le olan hayatını iyi bilen her hissi selîm sâhibi anlar ki, böylesi büyük bir işin ihdâsı ve bunun Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'e zikredilmemesi mümkün olamaz. O Allah teâlâ'nın Resûlü

ve halkı arasında halifesiydi. O'nun emri, O'nun emri, hükmü de O'nun hükmüydü. Sahâbenin tamamı onun ordusu ve nâibleri ve emrini yerine getiren kimselerdi. Aynı şekilde yine imkânsızdır ki, onun emri ve hükmü altındaki ashâbından böylesi büyük bir iş zuhûr edecek ve bu iş harâm olacak, fâili de küfre ve sapıklığa götüren mel'ûn olacak, sonra da onu Allah teâlâ peygamberine bildirmeyecek. Yâhud da onun hakkında O'na bir vahiy göndermeyecek. Nitekim mescid-i dirâr'ı ve onu kuranların maksadlarını O'na bildirmiş ve yıkılmasını, hatta bundan daha aşağıda az olan ve zararlı olan şeyleri de emretmişti. O halde şunda hiç şek ve şübhe yoktur ki, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem Ebû Basîr'in kabri üzerinde mescid bina etmelerini bilmiş ve onlara onun yıkılmasını emretmemiştir. Şâyet bunu emretmiş olsaydı, elbette aynı haberde veyâhud bir başka haberde nakledilirdi. Zirâ bu zâyî edilmesi mümkün olmayan bir kanundu. Hatta, Allah teâlâ'nın bu dini, ondan hiçbir şeyi zâyî etmeyecek şekilde koruyacağına, bu Ümmetin evvelkilerine ulaşan(sıkıntı) ların, sonundakilerine ulaşmayacağına (onların başına gelmeyeceğine) dâir olan haberi sebebiyle bu imkânsızdır. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem bunun yıkılmasını emretmeyince, bu iş onun câizliğini göstermektedir.

Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in bundan sonra, kabri şerîfi üzerine mescid edinilmesini **'Allah teâlâ Yehûdî ve Hristiyanlara la'net etsin. Onlar Nebîlerinin kabirlerini mescidler edindiler'**¹¹¹sözleriyle onların yaptıklarından (Ümmeti) sakındırarak yasaklamış olduğuna gelince; bu, kabri şerîfiyle fitneye düşmek korkusundan dolayı idi. Çünkü topluluğun tamamı önceden câhiliyye ehli olup, putlara, sûretlere ve taşlara ibâdet eden kimselerdi. Bu zamanları pek yakındı. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'e imân edince ve zâhir mu'cizelerini, açık kemâlâtını ve şaşılasi hârikulâde hallerini görünce ve nihâyet O, kendilerine babalarından, analarından, çocuklarından daha sevgili hâle gelince, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem onların kendinin âhirete intikâlinden sonra kabriyle fitneye düşmelerinden emin olmadı.

İşte size Ömer İbnu Hattâb radiyellâhu anhu hazretleri; Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in ölümü anında imtihan edilen bir kimsel..Fitneye düşmüş ve Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in öldüğünü yâhud ona ölümün

geleceğini inkâr etmiş, kılıcını eline almış ve **'kim Muhammed öldü derse, bu kılıcımla onun boynunu vururum'** demeye başlamıştı. Bu şundan dolayı idi. Çünkü O'nun gönlünde yok olmaya ve ölmeye münâsib düşmeyecek olan üstünlükler iyice kökleşmişti. Nihâyet (Ebû Bekir) es-Sıddîk radiyellâhu anhu O'na **'Muhammed sadece bir Resûldür, O'ndan önce resûller geçmiştir'** âyeti celîlesini hatırlattı, o zaman akli başına geldi ve bildi ki, kul kuldur, Rab da, Rabdir. İşte bundan dolayı Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem kabrinin üzerine ilk zamanlar mescid bina edilmesini yasaklamıştı ve imânın iyice yerleşmesi anında (mescid) edinilmesinin câizliğine işâret etmişti. Nitekim Ümmet böyle yapmış ve şerefli kabrini âhirete göçmesinden 90 sene kadar sonra mescide dâhil etmişti.

Ebû Basîr radiyellâhu anhu'nun üzerinde kurulan mescidin yıkılmasını, ancak onun insanlar arasında fazla şöhretinin olmaması ve onun kabriyle insanların fitneye düşme imkânının bulunmaması sebebiyle emretmemiştir. O ancak, Müslümanların ferdlerinden bir ferddi. İşte bu yüzden akîdeye gelebilecek herhangi bir zarar ve bozukluktan korkmamıştı.

Dokuzuncu Delil:

Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in Beyt-i Makdis'in fethedileceğini Ashâb'ına haber vermesi.

Şübhesiz ki, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem Beyt-i Makdis'in fethedileceğini ashâbına haber verdi. Temîm ed-Dârî'ye Allah'ın va'dini ve fethe dâir haberini tahkîk icâbı, el-Halîl'de¹¹² bir arazi ayırdı, verdi. O biliyordu ki, el-Halîl'de, İbrâhîm, İshâk ve Ya'kûb[aleyhimüsselâm]'ın kabirleri vardı. Bu kabirlerin üzerinde de bir mabed ve kubbe vardı. Temîm-i Dârî'ye ayırdığı toprağı ona vermeyi ashâbına emrettiği zaman, onlara İbrâhîm aleyhisselâm'ın kabri üzerindeki binayı ve Filistin'de, Kudüs'te, Halil'de ve ikisinin arasındaki topraklarda mevcûd olan peygamberlerin kabirleri üzerindeki binaları yıkmayı emretmedi. Bu da şunu göstermektedir ki, o yasaklama mescid ve kubbe yapmanın kendisinden değil, şu temel sebebdendir dolayı idi.

Onuncu Delil:

Sahâbe radiyellâhu anhum'un Hulefâ-i Raşidîn zamanında memleketleri fethetmesi.

Sahâbe radiyellâhu anhum Hulefâ-i Raşidîn zamanında beldeleri fethettikleri

¹¹⁰ Ahmed (4/328,4/331), **Buhârî** (2731,2732), **Ebû Dâvûd** (2765)

¹¹¹ Tahrîci yukarıda geçti.

¹¹² Metinde **'bit-Tahlîli'** terkîbi geçiyorsa da -Allahu a'lem- bu, **'bi'l-Halîli'** terkîbinin matbaadaki bozulmuş hâli olmuş olabilir.

zaman Şam'daki, Irak'taki ve bunların dışında başka Arab topraklarındaki kabirler üzerindeki binaları yıkmadılar. Hâlbuki onlar emr-i bi'l-ma'rûf, nehy-i ani'l-münker vazifesini ve Şeriat'ın emrettiği her bir şeyi yerine getirmekteydiler. Ömer radiyellâhu anhu'dan Danyal aleyhisselâm'ın kabri hakkında nakledilen haber O'na hâs bir şeydi. Çünkü O'nun kabrindeki kitâbede ğaybî işler ve ileride olacak şeylerden haber veriyordu. Ömer radiyellâhu anhu hazretleri insanların kendisiyle fitneye düşecekleri, onunla beraber kitâb ve sünnete sırt çevirmek, yâhud bununla beraber de şu mahlûk hakkında i'tikâdı vâcib olan şeyin hilâfi bulunma korkusu olduğu zaman, her bir alâmetten kaçındırma hususunda mübâlağa ederdi. O kadar ki, Haceru'l-Es'ad'î¹¹³ öptüğü zaman insanların işiteceği şekilde sesini yükselterek şöyle derdi: **'Şübhesiz ki ben, senin ne bir zarar verecek, ne de fayda verecek bir taş olmadığını biliyorum. Şâyet ben Resûlüllah sallellâhu aleyhi ve sellem'i seni öperken görmeseydim, seni öpmezdim.'**¹¹⁴

Bunu sadece ve sadece, Hacer(i-Esved)'i Arablar namına korktuğu ve onlar câhiliyyeden, taşlara ibâdet etmekten yeni çıktıkları için yapardı. Müslümanları taşı öperken gördükleri zaman olabilirdi ki, bunun O'nun katında bir te'siri ve tasarrufu olduğundan dolayı i'tikâd edebilirlerdi. Nitekim ibâdet etmekte oldukları taşlar hakkında buna i'tikâd etmekteydiler. Ne zaman ki Danyal aleyhisselâm'ın kabri yanında, üstünde ğaybî işlerden ve gelecekte olacak şeylerden haber veren bir kitâbe bulunca, insanların bununla fitneye düşmesinden korktu ve kabrin üzerindeki binanın yıkılmasını emretti. Çünkü sözü edilen kitâbe ona yapıştı. Yâhud da kitâbe kabrin üzerindeki binanın üzerindeydi.

Sâir peygamberlerin kabirlerine gelince... Ömer radiyellâhu anhu hazretleri onların üzerindeki binaları ikrâr etti ve onları yıkmadı. Çünkü onların üzerinde Danyal aleyhisselâm'ın kabri üzerindeki kadar hiçbir şey yoktu.

Onbirinci Delil:

Nebiler ve Resûllerden bir topluluğun Mescid-i Harâm'da gömülü olması.

Birçok hadisler ve eserler gelmiştir ki, Nebiler ve Resûllerden bir topluluk

113 Bizim 'el-Hacerü'l-Esved/Kara taş' diye hadislerde okuduğumuz ve Müslümanlar arasında meşhûr olan vasfıyla değil de, el-hacerü'l-es'ad/En Mutlu Taş şeklinde vasıflandırılması bir hürmet ve edeb ifâdesidir.

114 Buhârî (1597), Müslim (1270)

Mescid-i Harâm'da zemzemle Makam-ı İbrâhîm arasında gömülüdürler. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem, Nûh, Sâlih, ve Şuayb aleyhisselâm'ın onlardan olduğunu ve onların kabirlerinin zemzem suyuyla Hacer(i-Esved) arasında olduğunu haber vermiştir. Aynı şekilde İsmâil aleyhisselâm'ın kabrinin de Mescid-i Harâm'da olduğu rivâyeti gelmiştir. Hâlbuki O ve Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in mescidi, yeryüzündeki mescidlerin en şerefli olanıdır. Şâyet mescidde kabrin bulunması kendi başına harâm kılınan bir şey olsaydı. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem elbette onların kabirlerini açar ve onları kabirlerinden çıkarır ve mescidin hâricinde defnederdi. Zîrâ O, **toprağın Nebilerin cesedlerini yemeyeceğini, cürütmeyeceğini** ¹¹⁵haber vermiştir. **Ve onlar kabirlerinde dirilerdir.**¹¹⁶ Nitekim Allah teâlâ şehidler hakkında böylesi bir şeyi haber vermiştir ve bize onlara ölümlerini vermemez ve bu husûta yalancılar olmamızı emretmiştir. Hâlbuki onlar dirilerdir, fakat berzâh hayatıyla dirilerdir ki, kabirde olmaya bu hayat elverişlidir. Onların künhünü ve hakikatini biz tasavvur edemeyiz. Çünkü onlar ehli dünyanın akıllarının ulaşamayacağı âhiret işlerindedir. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem bunu yapmayınca, şu mescidde kabrin bulunmasının yâhud kabrin üzerinde mescid bina edilmesinin kendi içinde harâm kılınan bir şey olmadığını, bu yasaklığın sadece ortadan kalkmasıyla hükmünün kalkacağı bir illet sebebiyle olduğunu göstermektedir. Yer yüzündeki mescidlerin en faziletlerinin Mekke'de ve Medîne'deki iki şerefli harem olan mescidler olduğunu, Allah teâlâ'nın bunlardan her bir mescidde birçok kabrin bulunmasını dilediğini ve buna hükmettiğini, Mekke haremünde Nebilerden bir topluluğun kabirleri, Medîne haremünde de Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'in ve iki arkadaşının kabirlerinin bulunduğunu, onlarla beraber **İsâ aleyhisselâm'ın indiği (ve öldüğü) zaman defnedileceği**¹¹⁷ kabir bulunduğunu, nitekim bazı

115 Ahmed (4/8), Dârimî (1772), İbnu Ebî Şeybe (2/253, H:8697), Ebû Dâvûd (1047), Nesâî (1374), İbnu Mâce (1636)

116 Ebû Ya'lâ (3425), Temmâm (58), İbnu 'Asâkir (13/326), Deylemî (403), İbnu Adıyy (2/327, Tercüme No:460 el-Hasan İbnu Kudaybe el-Medâini), İbnu Adıyy 'Bunda hiçbir beis olmadığını umuyorum dedi.' İbnu Hacer el-Feth'de (6/487) Bunu Beyhakî 'Peygamberlerin kabirlerinde diri oldukları kitâbında rivâyet etmiş ve sahîh bulmuştur' dedi. Münâvî (Feyzül-Kadîr'de) 'bunu Ebû Ya'lâ Enes İbnu Mâlik'ten rivâyet etmiştir ki, o sahîh bir hadistir' dedi.

117 Tirmizî (3617), Buhârî, et-Târûhu'l-Kebir (1/263)

haberlerde böyle geldiğini sen bilmiş olursun ki, mescidde defnetmek veyâhud da kabrin üzerinde mescid edinmek iki şerefli haremî örnek olarak en şerefli amellerdendir. İçinde kabir bulunmayan her bir mescid fazileti noksan, bereketi az olan ve mescidlerin en faziletli ve şerefli olanıdır.

On İkinci Delil:

Vesilelerin (araçların) hükmü maksadlarına göredir.

Fıkıhta yerleşik bir kâide vardır: Vesilelerin hükmü maksadlarına göredir. Bir Müslüman ölünün kabrine, üzerine oturmamak ve üzerinde gezmek, onu eşelemek ve kemiklerini kırmamak sûretiyle hürmet ve ta'zîm Şer'an istenen bir şeydir. Bunun zıddı harâm kılınmış olup, şiddetle yasaklanmıştır. O kadar ki, Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **'Sizden birinizin ateşin üzerine oturması ve onun elbiselerini yakıp cildine varması, onun için bir kabrin üzerine oturmasından elbette daha hayırlıdır.'**¹¹⁸ Bunu Müslim ve başkaları Ebû Hureyre radiyellâhu anhu'dan rivâyet etmişlerdir. Benzeri bir rivâyet de sahîh isnâdlarla Abdullah İbnu Mes'ûd, Ukbe İbnu Âmir ve diğerlerinden gelmiştir. Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **'Ölünün kemiğini kırmak, onu canlıyken kırmak gibidir.'**¹¹⁹ Bunu Ebû Dâvûd, İbnu Mâce ve İbnu Hibbân Sahîh'inde rivâyet etmiştir. Hatta Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem mü'minlerin kabirlerine hürmette o kadar mübâlağa etmiştir ki, **aralarında nalinlerle yürümekte olanı görünce mü'minlerin kabirlerine hürmet icâbı ona nalinlerini çıkarmasını emretmiştir.**¹²⁰

Ve kaçınılmaz olarak bilmekteyiz ki, kabir çevresinde bir avlu yâhud ev, yâhud üzerine kubbe bina etmeksizin kaldığı zaman o şübhesiz ki, üzerinde yürünmeye ve üzerine oturulmaya ve de izin kaybolmasına ma'rûzdur. Nitekim bu, üzerinde bina bulunmayan kabirlerin üzerinden insanların geçmesinden açıkça görülmektedir. Bazen olur ki, bir kimse orada bir kabir olduğunu bilmez, üzerine bevleder

118 Ahmed (2/311), Müslim (971), Ebû Dâvûd (3228), Nesâî (2044), İbnu Mâce (1566)

119 Ahmed (6/100), Ebû Dâvûd (3207), İbnu Mâce (1616), Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ (4/58)

120 Ahmed (5/83,84,224), Ebû Dâvûd (3230), Nesâî (2048), İbnu Mâce (1568) Tahâvî, Şerhu Meâni'l-Âsâr (1/510) Aynı ve başka bir takım ulemâ, bu emrin ancak kabirlere hürmet icâbı verildiğini söylemişlerdir; başka sebepler gösterenler de vardır. (Bakınız: Avnu'l-Ma'bûd:2/1477, Dâru İbni Hazm,1426)

veyâhud büyük ihtiyâcını görür. Binayla muhâfazaya alınmış kabirler ise böyle değildir. Nitekim biz çok kereler bir yerde kabir kazmakta olanı görmüşüzdür ki, orada kabir bulunduğunu zannetmez. Fakat orada bir ölünün hışırtısını, elinin ve ayaklarının kemiklerini bulur. Onlardan bazıları, bu yeri bırakıp başka bir yerde mezar kazmaya başlar. Bazıları da onları yüklenir, götürür, bir çukura gömer. Bazıları onları kırar ve bir tarafa atar. Bunlar sadece üzerinde bina olmayan kabirlerde olur. Ancak üzerinde bina olan kabirler uzun zaman boyu bu binalar üzerinde bulunduğu müddetçe bundan korunmuş olur. İşte binada ölünün hürmetinin ve hakkının korunması faydası bulununca ve de onda Şârî'in emrine uymak, çizdiği çizgileri aşmamak ve kendisini buna ulaştırmaya sebep olmakla, dirinin de menfaati bulununca -(Şer'an)- mutlaka istenen bir şey olur. Çünkü bu, istenilene götüren bir şeydir. Dolayısıyla bunun hükmü, istenilen şeyin hükmü olur. Şeriat'ın hükümlerinin ve fukahânın ortaya koyduğu ve hakkında nasların gelmediği fikhî mes'elelerin çoğu, sadece bu kabildendir. Bununla onların delil getirme yolundan alınma olduğunu kastediyorum.

On Üçüncü Delil:

İstenilene Ancak Kendisiyle Varılacak Olan Şey de İstenilen Bir Şeydir.

Yine yerleşik bir kâidedir ki, istenilene ancak kendisiyle varılacak şey de istenilen bir şeydir. Kabirleri ziyâret etmek istenilen bir şeydir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onu emretmiş, ona ve kendinin hürmet edilen kabrinin ziyâretine teşvik etmiştir. Birinci, yani mutlak kabir ziyâreti hakkında **'kabirleri ziyâret ediniz, zîrâ o size âhireti hatırlatır ve sizi dünyaya râğbetsiz kılar,**¹²¹ kendi kabr-i şerîfi hakkında da **'kim benim kabrimi ziyâret ederse, şefaati ona vâcib olur'**¹²² buyurmuştur. Bu sahîh bir hadîstir ki, birçok târikleri vardır. Bu hadisler hakkında hadîs hâfızları müstakil eserler yazmıştır. Onlardan birisi Takiyuddîn es-Subkî'dir, kitabı da basılmış olup ellerde dolanmaktadır. İşte bu yüzden zikri geçen İmâm Takiyuddîn'in bu husûsu genişçe ortaya koymasından sonra, bu hadîsin isnâdlarını zikretmek ve sahîh olduğunu açıklamakla sözü uzatmayacağız. Aynı şekilde Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ana babanın kabrinin ve arkadaşların kabrinin ziyâretleri ve onlara selâm verme husûsunda teşviklerde bulunmuştur. İmâmlar ve Allah dostları

kabirleri, husûsan sâlihlerin ve velilerin kabirlerini ziyâret etmenin gönül dünyasını nûrlandırma husûsunda büyük bir te'sîrinin olduğunu, bazılarınin yanında edilen duânın da kabul göreceğini söylemişlerdir. Nitekim İmâm Şafî radiyellâhu anhu Mûsâ Kâzım aleyhisselâm'ın kabri hakkında, **'o tecrübe edilen bir tiryaktır'** buyurmuştur. Bunu insanlardan sâir asırlarda kutub İbnu Meşîş radiyellâhu anhu'nun mağribdeki kabri, kutub Bedevî radiyellâhu anhu ile seyyide Nefise radiyellâhu anhâ'nın Kâhire'deki kabirleri yanında ve onlardan başka âriflerin büyüklerinin kabirleri yanında binlerce kişi tecrübe etmişlerdir. Öyle ki, bunun inkârı bizzat görülen ve duyulan bir şey karşısında bilerek inkâr etmek, şâhid olunanı defetmek, görüleni kabul etmemek demektir. Şâyet Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kabrinin üzerinde bina yapılmamış ve kabir mescide dâhil edilmemiş olsaydı, sâir kardeşleri olan Nebîler ve Resûllerin kabirlerinin silinip kaybolup gittiği gibi, O'nun kabri de kaybolup gidecekti ki, o peygamberler çok olmalarına rağmen onlardan on tanesinin, hatta beş tanesinin kabri, üzerlerinde bina olmaması ve korunmuş olmaması sebebiyle bilinmemektedir. Ancak İbrâhîm aleyhisselâm ve onunla beraber olanlar yine bina sebebiyle bilinmektedir. Yine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrinin üzerinde bina olmasaydı, insanlık kendileri için şefaatinin gerektirecek olan onu ziyâret etme menfaatinden elbette mahrûm kalırlardı. Nitekim üzerlerinde bina bulunmadığı için kaybolup yok olan diğer peygamberlerin ziyâreti bereketinden mahrûm kalmışlardır. İşte bu sebeple bina şer'î olan bu matlûba ulaştırıcı olduğundan dolayı çâresiz istenilen bir şey olur.¹²³

Anlatmak istediğimiz şudur: **İstenilene ancak kendisiyle varılacak olan şey de istenilen bir şeydir' kâidesi** -her ne kadar fâcirler bununla dine muhâlif ve onu temelinden yıkacak olan şeylere kadar varıyorlarsa da- hükümlerden ve Şer'î maslahatlardan birçoğunun üzerine bina edildiği kâidelerin en büyüklerindedir. Nitekim bu (işî ileri götürmek) fâcir âlimlerin kralları ile vezirleri ve hâkimleri için uydurdukları şeylerin hâlidir. Hatta asrın fâcirleri -sömürücü kâfirlerle beraber bunun gibisini yaptıkları gibi-

¹²³ Burada Ğumârî mes'elenin dışına taşacak ve maksadı aşacak bir şekilde lüzumsuz bir uzatmaya gitmiş, birkaç sayfa içerisinde birçok tartışılacak sözler sarfetmiştir. Kafaları karıştırmaması maksadıyla buranın tercüme edilmesini münâsib görmedik.

bundan da ileri gitmişlerdir. Allah teâlâ'dan yardım ve ihsânıyla, lütuf ve âfiyet istiyoruz. Âmin.

On Dördüncü Delil:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Osman İbnu Maz'un'un kabri üzerine büyük bir kaya koymasdır.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Osman İbnu Maz'un'un kabri üzerine büyük bir kaya koymuş ve şöyle buyurmuştur: **'Bununla kardeşimin kabrini bilirim ve onun yanında ailemden ölecek olanları defnedirim'** Bunu Ebû Dâvûd, İbnu Mâce ve bir topluluk rivâyet etmiştir. Bu, kabrin üzerine bir âlâmet koymak için bir te'sîs¹²⁴ olup, onu meşrû' kılmak ve kabrin korunması içündür. Husûsan sâlihlerin kabirlerinin korunmasıdır. Âlâmet de kaya ile sınırlı olmaz. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onu sadece defin anında önünde bulabildiği bu olduğu için koymuştur. O hiçbir şey için zorâkiliklere teşebbüs etmezdi. Aksine yenilecek, giyilecek, binilecek ve başka her bir şeyde olanla yetinirdi. Şâyet kaybolup yok olmasından korunması için kabrinin üzerine bir âlâmet konulması câiz olursa, bunun bir kaya ile yâhud başka bir şeyle olması arasında hiçbir fark yoktur. Nitekim kaya câiz olursa, âlâmet koymaya ihtiyâc gereğince bunun iki, üç ve dört olması da câiz olur. Aynı şekilde bu taşların biraz toprak ve çimento ile birbirine bağlanması da dağılıp gitmemesi için câiz olur. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in binayı yasaklamış olması mevzuunda biz açık bir bürhan getirmiştik ki, burada murâd edilen, kabri yok etmesinden dolayı kabrin üzerine kurulan binadır. Yoksa kabrin çevresindeki bina değil.

Onbeşinci Delil:

Şehidler ve Sahâbe'nin kabirlerinin yüksek olmasıdır.

Şehidler ve Sahâbe'nin kabirleri yüksekti. Nitekim Sahîh-i Buhârî'de Hârice İbnu Zeyd radiyellâhu anhu'dan şöyle dediğine dâir bir rivâyet vardır. **'Ben kendimi (genç arkadaşlarımız arasında) Osman İbnu Maz'un radiyellâhu anhu'nun kabri üzerine sıçramak ve onu aşmak husûsunda en güçlümüz gördüm.'**¹²⁵ Yukarıda geçmişti ki, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onun üzerine bir kaya koymuştu. Bir delikanlının onun üzerine sıçrayamaması, ancak güçlü ve kuvvetli olduğu zaman sıçrayabilmesi göstermektedir ki, o çok yüksekti ve iki

¹²⁴ Te'sîs: Yeni bir hüküm getirmek, başkasını te'yid etmemek...

¹²⁵ İbnu Ebî Şeybe (11868)

¹²¹ Yukarıda geçti.

¹²² Önceden geçti.

tarafı geniştir. Bu da birçok sebeble ne sadece toprakla, ne de sadece kayayla mümkün olmaz.

Sebeblerden Birincisi: Kabrin üzerine içerisinden çıkarılan topraktan daha fazla toprak konulması mekrûhtur.

Sebeblerden İkincisi: Âdetle imkânsızdır ki, çok toprak otuz seneden daha fazla kabrin üzerinde bir arada ve yüksek bir şekilde kalmaz.

Sebeblerden Üçüncüsü: Öteden beriden alınan toprağın ona ıslak toprak ve taş karıştırılmaksızın bu kadar yüksek olması imkânsızdır. Nitekim bu kadar uzun müddet devam etmesi de imkânsızdır. Zirâ biz kabir üzerine konulan toprağın bir veyâhud iki sene geçmeden yok olduğunu, rüzgarların onu uçurduğunu ve kabrin yerle bir dümdüz kaldığını görmekteyiz.

Sebeblerden Dördüncüsü: Bu yine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in onun üzerine koyduğu kayaya nisbetle de mümkün değildir. Çünkü bu kaya büyük de olsa üzerine ancak kuvvetli bir delikanlının sıçrayabilmesi, kuvvetli olmayanların sıçrayamayacağı bir hadde ulaşamaz. Çünkü Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onu şerefli eliyle taşıdı ve kabrin yanına koydu. Yine bu ona nisbetle olsaydı, elbette bizim, Osman'ın kabri üzerindeki kayaya sıçrayan en güçlümüz derdi. Bununla beraber o, kaya değil de kabir lafzını kullandı. Bu da şunu gösteriyor: O Hulefâ-i Raşidîn zamanında bina edilmişti ki, onlar, kabrin üzerine konulan alâmetten, üzerinde bina yapılmasına izin olduğunu anlamışlardı.

İbnu Ebî Şeybe el-Musannef'te şöyle dedi: Bize Vekî', Üsâme İbnu Zeyd'den, (O), Abdullah İbnu Ebî Bekir'den şöyle dediğini rivâyet etti: **Ben Osman İbnu Maz'un'un kabrini yüksek olarak gördüm.**

Bu da onun yüksek bir bina olarak yapıldığını açıkça ifade etmektedir.

Yine İbnu **Ebî Şeybe** şöyle dedi: Bize İbnu Uleyye Mansûr İbnu Abdirrahman'dan, (O da) Şa'bî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Uhud'da şehidlerin kabrine gittim, baktım ki, onlar yerden yüksek idiler. Toprak ile yükseltilen kabirlerin, âdeten hicretin üçüncü senesindeki Uhud muhârebesinden Tâbiün zamanına kadar kalması mümkün olamaz.

Hâtîme: Bu delillerden ortaya çıkmıştır ki, kabir üzerinde bina yapmak, eğer o binalar kabrin etrafındaysa¹²⁶ bu, ister ev, ister medrese, ister kubbe,

¹²⁶ Kabri örtüp, onun yani cesedin bizzat üzerine kapatacak şekilde bina edilmesi yapılmaması.

yâhud isterse meşid olsun, câizdir. Ve yine ortaya çıkmıştır ki, câizliğe, yasaklığa yâhud mekrûhluğa delâlet eden şu delillerin arasını bir araya getirmek vâcib olan, kesinleşen bir cemdir ki, deliller arasında görünürdeki çelişkinin ortadan kaldırılması için kat'ileşen bir vâcibdir. Delil ve bürhan ile de pekiştirilen şu barıştırma ile bu bâbtaki içinden çıkılmazlık ortadan kalkmıştır. Geriye bu fetvâyı soran kimsenin sözünü ettiği hadisin cevâbı kalmaktadır. Bu da Hazreti Ali radiyallahu anhu hazretlerinin hadisi ve Ebu'l-Heyyâc'a '*seni Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in beni gönderdiği şart üzere gönderiyorum*' dediği '**yerle bir etmediğin bir timsâl, düzlemediğin bir yüksek kabir bırakma**'¹²⁷ hadisidir. Buna birçok yönlerle cevâb verilir.

Birinci Vecih: Bu, İslâm ulemâsının ittifakıyla zâhir ma'nâsı terk edilen bir haberdir. Çünkü imâmlar kabrin düzlenmesini mekrûh ve bir karış kadar yüksek yapılmasını müstehâb görmekteydi. Hatta Hanefilerce bunun vâcibliğine dâir bir görüş de vardır.

İkinci Vecih: Bu hadis Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sâbit sünnetine ve sahâbenin ondan sonraki kabirleri yükseltmek ve balıksırtı gibi yapmak husûsundaki âdetine ters düşmektedir. Ve aynı zamanda bu, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'le iki arkadaşının kabirlerine muhâlifdir. Nitekim bunu, suâlî soranın kendisi o zaman zikretmiş olduğu hadisler hakkında anlatmıştı. Öyleyse, şu iki şeyden bir tanesi mutlaka lâzımdır: Ya bu hadis, haddi zâtında sâbit olmayan, veyâhud da mutlaka zâhirinden başka bir ma'nâya yorulacak olan bir hadistir.

Üçüncü Vecih: Sened ve ma'nâ bakımından kendisinden daha kuvvetli olan başka hadislerle beraber ittifak hâlinde olması için, zâhirinden başka bir ma'nâ üzerinde olduğu ve reddinin veya te'vilinin vâcib olduğu sâbit olunca, buna imâmlar ve fukahâ birçoklarının da zikretmiş olduğu gibi şöyle bir cevâb vermişlerdir ki, İmâm Nevevî onlardan birisidir. O, Şerhü'l-Mühezzeb'te şöyle demiştir: Bunun hakkında ashâbımız cevâb vermiş ve şöyle demişlerdir: '*Kabrin yerle düz hâle getirilmesini murâd etmemiştir. Sadece, hadislerin arasını cem etmek için üstünün düzlenmesini murâd etmiştir.*' (Nevevî'nin Sözü Bitti.)

Yani Şafîiler ve onlara muvâfakat eden kimseler için kabrin üzerinin düz yapılmasının, balıksırtı gibi yapılmasından evlâ olduğuna dâir hüccet olmuş olmaktadır. Şâyet onunla murâd edilen bu olursa, onların mezhebini te'yid etmekte açık bir kuvvetli hüccet olmaktadır.

Dördüncü Vecih: Ki bizce doğru

¹²⁷ Geçti.

olan da budur. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bu hadisiyle müşriklerin câhiliyye döneminde mukaddes saydıkları ve Sahâbe'nin fethettiği kâfir memleketlerindeki kabirleri murâd etmiştir. Bunun delili de onlarla beraber zikretmiş olduğu timsâllerdir. Yoksa Müslümanların kabri hakkındaki sünnet ve sahâbenin ameli, bunun aksinedir. Yukarıda geçmişti ki, şehidlerin kabri yüksekti. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ve arkadaşları radiyallahu anhumâ'nın kabirleri yüksekti. Nitekim bunu, bu soruyu soranın kendisi tenkidçinin hüccet olarak ileri sürdüğü hadislerde bulunduğunu zikretmişti. Bunu yapanlardan birisi de Ali İbnu Ebî Tâlib radiyallahu anhu'nun kendisidir. Çünkü bunu yaparken Medîne'de olup, (Ümmetin) işler(in)de **ehlü'l-hâl ve'l-akd**¹²⁸ olan kimselerdendi. Böyle bir iş, O'nun muvâfakatı olmadan yapılamazdı. Şâyet O'nun yanında Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den kabirlerin yerle edilmesine dâir bir emir bulunmuş olsaydı, O'nun ve iki arkadaşının kabirlerinin yükseltilmesine muvâfakat etmezdi. O halde buna rağmen Ebu'l-Heyyâc'a kabirleri dümdüz etmesini emretmeyi nasıl câiz görebilir?!. Hâlbuki yine geçmişti ki, **Hakîm-i Tirmizî**, Fâtîme aleyhesselâm'dan Hamza'nın kabrine geldiğini, onu tamir ve ıslâh etmekte olduğunu rivâyet etmişti. Aynı şekilde bunu **Müsedded** Müsned'inde rivâyet etmiş olup onu ondan **İbnu Abdilberr** et-Temhîd'de nakletmiştir ki, Fâtîme radiyallahu anha her sene Hamza radiyallahu anhu'nun kabrine gelir, onu tamir ederdi. Bu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatındadır. Çünkü Hazreti Fâtîmâ radiyallahu anha ondan sonra sadece altı ay yaşamıştır. Nitekim O bunun için sadece kocası Ali İbnu Ebî Tâlib'in izni ve muvâfakatıyla dışarı çıkardı. Şâyet Hazreti Ali'nin yanında Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kabirlerin dümdüz edilmesine dâir emir olsaydı, Ebu'l-Heyyâc'ın dediği gibi bu husûsta hanımına muvâfakat etmezdi. Ve yine onun yanında Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den bu husûsta bir emir bulunsaydı, onu yerine getirmekten ve işi buna vardırırmaktan bilhassa kendi hilâfeti zamanında geri durmazdı. Geçmiş eserlerde (sahâbe rivâyetlerinde) ve başkalarında sâbit olmuştur ki, sahâbe ve şehidlerin kabirleri Hulefâ-i Raşidîn ve onlardan sonraki Tâbiün zamanında yükseltildi. Bu yüzden Hazreti Ali Hazretlerinin murâdının mutlaka müşriklerin kabirleri olması veya¹²⁹ haberin merdûd olması

¹²⁸ Çözülmesi gereken siyâsi ve başka içinden çıkılmaz meseleleri çözecek olan ulemâ topluluğu.

¹²⁹ Ma'nânın doğru olabilmesi için burada bir '**ev//veya**' kelimesinin bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde cümlede bir bozukluk görülmektedir ki, bunun bir matbaa hatâsı olduğu açıktır.

vâcib olmuştur. Bundan başkası asla olamaz.

Sözü Edinen Hadîse Tutunanların Hatâsı

Bununla, bu hadîse tutunanların, kabirlerin dümdüz yapılması ve üzerlerindeki bina ve kubbelerin yıkılması kanaatinde olanların hatâsını bilmektesin. Nitekim boynuz mensûb kimseler böyle hatâ etmişlerdir ki, onlar bunu Medîne'deki, Mekke'deki ve onların dışındaki ele geçirdikleri memleketlerdeki sahâbe, velîler ve sâlihlerin kabirlerinde yapmışlardır. Onların kendi (Necid) topraklarına gelince; İslâm'ın zuhûrundan zamanımıza kadar Allah teâlâ oradan ne bir velî, ne de bir sâlih kimse yapmamıştır. Orada sadece ve sadece şeytânın ve şeytânın tâbiileri olan 13. ve ondan sonraki asrın hâricîlerinin boynuzunu yaratmıştır. O halde onlara kanan, bozuk mezheplerine, bâtil görüşlerine ve sapıklıklarına yardımcı olan kimseler Allah'tan sakınsınlar. Bu mezheplerinin bozukluğu, görüşlerinin bâtilliği ve sapıklıklarına dâir Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in açık ifâdeleri vardır ki, O, onları **cehennem köpekleri** diye isimlendirmiştir. Ve onların **gök kubbesi altındaki kimselerin en alçağı** olduğunu, **okun yayından fırladığı gibi dinden çıkacaklarını** (ve buna rağmen), onların **yaratılmışların sözlerinin en hayırlısını söylemekte olduklarını** haber

vermiştir. O en hayırlı söz de, avurtlarını doldura doldura söylemekte oldukları **tevhid, sünnetle amel ve bid'atlerle muhârebe** sözüydü. Hâlbuki onlar bid'ate dalmış ve boğulmuş kimselerdi. Hatta görünürde ibâdetteki gayretleri ve dine tutunmalarına rağmen okun yaydan fırladığı gibi dinden çıkmaya götürecek bid'atlerinden daha şerli hiçbir bid'at yoktur. Nitekim Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onları vasfederken şöyle buyurmuştu: **'Sizden biriniz kendi namazını onların namazının yanında, orucunu da onların orucunun yanında küçümser. Onlar Kur'an okurlar, ama okudukları Kur'an boğazlarından öteye geçmez.**¹³⁰ İşte bu sebeble Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Yemen ve Şam'a duâ ettiği zaman, Necid için duâdan kaçınmış ve şöyle buyurmuştur: **'Ey Allah'ım! Bizim için Yemen'imizde bereketler ver. Ey Allah'ım bizim için Şam'ımızda bereketler ver'** Bunun üzerine (Ashâb) Ya Resûlellah! Necid'imiz hakkında da (aynı duâyı yap) dediler. O, duâyı Yemen ve Şam için tekrâr yaptı, onlar da sözlerini tekrâr söylediler. Bunun üzerine ikinci yâhud üçüncü defa Necid'e neden duâ etmediğinin sebebini açıklayarak şöyle buyurdu: **'Oradadır sarsıntılar ve fitneler. Orada doğacaktır şeytânın boynuzu'**¹³¹

130 Buhârî (3414), Müslim (1064), İbnu Hibbân (6741)
131 Ahmed (2/118), Buhârî (990), Tirmizî

Oradan kendisinden zelzeleler ve fitneler hâsıl olan sapık ve saptırıcı Muhammed İbnu Abdülvehhâb'dan başka (sapıklığıyla meşhûr) kimse zuhûr etmemiştir. Dolayısıyla Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in haber verdiği ve Necid için kendi yüzünden duâ etmekten kaçındığı, şeytânca da'veti sebebiyle sâdir olan fitnelerden dolayı şeytânın boynuzu o olmaktadır ki, onun şeytânca da'vetine ancak açıkça küfre giren¹³² ve işinin neticesi ilhad ve dinden çıkmak olan kimse tutunmuştur. Nitekim bu asrın ilhadla meşhûr olan diğer mühlidlerinde bu görülmektedir. Çünkü onların tamamının işlerinin başı şeytânın boynuzunun mezhebine tutunmaktır. Nitekim bu, ilim, haber ve ittilâ' (kaynakları ve meselleri görmek) sâhibi olan kimselerce bilinen bir şeydir. Allah teâlâ'nın (bana) sorulan suâle cevâb vermek husûsunda müyesser kıldığı cevâb işte budur.¹³³

وَصَلَّى اللهُ عَلَى نَبِيِّنَا وَ عَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ
تَسْلِيمًا كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُونَ وَ حَقَلَ عَنْ ذِكْرِهِ
الْقَافِلُونَ
وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

(3953), İbnu Hibbân (7301)

132 Gümârî burada mutlak konuşmakla bizce hatâ etmektedir. Doğrusu, bunu hepsine ta'mim ve teşmil etmek yanlıştır.

133 Târih: 1996 m, 1417 h, Basım, Dağıtım ve Neşir Hakkı Kâhire Kitâbevi, Ezher - Kâhire

Mühim Bir Açıklama

Geçtiğimiz sayıda neşredilen Hatm-i Hâcegân yazısındaki bir delilimize kimi câhiller i'tirâz etmişlerdir; o da **Dârimî'nin** rivâyet ettiği Abdullah İbnu Mes'ûd radiyellâhu anhu hadîsidir. Onda Mescid'de bir gurub taşlarla tesbîh ediyordu. İbnu Mes'ûd bunu **'bid'at,** Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyellâhu anhu da **'hayır'** olarak görmüştü. Biz, diğer bazı Sahâbe'nin bir takım söz ve fiilleriyle kuvvetlenen **'hayır'** görüşünü tercih ettiğimizi söylemiştik. İ'tirâzcılar, **Ebû Mûsâ'nın, sonunda İbnu Mes'ûd'un görüşüne döndüğünü ve râvînin oradaki kimselerin tamamının daha sonra Hâricîlerin içinde bulduklarını haber verdiğini** ileri sürerek bizim şu hadîsi delil getirmemizin yanlış olduğunu iddiâ etmektedirler. Hâlbuki şunların biraz akli ve ilmi olsaydı, **İctihâdın ictihâdi nakzeteceğini** ve onların Hâricîlerin içinde yer almasının kendilerinin değil, bizim delilimiz olduğunu bilirlerdi. Çünkü İbnu Mes'ûd radiyellâhu anhu, büyük bir ihtimâl ile bunu kerâmet yoluyla bilmiş olup, iş oradakilere nisbetle **'bid'at,** başka bir takım iyi niyetlilere nisbetle de **'hayır'**dır. Nitekim Nebî sallallahu aleyhi ve sellem birisinin kafasının kesilmesini istemiş; ancak Sahâbe'den bazıları onu namaz kılarken gördükleri için kafasını kesmemişlerdir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de **'eğer kafası kesilseydi, Ümmetindeki fitneler olmazdı'** buyurmuştur. Namaz şübhesiz ki **'hayır'** bir iş idiyse de, ona nisbetle değildi. Kezâ, Kuzman'ın cihâdı ve Kâbe'nin örtüsüne asılarak dua edenin öldürülmesi de böyle idi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buralarda işin perde gerisine göre konuşmuş olduğu gibi, muhtemelen İbnu Mes'ûd da öyle yapmıştı.